

Katedra: *dějepis*

Kombinace oborů: *dějepis – německý jazyk*

ŠKOLSTVÍ NA VYSOCKU

od vzniku zdejších škol do roku 1938

Diplomová práce-2001 - FP -KAD - 055

Autor: *Marta HÁJKOVÁ*

podpis: *Marta Hájková*

Adresa: *Horní Tříč 15 (u Vysokého n. Jiz.)*
513 01 Semily

Vedoucí práce: *Doc. PhDr. Rudolf Anděl, CSc.*

Konzultant DP: *PhDr. Ivo Navrátil*

Počet

stran	obrázků	tabulek	příloh
135	1	26	17

Ve Tříči dne 31. 12. 2 000

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.: 048/535 2515

Fax: 048/535 2332

Katedra: dějepisu

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Marta HÁJKOVÁ

adresa: Tříč č.p.15, 512 11 Vysoké nad Jiz.

obor (kombinace): dějepis - německý jazyk

Název DP: Školství na Vysocku v letech 1850-1938.

Název DP v angličtině: The Education in the District of
..... Vysoké nad Jizerou (1850-1938)

Vedoucí práce: Doc.PhDr. Rudolf Anděl,CSc.

Konzultant: PhDr.Ivo Navrátil

Termín odevzdání: 30. dubna 2000

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne7.4.1999.....

V. Karáček

pro děkan

pro. Anděl

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Marta Hájková

Datum:31.5.1999.....

Podpis:Marta Hájková

KAD/DE

135 s. / 17 s. příl.

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI PRÁCE

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerý použitý pramenný materiál a literaturu.

Ve Tříči, 31. 12. 2000

podpis: *Marta Hájková*

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem, kteří jakkoli přispěli ke vzniku této práce. Jmenovitě především vedoucímu práce doc. PhDr. R. Andělovi, CSc. za nespočet nedocenitelných rad a podnětů a všem ze SOA v Semilech a z Vlastivědného muzea ve Vysokém nad Jizerou.

Chtěla bych též poděkovat pamětníkům Čestmíru a Anně Slavíkovým, kteří mi svým vyprávěním pomohli vytvořit si obrázek o životě ve 30. letech 20. století, a celé své rodině za trpělivost.

PROHLÁŠENÍ K VYUŽÍVÁNÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jsem si vědoma toho, že diplomová práce je majetkem školy a že s ní nemohu sama bez svolení školy disponovat, a že diplomová práce může být zapůjčena či objednána (kopie) za účelem využití jejího obsahu.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně VŠST v Liberci, kde je uložena.

Marta HÁJKOVÁ

Horní Tříč 15 (u Vysokého n. Jiz.)

513 01 Semily

podpis: *Marta Hájková*

ŠKOLSTVÍ NA VYSOCKU DO ROKU 1938

Resumé

Práce se zabývá okolnostmi vzniku a dalším vývojem celkem šesti škol na Vysocku: školy ve Vysokém nad Jizerou, Roprachticích, ve Tříči, Staré Vsi, Sklenařicích a Stanovém. Práce sleduje život škol až do roku 1938. Obsahuje velké množství citací ze školních kronik a opírá se především o pramenný materiál uložený v SOA Semilech a ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

Příloha sestává z ofocených fotografií jednotlivých škol z konce 19. století, žáků a učitelského sboru, seznamu tříčských učitelů a grafu počtu žáků.

THE EDUCATION IN THE DISTRICT OF VYSOKÉ N. JIZ. UNTILL THE YEAR OF 1938

Summary

The work deals with the circumstances of the foundation and following development of six schools in the district of Vysoké: the schools in Vysoké nad Jizerou, Roprachtice, Tříč, Stará Ves, Sklenařice and Stanový. The life of these schools is traced until the year of 1938. This diploma work contains a big amount of quotations from the school chronicles. The most important materials for this work are the original sources collected in the SOA Semily and in the Homeland-study-museum in Vysoké nad Jizerou.

The enclosure consists of copied photographs of each school from the end of 19. century, of the pupils and teachers of these schools; there are also listed all the teachers from Tříč and the graph of the number of the pupils.

DAS SCHULWESEN VON VYSOKÉ N. JIZ. UND UMGEBUNG BIS ZUM JAHR 1938

Zusammenfassung

Die Arbeit befasst sich mit den Entstehungsumständen und der weiteren Entwicklung der insgesamt sechs Schulen von Vysoké und Umgebung: Es sind Schulen in Vysoké nad Jizerou, Roprachtice, Tříč, Stará Ves, Sklenařice und Stanový. Diese Diplomarbeit schildert das Leben der Schulen bis zum Jahr 1938. Sie enthält eine Menge von Auszügen aus den Schulchroniken und stützt sich vor allem auf Quellenmaterial im SOA Semily (Staatskreisarchiv in Semily) und im Vlastivědné muzeum in Vysoké n. J. (Heimatismuseum für Vysoké und Umgebung). Im Anhang sind: Kopien der Fotografien einzelner Schulen vom Ende des 19. Jahrhunderts, der Schüler und eines Lehrkörpers; dann auch ein Lehrverzeichnis, ein Diagramm u.a.

OBSAHÚvodní část

Zadání DP	s. 2
Prohlášení k DP	s. 3
Anotace	s. 4
Obsah	s. 5
Úvod	s. 6
Rozbor a kritika pramenů	s. 9

Vlastní část

Obecný vývoj školství	s. 13
Mapa Vysocka	s. 20
Charakteristika Vysocka	s. 21
Správní statut Vysokého a okolí	s. 28
Kapitola 1: Školy ve Vysokém nad Jizerou	s. 30
Kapitola 2: Škola v Roprachticích	s. 66
Kapitola 3: Škola ve Třiči	s. 88
Kapitola 4: Škola ve Staré Vsi	s. 103
Kapitola 5: Škola ve Sklenařicích	s. 120
Kapitola 6: Škola ve Stanovém	s. 125

Závěrečná část

Závěr	s. 129
Poznámkový aparát	s. 131
Seznam pramenů a literatury	s. 133
Seznam příloh	s. 135

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je postihnout vývoj školství na Vysocku od vzniku škol až do roku 1938, a to především na základě pramenného materiálu uloženého ve Státním okresním archívu v Semilech a Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou, a zčásti na základě literatury.

Práce sleduje výchovnou a vzdělávací činnost škol v této oblasti (školy v obcích Vysoké n. Jiz., Roprachtice, Tříč, Stará Ves, Sklenařice a Stanový), jejich žactvo, učitelský sbor, působení škol ve veřejném životě v místě a významné události z doby jejich existence. Práce by měla přispět k hlubšímu seznámení s touto problematikou v této rázovité podhorské oblasti.

Vlastní část práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol, pojednávajících o jednotlivých vybraných školách:

1. Školy ve Vysokém nad Jizerou,
2. Škola v Roprachticích,
3. Škola ve Tříči,
4. Škola ve Staré Vsi,
5. Škola ve Sklenařicích a
6. Škola ve Stanovém.

Na začátku každé kapitoly je stručná poznámka k pramenům, k jejich obsáhlosti, ucelenosti a zachovanosti, a k literatuře. O pramenném materiálu a literatuře je pojednáno i v kapitolách *Kritika a rozbor pramenů a literatury* a *Seznam pramenů a literatury*.

Každá z těchto kapitol má tři podkapitoly, postihujících časové úseky

- a. Od vzniku školy do roku 1848,
- b. Od roku 1848 do roku 1918 a
- c. Od roku 1918 do roku 1938.

Zvolení těchto přelomových roků má své opodstatnění. V osmnáctém století vzniká v českých zemích mnoho škol i na té nejnížší – lidové – úrovni. Vzdělanost ve smyslu alespoň gramotnosti se stává všeobecnou. Největší zásluhu na tom nesou bezesporu školské reformy Marie Terezie, i když leckdy později nebyly dodržovány.

Rok 1848 byl v mnoha ohledech revoluční, a to doslova. Přinesl změny, které na jedné straně znamenaly vyvrcholení některých snah (odstoupení Metternicha, odstranění cenzury, přislíbení ústavy, zrušení poddanství a roboty za finanční

náhradu, nástup Františka Josefa I. na trůn), na straně druhé však toto uvolnění a vymožená práva byly smeteny vlnami revolucí, které bouřily toho roku v Evropě a nevynechaly ani habsburskou monarchii. Na počátku padesátých let devatenáctého století nastoupil neoabsolutismus reprezentovaný Alexandrem Bachem a veškeré občanské aktivity odumřely. Chvilkové uvolnění však zanechalo trvalé stopy. Rok 1848 znamenal změnu v myšlení lidí, učitele nevyjímaje. V době předbřeznové žilo učitelstvo na pokraji existenčního minima, v neustálém strachu z nadřízených, kteří po něm vyžadovali zbožnost, loajalitu a poslušnost. Rozhodně nepatřilo k politickým „kverulantům“ a navenek se příliš neprojevovalo. Od konce 50. let 19. století se však stalo nositelem českého národního programu, který předávalo jak nejmladší generaci, tak i širší veřejnosti.

S blížícím se koncem 19. století se veřejný život opět probouzel. Společnost musela projít ještě válkou, jež neměla v dosavadních dějinách obdoby, než se postavení českých zemí zásadně změnilo roku 1918. 28. října vzniklo samostatné Československo, dostavil se výsledek snah mnoha českých politiků a veřejně činných lidí a vyplnil se sen převážné většiny Čechů.

Rok 1938 byl koncem tohoto snu, koncem tzv. první republiky zapříčiněným Mnichovem. Došlo ke změnám v politické i společenské oblasti, a vynechána nebyla ani oblast školství.

Podkapitoly jsou dále rozděleny na oddíly, zabývající se

- I. žactvem – jejich počty, sociálním složením a ekonomickým zázemím, národnostním složením a popřípadě zdravotním stavem;
- II. učitelstvem – jaké bylo jejich sociální a ekonomické postavení, v jakém poměru byly v tomto stavu zastoupeny ženy a muži;
- III. školami – stavem budov, vybavením, péčí o didaktické pomůcky;
- IV. školní správou – komu školy podléhaly, jakými školními orgány disponovaly, jaké aktivity školní správa vyvíjela; a
- V. životem školy – jednak vnitřním a jednak na veřejnosti, aktivitami školy, žáků.

V rámci podkapitoly **b** jsem se rozhodla vyčlenit u některých škol na konec textu období první světové války (1914-18). Učinila jsem tak po důkladném obeznámení se situací, poměry a postavením školy a učitele v tomto čtyřletí, které se výrazně liší od doby předchozí i následující. Zavrhl jsem současně možnost

zavést další podkapitolu, protože považuji tuto válku za součást a vyvrcholení vývoje od roku 1848.

V některých oddílech jsou dále vyčleněny pododdíly a vyznačeny podtrženým nadpisem. Nejčastěji se tak dělo v podkapitole **b** u oddílu **III.**, kde jsem považovala za nutné odlišit část textu o stavbě nové školní budovy.

Kapitoly **5** a **6** naopak nejsou vůbec členěny na podkapitoly a oddíly, protože k důkladnějšímu zpracování nebyly k dispozici pramenné materiály.

Je na místě uvést zde důvod, proč jsem se rozhodla omezit svou práci časově rokem 1938. Rozpětí od 18. století do 2. čtvrtiny 20. století je dostatečně dlouhé pro jednu diplomovou práci, která se zabývá historií škol v šesti obcích; v průběhu tohoto období se úroveň školství neustále zlepšuje, zatímco údobí následující po roce 1938 (2. světová válka, nástup a vláda komunistického režimu) lze označit za stagnaci, přímo úpadek. Tímto rokem končí celá jedna éra a nadchází nová.

ÚDAJE O TEXTOVÉM EDITORU

Práce je napsána v textovém editoru Microsoft Word 2000, písmo Bookman Old Style velikost 11 a řádkování 1,5.

ROZBOR A KRITIKA PRAMENŮ

Obecně lze říci, že dochovanost a úplnost fondů ke zkoumané oblasti nejsou uspokojivé. Nejvíce je to patrné u Vysokého nad Jizerou, střediska této oblasti, které roku 1834 zachvátil obrovský požár a značné množství materiálu nenávratně zničil. Školní kroniky, hlavní pramenný materiál, jsem bohužel neměla k dispozici u obcí Sklenařice a Stanový. Zatímco o kronice stanovské obecné školy jsem nezískala žádné informace, o existenci sklenařické svědčí mnohé citace a odkazy nalezené v odborných člancích. S největší pravděpodobností se nachází v soukromém vlastnictví.

Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokém (1829-1885) byla znovunalezena a předána Státnímu okresnímu archivu v Semilech v květnu 1999. Je vázaná v tvrdých deskách a má velký formát. Začal ji psát učitel Josef Ďoubalík roku 1829 a snažil se zmapovat úplné začátky školní výuky ve Vysokém nad Jizerou a zjistit jména a informace o svých předchůdcích. Z častých záznamů o církevních záležitostech, jako byla například hlavní zkouška z náboženství, slavení církevních svátků, účast žáků na mších a průvodech, úmrtí církevních dohlížitelů a změny ve složení církevního představenstva, lze soudit na přísný dozor a závislost tehdejšího školství na církvi. Zápisy do této kroniky byly dělány svědomitě, zapisovatelé neopomněli uvést každého dárce a jeho příspěvek.

Pamětní kniha obecné a měštanských škol ve Vysokém n. J. (od 1. září 1930 do r. 1941), uložená též v SOA Semily (fond NSS do r. 1953) nám podává vcelku barvitý obrázek života školy v desetiletí těžce zkoušené ČSR. Jakákoliv politická stránka zde není patrná, snad jen uvědomění si příslušnosti k Československu v posledních letech před 2. světovou válkou. Kromě školních záležitostí jsou zmíněny některé významné události v okolí. Zvláštností této pamětní knihy je zdokumentování hospodářské krize mnoha novinovými výstřižky a komentářem kronikáře. Je česky psaná, v kožené vazbě, má 282 stran a rozměry 25 × 39 cm.

Mezidobí 1885-1930 mohou částečně vyplnit ***Zápisky učitele Zajička***, které jsem měla k dispozici ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém n. Jiz. pod označením RK 21 a které obsahují ve své první části též opsanou dlouho postrádanou výše zmíněnou první kroniku a dále výpisky z následné kroniky, dosud pohřešované, kterou neobsáhly celou, pouze do roku 1913. Odtud se o této kronice dozvídáme, že měla přes 287 stran. Zajiček události nejen opsál, ale přidal i svůj komentář,

neboť byl pamětník událostí v kronice zapsaných. Tyto komentáře umístil do závorek a uvedl jako „moje“. Rukopis má podobu trhacího bloku s rozměry 22 × 12 cm.

Zlomky informací, často obsažených cele v kronikách, se nacházejí v semilském archivu ve **fondu OŠV Jilemnice v kartonech** č. 1, 4, 7, 9, 10, 11, 16, 21, 23. O jednotlivých učitelích ve Vysokém n. Jiz. mi byl k dispozici fond **osobní pozůstalost (OP)** ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém n. Jiz., z kterého jsem využila OP pátera Koubleho (OP IV) a učitele Josefa Zajička (OP XII). Ve vysokém muzeu jsou dále deponovány: katalog pilnosti žáků z roku 1832, inspekční zprávy obecné školy 1877-1933, měšťanské školy chlapecké 1894-1932, dívčí 1897-1932 (RK 269), kniha cti od roku 1835 a kniha hanby od roku 1848. Dva posledně jmenované prameny jsou vystaveny ve stálé expozici muzea.

Kronika obecné školy v Roprachticích začala být psána zřejmě někdy v 70. letech 19. století, mapuje ovšem všechny předchozí učitele s udáním některých dat, z čehož lze odvodit, že školní vyučování zde začalo kolem roku 1757. Podstatná část kroniky je věnována záznamům o učitelích a životě školy. Závislost učitelů na církvi zde není patrná, neboť z onoho období nemáme podrobnější zápisy. Tato pamětní kniha je uložena v SOA Semily, má rozměry cca 45 × 30 a tvrdou papírovou vazbu.

Údaje o všech žácích zapsaných do školy od roku 1878 jsem získala z **Hlavní matriky čtyřtřídní obecné školy v Ruprechticích, založené roku 1886**, která je uložena v budově roprachtické málotřídní školy a obecního úřadu v Roprachticích a do které se nadále žáci navštěvující tuto znovuotevřenou školu zapisují.

O roprachtické obecné škole jsem informace získala také ve **fondu OŠV Jilemnice v kartonech** č. 6 (stížnosti na nízký plat, žádosti o dodatečné subvence na školu postavenou roku 1885), 7, 9 (inspekční zprávy), 16, 21, 25; v kartonech 17, 18, 22 a 23 jsou materiály o válečných letech, v kartonech 4, 10 a 11 neúplné záznamy o počtech žáků.

Historii vyučování ve Staré Vsi mi významně pomohly poznat dvě kroniky tamější obecné školy, uložené v SOA Semily.

Kronika obecné školy ve Staré Vsi byla psána v letech 1879 až 1931. Navíc ovšem stručně shrnuje známé skutečnosti z dějin školy od roku 1812 do roku 1878 (např. o vzniku školního vyučování v obci, učitelích, dozorcích škol a zkouškách, školní budově a přispěvatelích). Kvalitu určil svými zápisy řídící učitel

Josef Dlabola, který obzvláště dobře vystihl poměry nejen školy, ale i obce za první světové války.

Druhá kronika školy ve Staré Vsi 1931/32 – 1939/40 se vyznačuje zápisy více citově zabarvenými, týkajícími se nejen samotných kronikářů, ale i obecně politické situace na konci 30. let 20. století.

Dalším pramenem mi byl materiál obsažený ve **fondu OŠV Jilemnice v kartonech** č. 9 (inspekční zprávy), 4 a 11 (počty žáků), 10, 12, 13, 21, 24, 25; válečná léta jsou v kartonech 17, 18, 22 a 23. Ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém n. Jiz. to pak byla kopie v němčině kurentem psané nadační listiny Václava Vodseďálky z Tiefenbachu.

Hlavními prameny ke škole ve Tříči mi byly dvě zachované kroniky, které byly na jaře roku 2 000 předány ze soukromého vlastnictví Vlastivědnému muzeu ve Vysokém n. Jiz. (Později mají přejít do depozitáře SOA Semily). Je v nich nápadná jistá „poplatnost“ učitelů momentálním nadřízeným a vládnoucím systému. **Pamětní kniha obecné školy ve Tříči do r. 1928**, vázaná v tmavě hnědých deskách, zachycuje období od roku 1803 do roku 1928, **Druhá kronika obecné školy ve Tříči** je vázaná v tmavě zelených deskách, začíná roku 1928-29 a byla vedena až do zrušení obecné málotřídní školy ve Tříči v 60. letech. Obě pamětnice mají rozměry 33 × 22 cm.

Inspekční zprávy se ke tříčské škole nedochovaly. Dalším pramenem se zlomky informací mi byl opět **fond OŠV Jilemnice**, a to **kartony** č. 4, 7, 10, 11, 12, 21, 24, 25; prameny k období první světové války jsou v kartonech 17, 18, 22 a 23.

Neúplné údaje z historie sklenařické obecné školy jsou k dispozici v SOA Semily - ve fondu OŠV Jilemnice, kartony č. 4, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24 a 25. Tamtéž je uložen i fond Archiv obce Sklenařice, který však neobsahuje žádné informace o škole, pouze jednacích protokolů, domovské listy a stavební plány a povolení.

Následující kartony téhož fondu obsahují fragmenty o Stanovém: 4, 7, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24 a 25.

Útržkovitě se z nich lze dozvědět o volbách do místních školních rad, školních inspekcích, učebních pomůckách, schvalování učebnic apod. Ucelenější obraz poskytuje literatura, která obsahuje vzpomínky stanovských rodáků z rodiny Zemanů.

Fond OV 32, uložený ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou, obsahuje především fotografie a jiný obrazový materiál, ale také část školní agendy, vysvědčení apod.

Fond OP (osobní pozůstalosti) se též nachází ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém n. Jiz. a obsahuje abecedně srovnané významnější osobnosti Vysocka, jejich osobní korespondenci a jinou písemnou pozůstalost.

OBEČNÝ VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD 18. STOLETÍ PO ROK 1939

Významný rozvoj školství u nás zaznamenalo 19. století. Kořeny pro tento jev nalezneme však už ve století osmnáctém, kdy Marie Terezie při svých reformátorských snahách neopomněla ani tuto oblast společenského života. Převratnost tereziánských reforem spočívala v tom, jaký pokrok znamenaly vzhledem k situaci časově jim předcházející, než jaký význam a přínos měly ve srovnání k stávající situaci v jiných částech Evropy. K změnám podněcovalo vědomí potřeby vzdělaných úředníků a vedoucích pracovníků v průmyslové i zemědělské výrobě, ve vojenství, v resortu práva, ale vhodné se ukazovalo i vzdělání prostých rolníků a řemeslníků. Úmysl Marie Terezie nezanedbat školu prozrazovala věta pronesená roku 1770: „Školství jest a zůstane pro všechny časy politicum.“

Reformy vysokého školství začaly již na přelomu 40. a 50. let osmnáctého století. V podstatě šlo o boj s jezuitským monopolem, aby se odstranila podřízenost teologii a ke slovu se dostala soudobá věda. Jezuitský řád byl zrušen roku 1773.

V 70. letech bylo zreformováno i základní školství, jehož jednotnou soustavu vytvořil ve svém díle *Všeobecný školní řád* (*Allgemeine Schulordnung*) opat J. I. Felbiger, pruským prostřednictvím ovlivněn i myšlenkami Komenského. Zákonem z r. 1774 se zaváděla v monarchii povinná šestiletá školní docházka dětí od 6 do 12 let. V obcích, kde se nacházely fary, popřípadě i v jiných vesnicích a menších městečkách, byly zakládány tzv. *triviální* školy, jednotřídní nebo dvojtřídní, vyučující čtení, psaní, počty a náboženství, ve větších městech trojtřídní *hlavní* školy, jež měly navíc učit i základy latiny, dějepisu, zeměpisu, domácím pracím a zemědělství, a konečně v zemských hlavních městech (v Praze, r. 1775 i v Brně) vznikaly tzv. *normální vzorové* školy, určené i pro vzdělávání učitelů. Vyučovacím jazykem byla na dvou posledně jmenovaných školách němčina, ve škole triviální čeština. Nejčastější vyučovací metodou bylo stále ještě paměťové učení.

Nový studijní řád dostala r. 1775 i gymnázia, kde se studium zkracovalo na pět let (od roku 1819 opět šestitřídní) a kde přibýly do výuky přírodní vědy a dějepis. Počet těchto vzdělávacích institucí byl však v Čechách výrazně zredukován dvorským dekretem z 25. května 1777 a tam, kde byla gymnázia zrušena, byly pak zřízeny již zmíněné školy hlavní a trojtřídní školy *městské*.

Pro zlepšení úrovně a náplně výuky v základním školství nařídily reformy systematický dozor ze strany nově vybudované školské správy, intenzivní vydávání učebnic a pomůcek, povinné odborné zkoušky učitelů i zvýšení jejich platů.

V základním školství se nově zaváděla pracovní výchova. V našich zemích se objevily tzv. *industriální školy* jihočeského kaplana Ferdinanda Kindermanna (1740-1801), v kterých se navíc žáci účastnili na výrobě, čímž jen zesílila orientace školní výuky na přípravu k praktickému životu. Kindermann se roku 1784 stal vrchním ředitelem obecných škol a úloha státu při řízení základního školství ještě dále vzrostla po roce 1786 se zavedením funkce krajských školských komisařů, kteří se měli častými vizitacemi přesvědčovat o stavu škol. Roku 1784 bylo také rozhodnuto o přeložení termínu prázdnin ze září a října na letní měsíce červenec a srpen a zavedlo se placení školného na gymnáziích, filozofii a právech.

Sociální poměry sice nedovolily plně prosadit povinnou školní docházku, to ovšem nic neměnilo na tom, jak hospodářsky a kulturně školské reformy povznesly nejširší lidové vrstvy. Položily základy obecné gramotnosti a přispěly k praktické hospodářské výchově mládeže.

Za panování dalších Habsburků došlo opět k určité regresi, například František II. zase zdůrazňoval nutnost církevního dohledu, což oficiálně vešlo v platnost roku 1804 tzv. *Plánem obecných škol*. Pro Rakousko roku 1805 vyšlo tzv. *Politické zřízení škol*, které se řídilo heslem „Rakousko nepotřebuje žádných učených, nýbrž jen dobrých poddaných.“

11. srpna 1805 byla od dob Marie Terezie podruhé vyhlášena povinná školní docházka pro děti od 6 do 12 let, protože předchozí ustanovení nebylo dodržováno. V Čechách nechodilo do školy kolem 30% školou povinných dětí. Školní docházka se zlepšila až koncem 20. let 19. století, kdy školu navštěvovalo již 90% dětí.

Roku 1811 vznikla v Brně první *reálná škola*, která byla zaměřena k výchově podnikatelů.

V první čtvrtině 19. století došlo k různým nařízením ohledně postavení národního jazyka ve školách, bylo slibováno, ustanovováno a opět rušeno, tlak němčiny nicméně pozvolna ustupoval, zejména pak od roku 1845 se zrušením *Politického zřízení škol*. Již roku 1838 byly do škol povoleny učebnice v národním jazyce, později se objevily knihy s podrobnými návody pro jednotlivé učební předměty; po roce 1845 pomalu vznikaly nové obecné školy, jejichž síť a hustota poznenáhlu rostly. Roku 1840 byl ve Vídni založen první kurs pro učitelky. Až r. 1848 císař kabinetním listem alespoň zrovnoprávnil češtinu s němčinou na českých školách. Tentýž rok došlo k znovuzřízení správy c. k. knihoskladu pro

vydávání učebnic, škola byla prohlášena ústavem, který je zřizován obcí a na kterém se má vyučovat mateřským jazykem. 1851 byla prohlášena příslušnost škol obecních obcím.

Co se týče vzdělávání učitelů, roku 1848 se znovuzřídily jednoleté učitelské kursy, které se už o rok později staly dvouletými a ještě o rok později byly opatřeny stipendiem pro učitele. Dříve zrušené školy normální byly 1851 opět zřízeny, stejně tak následujícího roku školy hlavní, při kterých byl roku 1849 zřízen učitelský ústav.

Roku 1853 došlo znovu k prohlášení povinné školní docházky. Obnovily se učitelské porady, učitelský plat doznal zlepšení a zakládaly se školní knihovny. Školné, které se zvýšilo, nemuseli již vybírat a často i bezvýsledně vymáhat sami učitelé, jež byli předtím nuceni provozovat vedlejší činnosti (nejčastěji si učitelé přivydělávali hraním na různé hudební nástroje na vesnických zábavách, bálech a slavnostech), aby si ke svému ročnímu platu 260 korun (130 zlatých) přilepšili. Tato nepříjemná povinnost, která nezřídka znepřátelila učiteli většinu chudých obyvatel vesnic, přešla na obecní představenstvo. Stát zprostil učitele vojenské služby, což platilo až do zavedení všeobecné branné povinnosti roku 1868. Znakem rostoucí aktivity bylo vydávání pedagogických časopisů a zakládání učitelských jednot. K. S. Amerling, který roku 1848 podal návrh nové soustavy obecného školství, v letech 1843-1848 založil a vedl v Praze *Budeč*, spolek učitelů, který zanikl z finančních důvodů. Zanedlouho ovšem opět vznikl a jeho členové, Amerling, Škoda a někteří učitelé, vychovali řadu pedagogů a brzo opatřili první potřeby školní metodiky, návody pro učitele, knížky pro mládež a názorné pomůcky pro hromadné vyučování.

Roku 1855 uzavřela rakouská vláda s Vatikánem konkordát, kterým získala církev mimo jiné opět značná privilegia v oblasti nižšího a středního školství. Byl zrušen roku 1874, v Čechách však vývoj školství díky osvíceným duchovním nijak netrpěl.

Šedesátá léta devatenáctého století znamenala dobu pronikavých oprav i v ostatních zemích Evropy. V roce 1864 byla v českých zemích zaváděna obecní samospráva, pokrok ve správě obecného školství nastal oddělením školního patronátu od farního, školní patronát přešel na obce a v důsledku toho vznikaly samosprávné školní výbory. Dále došlo k úpravě příspěvků zemí na stavby školních budov.

25. května 1864 přijal český zemský sněm dva zemské školní zákony: první hovořil o rovném právu obou zemských jazyků na středních školách, který

stanovil zásadu, že na všech středních školách, tj. gymnáziích a reálkách, bude druhý zemský jazyk povinným vyučovacím jazykem; druhý pojednával o rozdělení gymnázií na česká, německá a oboujazyčná. Zákon o vyučování obou jazyků schválil císař František Josef I. v lednu 1866.

21. 12. 1867 přijala říšská rada rozsáhlý komplex zákonů, jimž se začalo říkat *prosincová ústava*. Říšská rada se změnila v parlament. Další zákony zaručovaly rovnost před zákonem, nedotknutelnost majetku, volnost pohybu a jiná občanská práva a svobody – shromažďování, slova, vyznání, vědeckého bádání atd. Zřizovaly se soudy, aby občané měli možnost své svobody obhájit. Státu náleželo právo řízení a dozoru v otázkách výchovy a vyučování.

Důležitým doplňkem těchto demokratických ustanovení byly svobodomyšlné školské zákony z 14. května 1869, jimiž se zaváděla povinná osmiletá školní docházka, tedy od 6 do 14 let, stanovily hlavní zásady pro vyučování na obecných školách, zřizovaly školy všude tam, kde „v okruhu jedné hodiny po dobu nejméně 5 let žije více než 50 dětí“ a rušil církevní dohled nad školami. Zmírnily se kázeňské prostředky a tělesné tresty. Zlepšilo se postavení učitelů jak po stránce jejich profesní přípravy, tak i jejich materiálního zabezpečení, přičemž náklady na provoz obecné školy se přesunuly na obec a za vzdělávání učitelů zodpovídal stát. Rozlišovalo se mezi školami *veřejnými*, které byly zřizovány státem a zcela nebo jen zčásti udržovány zemí nebo obcí; a školami *soukromými*, které stály pod dozorem státu a jejichž zřízení podmiňovalo schválení od ministra vyučování. *Obecná škola* přestala být školou pro chudé a nižší stavy a byla povznesena na výchovavací ústav nezbytný pro blaho státu. Došlo k rozšíření počtu učebních předmětů. Oproti starému triviu výuka sestávala z náboženství, jazyka, počtů, nejpotřebnějšího z přírodovědy, zeměpisu, dějepisu se zvláštním zřetelem k vlasti a ústavě, kreslení, psaní, měřičského tvarosloví, zpěvu, tělocviku a pro děvčata přibýly navíc ruční ženské práce a domácí hospodářství. Pro další, vyšší vzdělání byly určeny školy *měšťanské*, a to pro ty žáky, kteří nechodili na školy střední.

20. září 1870 byl vydán školní a vyučovací řád. Ministerstvo vyneslo na počátku sedmdesátých let několik ustanovení o žákovských knihovnách a věnovalo zvýšenou péči učebnicím a učebním pomůckám, které začaly vycházet i v nástěnných rozměrech. V důsledku osmileté povinné školní docházky byl zvyšován počet tříd na školách a také oddělení v rámci tříd. Pro třídy se stanovil nejvyšší počet žáků na 80.

Roku 1874 dostaly i učitelské ústavy nový organizační statut. Výrazně se zvýšila úroveň vzdělání pedagogů, jež trvalo čtyři roky, a vyšší náročnost vykazovaly i učitelské zkoušky. Krok zpět byl v tomto směru učiněn roku 1886,

kdy požadavky na zkoušky zaznamenaly pokles, což mělo vliv na úroveň vzdělání učitelů. Učitelstvo se začalo *probouzet*, veřejně angažovat. Konaly se sjezdy učitelstva, první roku 1870 v Praze. Na venkově se utvořily učitelské jednoty. Roku 1880 vznikla *Ústřední matice školská* jako protiváha německého *Schulvereinu*, podporovaného jak Rakouskem, tak i Německem. Její význam spočíval v tom, že především ze sbírek probíhajících v letech 1880-1900, při nichž se vybralo 3 878 102 zlatých, založila i nadále podporovala 51 opatroven, 70 škol obecných a 3 školy střední.

R. 1890 byla rozdělena zemská školní rada na dvě národní kurie, ke snížení napětí mezi oběma jazykovými skupinami to však nijak nepřispělo.

Co se týče školské správy, už základní školský zákon z 25. května 1868 zavedl její novou organizaci. Ministerstvo vyučování pro celé Rakousko řídilo *zemské školní rady*, které sídlily v hlavním městě země, jim byly podřízené v okresech působící *okresní školní rady* a hierarchii ukončovaly nejnižší jednotky: *místní školní rady* ve školních obcích.

Okresní školní rada byla tvořena představeným okresního politického úřadu, který byl jejím předsedou, dále okresním inspektorem, zástupci každé náboženské společnosti, k níž v okrese náleželo více než 2000 osob, dvěma volenými znalci školství, nejméně čtyřmi zástupci obcí volenými okresním zastupitelstvem. Volba či jmenování měly šestiletou platnost. Říšský zákon z roku 1868 a zemský zákon z roku 1873 přidělil okresní školní radě následující kompetence: právní zastupování školního okresu, dohled nad všemi školami v okrese krom škol středních a odborných, péče o řádný chod škol, zřizování nových škol, ustanovování učitelů, jmenování místních školních dozorců z řad příslušníků školní obce, dohled nad školními knihovnami, jak učitelskými, tak i žákovskými, udílení dovolených, řešení sporů mezi učitelem a občany, disciplinární řízení s učitelem atd. Okresní školní inspektor, jmenovaný na návrh okresní a zemské školní rady ministrem vyučování, prováděl inspekce škol a výchovných ústavů, dohlížel na činnost místních školních rad a místních školdozorců, radil učitelům v otázkách metodických a pedagogických atd. Ze svých návštěv na jednotlivých školách byl povinen sepsat inspekční zprávu obsahující charakteristiku k výše zmíněným bodům.

Náklady na školství nesly obce, jednalo-li se o stavbu a údržbu školních budov, topení, úklid, nájemné bytu pro ředitele školy; nebo okres, co se týkalo platů učitelů, výdajů na školní tiskopisy, knihovny a pomůcky; či země, šlo-li o

hrazení schodků a subvence na stavbu škol. Školné vybírala okresní školní pokladna, schodek se hradil okresní školní přírážkou.

Vznik Československé republiky neznamenal zásadní změnu v organizaci školské správy. Teprve zákon z 9. dubna 1920 nově upravil rozsah působnosti jednotlivých instancí. Věcný náklad na školy nesly školní obce, náklady osobní, výdaje na školní knihovny a pomůcky hradil stát. Onen zákon z 9. dubna 1920 nařídil rozpuštění dosavadních školních rad k 31. prosinci 1920 a na jejich místo měly nastoupit nové, složené z předsedy, zástupců škol a zástupců školní obce. Tito členové museli složit slib. Členství v místní školní radě bylo funkcí čestnou. Člen, který byl zvolen předsedou nebo náměstkem předsedy byl povinen tuto volbu přijmout, pokud už nezastával funkci v předchozím období. Odepřel-li zvolený funkci přijmout nebo ji vykonávat, mohl být potrestán okresním školním výborem pokutami od 20 do 500 Kč ve prospěch místního chudinského fondu. Každá obec měla určen počet zástupců, kteří měli být zvoleni do místních školních rad.

OBEC	ČLENOVÉ MÍSTNÍCH ŠK. RAD	
	Z ŘAD UČITELŮ	Z ŘAD OBČANŮ
Vysoké nad Jizerou (šk. obecná + měšťanské)	4	8
Stará Ves	1	2
Stanový	1	2
Roprachtice	2	4
Sklenařice	2	4
Tříč	2	4

Doporučovalo se, aby volení občané byli rodiče žáků, tedy zainteresovaní lidé. Volit mohli všichni, kdo byli členy učitelské konference a starší 21 let, zvolen mohl být ten, kdo měl právo hlasovací, byl starší 26 let a bydlel v obci.

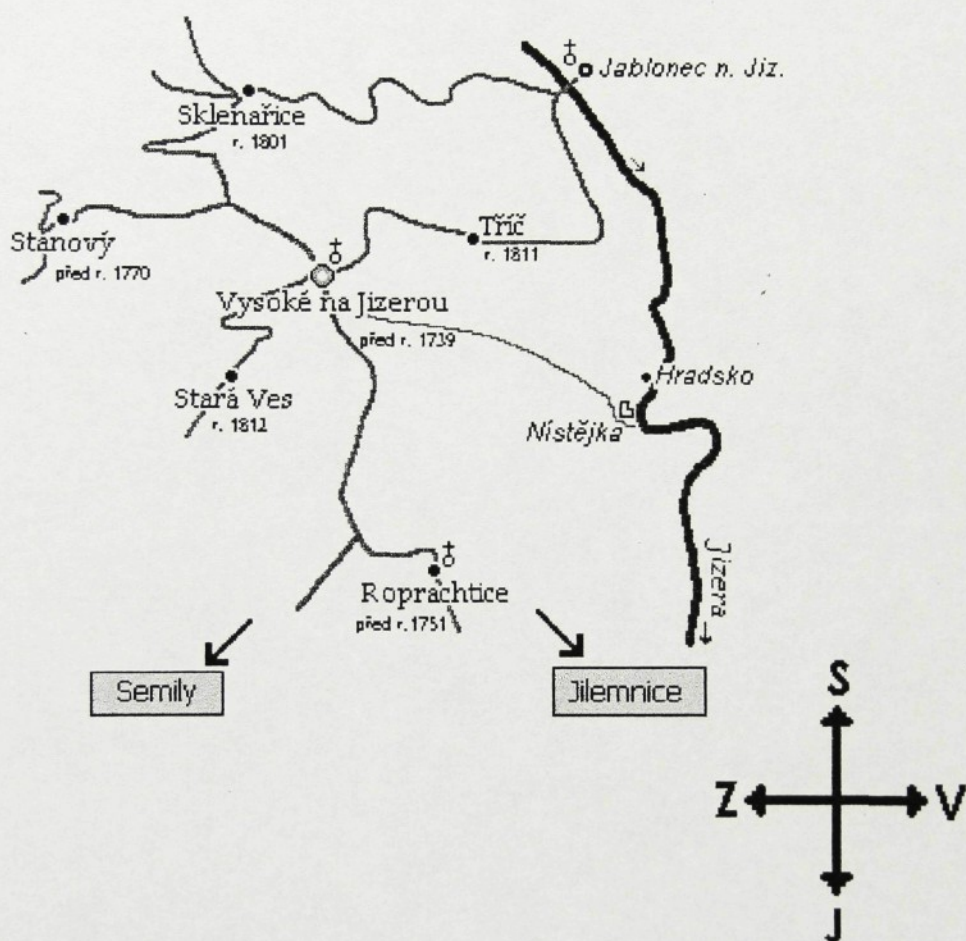
Okresní školní rady byly vládním nařízením 6. listopadu 1920 zrušeny a nahrazeny okresními školními výbory se stejnými kompetencemi; mělo tomu tak být na přechodnou dobu, než budou ustaveny školní rady župní. Měly být tvořeny přednostou okresního úřadu jako předsedy, odbornými referenty (okr. školními inspektory), zástupci učitelů a občanstva.

Zákonem ze dne 20. prosince 1935 bylo nově upraveno zřizování a vydržování veřejných měšťanských škol, jakož i docházka žáků do těchto škol. Tímto zákonem byla též zavedena instituce újezdních měšťanských škol.

Okupační správa činnost školní samosprávy omezovala. Vládním nařízením z 8. července 1940 přestali být členové školních výborů voleni, ale jmenoval je přednosta okr. úřadu. Nařízením ministra školství z 22. října 1942 byly zrušeny zemské školní rady, nařízením téhož ministra z 6. dubna 1943 také okresní školské výbory, které nahradila školská oddělení okresních úřadů, označovaná jako školské úřadovny. Vykonávaly dozor na národní školy, vedl ji okr. školní inspektor. Nařízení ministra školství z 16. listopadu 1943 došlo ke zrušení místních (obvodních, újezdních) školních rad a místních školních výborů a jejich působnost přešla na starostu té obce, která byla sídlem školní rady.

MAPA VYSOCKA

s letopočtem udávajícím začátek pravidelného
vyučování v jednotlivých sledovaných obcích

1 : 50 000

CHARAKTERISTIKA VYSOCKA

Vymezení oblasti

Vysocko zahrnuje obce Vysoké nad Jizerou, Roprachtice, Tříč, Stará Ves, Sklenařice a Stanový. Centrem je městečko Vysoké nad Jizerou. Pět posledně jmenovaných vsí obklopuje městečko kolem dokola.

Vysoké bylo odedávna střediskem oblasti. Mělo některá privilegia, konaly se zde trhy, nalézal se tu kostel s farou, která spravovala okolní (kolaturní) obce, kromě Roprachtic, které měly vlastní kostel. Vznikla tu farní škola, do které docházely děti z okolí až do doby, než pak byly zřízeny v každé obci školy filiální. V devadesátých letech 19. století zde vznikly školy měšťanské, první a nějaký čas i jediné v okolí, které opět „stahovaly“ žáky z okolních vsí, především z oněch pěti.

Tento stav přetrvával až do konce třicátých let 20. století. Roku 1938 bylo od Československa odtrženo pohraničí, obce Tříč a Sklenařice odděleny od Vysokého hraniční závorou a podřízeny německým úřadům. Od konce druhé světové války se však soudržnost obnovila, po nástupu komunistického režimu dokonce do té míry, že byly zrušeny obecní samosprávy a obce Stará Ves, Tříč a Sklenařice připadly pod správu Vysokého. Roprachtice si udržely samosprávu, nicméně od šedesátých let 20. století, tedy od zrušení obecné školy, do Vysokého docházely tamější žáci.

Přírodní, geografické a hospodářské poměry

Město Vysoké nad Jizerou se nalézá na jižním výběžku Jizerských hor, mezi lidem se ale traduje příslušnost ke Krkonošům, snad proto, že je z něho jedinečný pohled na Kozí hřbety, Kotel a Lysou horu. Poloha mu dala jeho jméno – leží totiž v nadmořské výšce 695 – 703 m, ostatní obce už níž: Sklenařice, Tříč a Stará Ves na svazích údolí, rozevírajících se hned pod městem, Roprachtice a Stanový o trochu dále a níže na vysockém hřebenu.

Budeme-li považovat Vysoké jako nejvýznamnější z jmenovaných obcí za centrum a tedy vztahný bod, pak se Tříč rozkládá severovýchodně od Vysokého a Stará Ves severozápadně, přičemž obě vsi těsně přiléhají k městečku, a dále Sklenařice, které jsou vzdáleny 2 km na sever, Stanový 2,5 km na západ a Roprachtice stejně daleko, ale jižně od Vysokého.

Podnebí na Vysocku má výrazně horský ráz. Podle místní charakteristiky je zde půl roku zima a půl roku *zejma*, což je nářeční výraz pro roční období. Jinak vyjádřeno, typická je tu dlouhá zima s vánicemi a vysokými závějemi, poměrně krátké léto, bouřky a časté srážky. Po čtyři pětiny roku tu vanou větry, a to především od západu. Oprávněně tedy použil regionální literát K. V. Rais ve svém románu *Zapadlí vlastenci* pro Vysoké název Větrov. Tato charakteristika klimatu z větší části platí i dnes, i přes důsledky globálního oteplování a nešetrných zásahů do ekosystému hor, nicméně podnebí pro časové období 1850 – 1938, jež je pro nás důležité, zcela vystihuje.

Dalším faktorem, který měl a má vliv na život zdejších lidí, je geologická stavba terénu, která se promítá do způsobu obživy obyvatel. Vysocko patří do oblasti výskytu krystalických břidlic, čímž se liší od hlavních hřebenů Krkonoš a Jizerských hor, pro něž je typická krkonošsko – jizerská žula. Tato břidlice není příliš dobrým stavebním kamenem, špatně se štěpí. Větráním tvoří jen slabou vrstvu ornice a při hlubší orbě se stále ještě vyorává kamení.

Všeobecně pro horské podmínky, jak podnebné, tak půdní, platí, že nejsou příznivé pro zemědělství, jehož výnosy zde byly vždy víc než skromné. Úroda brambor, které se lidé naučili jíst po hladomoru v letech 1771 – 1772 a kterým říkali *erteple*, *dumlíků* (= tuřín), žita, ovsa a proslaveného vysockého červeného zeli, pěstovaného z hlavatky a zvláštního svou křehkostí a špičatostí, nemohla sama uživit obyvatele. Tradici tu proto mělo pěstování lnu a tkalcovství, které se až koncem 19. století s opožděně pronikajícím průmyslem přeneslo na úroveň tovární výroby, když na Hradsku, osadě Vysokého vzdálené asi hodinu pěší chůze, vznikla roku 1884 továrna na nitě, barevna a bělidlo, která se o šest let později začala specializovat na hedvábné látky a brokáty určené k církevním účelům. Až roku 1904 byla postavena tkalcovna bavlny, sukárna a šlichtovna na rozhraní Vysokého a Staré Vsi. Přinesla další pracovní příležitosti, ale její provoz byl poměrně drahý kvůli daleké dopravě surovin a uhlí, což se projevovalo na mzdách zaměstnanců.

Od 70. let 19. století, závislý na rozmachu jabloneckého bižuterního průmyslu, se na Vysocku rozvíjí *návlek koral*. Hotový *návlek* vozili týden co týden faktoři do Jablonce nad Nisou, odkud putoval do exotických zemí, zejména do Afriky.

Mezi horskými Němci byli proslulí vysočtí *bačkoráři*, kteří vyráběli tzv. *huchstädter Batschken*, výborně se hódící do podmínek vládoucích v zimě.

Stručná historie

První zmínka o **Vysokém** (něm. *Hochstadt*) se nachází v popise pražské arcidiecéze z let 1344 – 1350. Zde je zaznamenáno pod názvem Vysoká, bylo tedy zřejmě ještě vsí. Vysoké jako město (*Alta civitas*) je uvedeno poprvé v konfirmačních knihách již uvedené arcidiecéze. Pravděpodobně bylo založeno z části původní vsi pány z Valdštejna jako hospodářské centrum panství Nístějského. Z druhé části vsi v údolí potoka tekoucího k jihozápadu se stala **Stará Ves** (něm. *Altendorf*). Zároveň se založením obdrželo město privilegia, a to právo tržní, správní, soudní a snad i hrdelní.

Z roku 1384 pochází první zmínka o vysockém farním kostele, zasvěceném svaté Kateřině. Zde byla uchráněna před požárem města v roce 1834 nejstarší památka Vysokého – polychromovaná dřevěná socha Madony. Její původ je určen do první poloviny 14. století.

Roprachtice (něm. *Ruppersdorf*) založil právem zákupním z podnětu vrchnosti pro české osídlence zřejmě v 13. století lokátor Ruprecht. Dal obci své jméno, Ruprechtice, a vyměřil dlouhé lány – odtud tzv. lánová obec. Roprachtice, stejně jako Vysoké, jsou starobylou farní obcí. Byl zde postaven farní kostel, který už roku 1384 byl obsazen farářem. Kostel byl roku 1756 přestaven a roku 1825 znovu vybudován, protože vyhořel.

O vzniku obce **Tříč** (něm. *Tritsch, Trschitsch*) není známa žádná zpráva. První písemná zmínka, která potvrzuje existenci vsi, pochází z roku 1565. Je to tzv. svatojiříkovský úrok návarovské vrchnosti, který obsahuje seznam jmen a výši peněžité dávky. Nejstarší archeologické nálezy jsou datovány do počátku 15. století. Podle starého podání se ve tříčských lesích pátilo uhlí a vozilo se do skelných hutí ve Sklenařicích.

Příčinou vzniku osady **Sklenařice** (něm. *Glasersdorf*) byly zřejmě skelné hutě, jejichž pozůstatky zde byly objeveny a které daly obci název.

První písemné zmínky o **Stanovém** (něm. *Stanow*) pocházejí z roku 1452, a to vždy v souvislosti s návarovským panstvím.

Nístějka, hrádek nad soutokem vysockého potoka a Jizery, byl postaven někdy v polovině 14. století Valdštejny, po nich zde vládli v letech 1390 – 1422 Vartemberkové, do roku 1459 pak Jenštejnové. Nakrátko ho jako odúmrtí vlastnil král Jiří z Poděbrad. Po roce 1460 bylo nístějské zboží, tedy i Vysoké, Sklenařice, Stará Ves a Tříč, připojeno k Návarovu, když hrad předtím asi vyhořel. Roku 1519 se připomíná jako pustý zámek.

Roku 1916 byl vyorán na Kamenci ve Třiči nedaleko cesty z Vysokého do Krkonoš poklad 561 pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského. Podle složení je jeho ukrytí odhadováno k roku 1330. Dnes je vystaven v historické expozici Národního muzea na Pražském hradě.

O husitech na Vysocku nemáme žádné písemné zprávy, kolovaly pouze pověsti o dobytí Nistějky Žižkou, a ty jsou nanejvýš nereálné.

Jak bylo již zmíněno, Vysoké přešlo do Návarovského panství roku 1460, stalo se jeho hospodářským a tržním centrem a prosperovalo zejména za vlády Smiřických, od roku 1515 do třicetileté války. Z konce 16. století pochází také městský znak Vysokého, znázorňující muže, který kopím bodá na zadních nohou stojícího medvěda. Tento námět připomíná pověst o uhliři Havlasu Pavlatovi, která praví, že ochočil medvěda, dovedl jej na pražský dvůr a byl panovníkem odměněn krajinou nad Jizerou. Privilegium na znak se nezachovalo, což byl osud i většiny okolních měst.

Statky Smiřických získal roku 1623 Albrecht z Valdštejna, který je tím do své smrti 1634 uchránil před drancováním. Město a jeho okolí ostatně příliš netrpělo přímými zásahy války pro svou odlehlost a poměrnou chudobu, která nelákala rabující vojáky. Přesto muselo odvádět kontribuce Švédům i císařským. V letech 1635 – 1748 patřilo semilské panství, rozšířené Valdštejnem roku 1624 o některé části panství Návarovského včetně Vysokého a okolních vesnic, rodu Desfoursů. Při semilském panství zůstalo Vysoké s okolím až do roku 1848. Hrabě Mikuláš Desfours, který obdržel semilské panství od Valdštejna roku 1628, udělil roku 1660 městu Vysokému osvobození od roboty ruční i jízdné, dále mělo však povinnosti při honech a zůstaly též dosavadní dávky a platy. Kvůli velké vzdálenosti panských pozemků byla roku 1690 převedena robotna na peněžitý plat, a to vesnicím Sklenařice, které platily 170 zlatých, Třič, jež odváděla 120 a Stará Ves 58 zlatých.

Roku 1748 se majiteli semilského panství stala hrabata Caretto – Millesimo, od roku 1810 se nachází i s jesenským panstvím v držení Jakuba Veitha, tkalcovského tovaryše zbohatlého v napoleonských válkách. Obě panství vyměnil pak roku 1824 s knížetem Karlem Alainem Rohanem.

Vysocka se dotkly slezské války (1740-42, 1744-45, 1756-63), které vedla Marie Terezie s pruským králem. Roku 1760 pobýval ve Vysokém po tři dny vrchní velitel rakouské armády generál Laudon, později generálové Beck a Witt. Další významnou osobností byl pověstný páter Koniáš, který zde v této době strávil čtrnáct dní v roce 1754. Během let 1766 – 1779 projížděl celkem třikrát obcí Roprachtice císař Josef II. Z reforem Marie Terezie se Vysokého dotklo zrušení

hrdelního práva a roku 1771 číslování domů. Podle školního řádu z roku 1774, který zaváděl povinnou školní docházku, byla ve Vysokém zřízena pro město a přífařené obce farní triviální škola. V roce 1790 do ní docházelo 353 žáků od šesti do dvanácti let věku. Od roku 1812 byly v přífařených obcích zřizovány samostatné školy.

25. března 1775 dosáhlo do Vysokého velké povstání poddaného lidu, které vypuklo ve Rtyni v Podkrkonoší. Povstalci vypili vysockému děkanovi deputátní pivo a vyžádali si z každého domu posilu jednoho muže.

V poslední čtvrtině 18. století nastal hospodářský rozkvět a vzrostl neobyčejně počet obyvatel Vysokého. Pro srovnání roku 1790 mělo Vysoké 174 domů a 1 216 obyvatel, zatímco dnes mnohem větší okresní město Semily mělo jen 1 072 obyvatel a Železný Brod 1 081. Roku 1831 dosáhl počet dokonce 1 604 obyvatel a 243 domů. Velký zlom představoval rozsáhlý požár 29. července 1834, který za tři hodiny zničil téměř celé město. Shořelo 142 domů, 63 stodol, dřevěná radnice, do značné míry byl poškozen kostel, zvony z roku 1568 a 1673 se roztavily. S radnicí lehlo popelem divadlo a také mnoho písemných dokumentů historie města. Z blízkého i vzdálenějšího okolí se ihned začaly scházet dary pro postižené požárem, z Lomnice, Jilemnice, Železného Brodu, nejvíce z Liberce. Nejen požár, ale i postupující průmyslová revoluce, jež posunula těžiště hospodářství do údolí řek, způsobila ekonomickou stagnaci Vysokého, ne však stagnaci kulturního a společenského života. Statistiky z následujících let nevykazují velké výkyvy. Roku 1869 mělo město 1 492 obyvatel, 1880 o šedesát méně, 1890 počet opět vzrostl na 1 531, roku 1900 klesl na 1 520 a 1910 na 1 503 obyvatel. Roku 1900 měly vesnice Sklenařice 1 153, Stará Ves 430 a Třič 826 obyvatel.

Už koncem 18. století vzniká proslulá vysocká divadelnická tradice. Roku 1836 byla založena divadelní společnost města Vysokého. Charakteristickými pro podhorský kraj v této době byli písmáci a lidoví kronikáři, kteří nechyběli ani na Vysocku. Za všechny uvedu rodáka ze Sklenařic Věnceslava Metelku (1807-67), s nímž je spojena i houslařská podkrkonošská škola, a Františka Róna (1848-1931)

Revoluční rok 1848 na Vysocku byl popsán stanovským rodákem Antalem Staškem v románu ‚O ševci Matoušovi a jeho přátelích‘.

Ačkoliv boje v rámci prusko – rakouské války roku 1866 probíhaly nedaleko, u Trutnova a Jičína, Vysokého se nijak zvlášť nedotkly.

Roku 1868 se konaly na Vysocku tzv. tábory lidu (přesněji na Petruškových vrších), které byly významnou součástí hnutí za české státoprávní požadavky a

manifestací protirakouského smýšlení podkrkonošského lidu. Od roku 1870 se zde rozvíjí spolkový život, jak bylo v české společnosti v této době charakteristické.

Mluvíme-li o Vysokém, neměli bychom vynechat osobnost spjatou s vznikem československého státu 28. 10. 1918. Byl to Karel Kramář, který se zde narodil a žil do svých 16 let.

V desetiletí 1920 – 1930 dochází k elektrifikaci domácností, byla dostavěna sokolovna, zavedena pravidelná autobusová linka Semily – Vysoké – Jablonec nad Jizerou, vybudována plovárna, postaveno divadlo a budova hospodářské školy, založené roku 1921, roku 1928 zrušen samosprávný vysocký okres, který existoval od roku 1876, v letech 1928-1930 byla postavena Kramářova vila, dále objekty pro letní i zimní rekreaci. Vysoké navštívila spousta významných osobností, jmenovitě například Viktor Dyk, po němž je pojmenovaná skála na poloviční cestě mezi městem a ruinami Nístějky, Antonín Sova, Konstantin Biebl, Antal Stašek, Ivan Olbracht, Karel Kovařovic, Karel Hašler a další.

Hospodářská krize přinesla i na Vysocko nezaměstnanost, která byla překonána až pracemi na opevněních proti nacistickému nebezpečí. Po Mnichovu, 30. září 1938, došlo k postupnému zabírání i ryze českých obcí: Sklenářic, Tříče, Pasek, Zlaté Olešnice. Pod Petruškovými vrchy a na začátku Tříče byly zřízeny celnice, kde se vyžadují propustky.

Vysoké, v minulosti po dlouhý čas vedle Semil jediná obec na dnešním Semilsku se statutem města, má bezesporu dlouhou a zajímavou historii; pod jeho křídly se narodily a žily mnohé významné osobnosti, jejichž věhlas ne vždy překročil hranice regionu, jejichž přínos však není zanedbatelný. I přes nepříznivé přírodní i jiné podmínky se vypracovalo na obdivuhodnou společenskou a kulturní úroveň. Snad právě nelehký život a boj s přírodou, který vypěstoval houževnaté a ryzí povahy, byl předpokladem pro rozvoj a rozkvet města a okolí po všech stránkách. A i když dnes již nedosahuje takové významnosti, sehrálo v dějinách nezastupitelnou roli jednoho ze středisek Podkrkonoší, na což mohou být Vysočtí hrdí, stejně jako byli dříve.

Zjištěný počet obyvatel v jednotlivých obcích

	Vysoké n. J.	Roprachtice	Tříč	Stará Ves	Sklenařice	Stanový
r. 1834	1604	1708	1110	708	1217	364
r. 1843	1643	1862	-	-	-	-
r. 1845	1669	1775	1180	849	1282	430
r. 1848	- *	-	1135	732	1287	354
r. 1849	1707	1869	1149	-	1304	355
r. 1870	1373	1556	945	537	1039	303
r. 1880	1432 (13)**	1399	-	-	-	-
r. 1890	1531	1378	-	-	-	-
r. 1900	1520 (56)	1238	798 (24)	-	-	-
r. 1910	1503	1164	-	-	-	-
20. léta	1349 (62)	1082	748	377	802	270
r. 1930	1316	959	-	-	-	-

* údaj nenalezen

** v závorce je uveden zjištěný počet německých obyvatel z celkového množství

SPRÁVNÍ STATUT VYSOKÉHO A OKOLÍ

Vysoké jako město (*Alta civitas*) je poprvé nazýváno roku 1354 v konfirmačních knihách pražské arcidiecéze. Město bylo Valdštejny zřejmě nedlouho předtím založeno povýšením části původní vsi a bylo určeno za obchodní centrum panství nístějského. Při založení dostalo jistá privilegia, zejména právo tržní, správní, soudní a pravděpodobně i hrdelní.

Po roce 1460 bylo nístějské zboží s Vysokým, Sklenařicemi, Starou Vsí a Tříčí připojeno k panství návarovskému a Vysoké se stalo jeho tržním střediskem. Roku 1515 se po mnohém střídání majitelů stali vlastníky Smiřičtí ze Smiřic, majitelé také semilského panství a pak rovněž jedni z nejbohatších pánů v Čechách.

Statky Smiřických získal roku 1623 Albrecht z Valdštejna a začlenil je do Frýdlantského vévodství. Semilské panství, zvětšené o některé části návarovského s Vysokým a okolními vesnicemi, udělil v léno plukovníkovi Mikuláši Desfoursovi, jehož potomci ho drželi dědičně v letech 1635 – 1748. Po nich se majiteli panství do roku 1810 stávají hrabata Caretto-Millesimo, od nichž je koupil Jakub Veith. Jeho syn vyměnil semilské i sousední jesenské panství roku 1824 s knížetem Karlem Alainem Rohanem, který sídlil na Sychrově.

Při semilském panství zůstalo Vysoké s okolím až do roku 1848, kdy došlo k reformě správy. Od vrchnostenských úřadů převzaly správní, soudní a berní pravomoc státní úřady. Roku 1850, kdy byl vydán tzv. Stadionův *prozatímní obecní zákon* o zřízení místních, okresních a krajských obcí (platnosti však nabyly pouze předpisy o obcích místních), který prohlásil obec za základ státu a nahradil bývalou patrimoniální správu okresním hejtmanstvím, připadly Vysoké, Tříč a Sklenařice k okresnímu soudu v Rokytnici nad Jizerou, který byl pro ně v letech 1855-1868 i okresním úřadem s politickou působností. Předtím, v letech 1850-1855 patřily k okresnímu hejtmanství ve Vrchlabí. Stará Ves patřila od roku 1850 do roku 1876 k okresnímu soudu i okresnímu hejtmanství v Semilech. Jako mnohá jiná města v té době, tak i Vysoké se marně ucházelo roku 1849 o to, aby se stalo sídlem aspoň okresního soudu. Zvláště poté, co roku 1846 vyhořel zámek v Semilech, pokoušeli se Vysočtí získat pro své město správu semilského panství, v němž dlouho byly Semily a Vysoké jedinými, jimž příslušel statut města.

Roku 1876 vznikl vysocký okres (k. k. Bezirksgericht Hochstadt), když byl ve Vysokém konečně zřízen okresní soud, ke kterému připadly od soudního okresu rokytnického obce s českým obyvatelstvem. Z těch, jež jsou důležité pro naši práci, to bylo Vysoké, Sklenařice a Tříč; od semilského soudního okresu, který

společně s železnobrodským náležel pod okresní hejtmanství v Semilech, založené roku 1850, to byly Roprachtice a Stará Ves; ze železnobrodského pak Stanový. Vysocký soudní obvod se stal zároveň i vysockým samosprávným okresem. Berní úřad pro tento obvod vznikl ve Vysokém až roku 1882. Obce připojené od rokytnického soudního okresu patřily od roku 1868 k politickému okresu (okresnímu hejtmanství) jilemnickému, stejně tomu bylo od roku 1876 i s ostatními obcemi vysockého soudního okresu. Všech šest obcí, kterými se naše práce zabývá, tedy patřilo pod školní okres jilemnický.

Soudní okres byl zrušen roku 1928. Po druhé světové válce byl na čas obnoven, a to od roku 1945 do roku 1949.

1. června 1942 byl zrušen okresní úřad v Jilemnici a zbytek jeho správního okresu, okleštěného zabráním „Sudet“ i ryze českých obcí, připojen k semilskému, který byl podřízen landrátu v Jičíně.

Školy ve Vysokém nad Jizerou

Poznámka k pramenům:

Ke škole ve Vysokém jsem měla k dispozici dvě školní kroniky, a to první z let 1829 až 1885, která se snaží postihnout historii školy z období předešlého, a kroniku v pořadí čtvrtou z let 1930-1938. Pamětní knihy z let 1885 až 1930 chybí, ačkoli byly vedeny, neboť se o nich zachovaly zmínky, například v zápiscích vysockého učitele Zajička z počátku 20. století; dochovanost fondu NSŠ Vysoké n. Jizerou 1830-1953, jehož součástí školní kroniky jsou, je celkově velmi špatná. Další fond, z kterého jsem čerpala, byl OŠV Jilemnice, kartony 4, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 18, 21, 23, 24, 32; informace o školách ve Vysokém získané z tohoto materiálu, jsou zlomkovité a neúplné, rozhodně nepodávají takový obraz situace v letech 1918 – 1930, jaký by poskytly kroniky.

a. Od vzniku školy do roku 1848

Vznik školy ve Vysokém nad Jizerou, lépe řečeno začátek školního vyučování, není v pramenech, které jsem měla k dispozici, přesně a výslovně datován. Budeme-li věřit prvnímu zapisovateli do školní pamětní knihy učiteli Josefu Ďoubalíkovi, který zaznamenal pro něho tehdy dostupné skutečnosti o svých předchůdcích a který píše o v pořadí třetím učiteli ve Vysokém Josefu Kramářovi, jenž setrval ve svém úřadě 46 let až do roku 1785, pak tento třetí učitel začal učit v roce 1739. A to mu předcházeli ještě dva, Michaela Menšíková, která uspořádala fond NSŠ Vysoké nad Jizerou, se v inventáři zmiňuje o tom, že už z roku 1629 máme zprávu o rektoru vysocké školy Janovi, takže škola v tomto městečku existovala již dříve.

I. Žactvo

Škola ve Vysokém byla první a dlouho jedinou v okolí. Do vysocké školy docházely děti z blízké Staré Vsi, Sklenařic a Trčice a později byl přiškolen i Stanový. Počet školou povinných dětí z všech těchto přiškolených kolaturních¹ obcí začátkem roku 1790 činil 353. Roku 1812 došlo v důsledku upravených školských zákonů k odškolení těchto míst od vysocké farní školy, a každá z obcí obdržela pro sebe školu triviální.

Další údaje o žácích se vyskytují až v roce 1830. Kronika uvádí každoroční počet žáků systematicky od tohoto roku až po rok 1846, pak pečlivost v tomto ohledu mizí a počet žáků je udáván jen náhodně. Můžeme se jen dohadovat, zda je na vině nedbalý kronikář nebo zda se počty školou povinných dětí zaznamenávaly do jiných úředních knih.

Tabulka počtu žáků (podrobnější)

Školní rok	Počet dětí školou povinných			Děti do školy skutečně chodící	Oproti minulému roku chodí do školy žáků		Školní opakování		
	chlapci	dívky	celkem		méně o	více o	chlapci	dívky	celkem
1829-30	124	135	259	251	0	34	56	49	105
1830-31	140	143	283	276	0	25	69	56	125
1831-32	139	134	273	269	7	0	52	58	110
1832-33	124	126	250	250	19	0	54	73	127
1833-34	127	120	247	247	3	0	69	86	155
1834-35	131	110	241	241	6	0	69	80	149
1835-36	117	114	231	231	10	0	76	77	153
1836-37	120	117	237	237	0	6	89	69	158
1837-38	107	109	216	216	21	0	61	54	115
1838-39	102	106	208	208	8	0	-	-	-
1839-40	107	125	232	232	0	24	56	46	102
1840-41	107	127	234	234	0	2	51	39	90
1841-42	103	136	239	239	0	5	67	46	113
1842-43	100	131	231	231	8	0	55	49	104
1843-44	100	125	225	225	6	0	54	58	112
1844-45	107	121	228	228	0	3	44	59	103
1845-46	108	118	226	226	2	0	46	66	112
1846-47	-	-	224	-	-	-	-	-	-
1847-48	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Pod označením „Školní opakování“ se rozumělo to, že děti po absolvování všech tříd opakovaly s mladšími látkou, kterou už probíraly, dokud nedovršíly poslední rok školní docházky

Lidé v této hornaté oblasti naší země byli vesměs chudí. Dokazují to seznamy chudých dětí, které byly podarovány zimním oděvem a obuví či školními knihami, které si samy nemohly koupit.

První seznam je z roku 1830, kdy 5 chlapců a 12 dívek obdrželo šatstvo. O darech se zmíním na jiném místě, a sice u bodu **III**. Ve školním roce 1841-42 z celkového počtu 239 školou povinných dětí jich bylo možno 50 považovat za chudé. V roce 1846-47 uvádí učitel Ďoubalík 23 chudých dětí v první a 28 v druhé třídě, celkem tedy 51. Pokud je možné z těchto dvou údajů vyvodit alespoň přibližný závěr, pak chudí tvořili kolem $\frac{1}{5}$ až $\frac{1}{4}$ celkového počtu žáků. Skutečnost, že takovýchto dětí ve škole bylo opravdu hodně, potvrzuje spousta v kronice zaznamenaných akcí, kdy se pořádaly sbírky na nákup oděvu pro chudé děti nebo kdy byly děti obdarovávány knihami z různých nadací.

Tato sociální situace velké části rodin se promítala i do finančního zajištění učitele. Školné bylo nazýváno „sobotáles“ a bylo vypláceno týdně za každé dítě navštěvující školu. Mnoho chudých dětí podle §176 školního nařízení do školy kvůli nemoci nebo jiným nepřekonatelným překážkám, k nimž se počítá i naprostá chudoba, chodit nemuselo, tedy ani neodvádělo školní poplatky. V již zmíněném roce 1841-42 tedy z celkového množství 239 dětí jich docházelo do školy kolem 170, týdenní sobotáles činil průměrně 1,5 krejcaru (1 – 2 kr.) na jedno dítě. Za rok (47 týdnů) to bylo tedy celkem 1 710,5 krejcarů (199 zlatých 45 krejcarů) za 170 dětí, v přepočtu 1 zl. 10,5 kr na dítě ročně. Učitel v kronice píše, že 1,5 krejcarů je příliš vysoká cena na zdejší poměry; sobotáles zde ve Vysokém byl vybírán následovně: od dětí ve věku 6 – 8 let po 1 krejcaru, od dětí ve věku 8 – 10 let po 1,5 krejcaru a od dětí ve věku 10 – 12 let po 2 krejcarech. Mladších dětí bylo totiž více než starších, mnoho dorůstajících dětí umíralo. Na tomto místě učitel navrhuje, že vhodnější by byl průměrný poplatek 1 kr., což by ročně činilo 170 zl.

Na potíže s vymáháním školného od některých rodičů poukazuje učitel Ďoubalík v dopise městskému úřadu Vysoké nad Jizerou datovaném 2. března 1843². Žádá, aby „*páni rodiče v určitý den k místnímu městskému úřadu předvolaní byli, a aby i v přítomnosti jak městských, též i školních pánů představených, týkajících se těch rodičů dlužní částky v mé přítomnosti se vyúčtovaly, a konečně k úplnému zaplacení těch samých přátelsky by přidrženi byli.*“

II. Učitelstvo

O prvních učitelích působících na farní škole ve Vysokém nad Jizerou máme jen kusé zmínky, často jen jméno. To je případ snad prvního učitele V. Nováka. Více je známo o jeho dětech. „*O 3 syních tohoto učitele se ví, že všichni 3 se také šk. učiteli stali, to jest 1 do Drškova³, jeden do Rochpratic⁴ a jeden do Semil za*

učitele přišli.⁶⁵ Dva synové onoho učitele v Semilech dosáhli velmi dobrého postavení. První, jménem František Josef Novák, se stal duchovním, sloužil 10 let v císařské armádě jako páter, pak se stal profesorem bohoslovectví a kanovníkem v Budějovicích a roku 1823 byl papežem povolán za arcibiskupa do hlavního města Dalmácie. Druhý se stal vrchnostenským úředníkem panství Jesenského a pak duchovním při vrchním úřadě panství Semilského. Na těchto panství proslul jako příznivec školní mládeže a hudby.

Druhým učitelem byl jistý Nečásek, rodák z Vysokého.

O třetím učiteli je toho známo trochu více. Jmenoval se Josef Kramář, narodil se také ve Vysokém, vlastnil dům čp. 56 a zemědělské pozemky. Učitelský úřad zastával přes 46 let až do vysokého stáří. To bylo důvodem, proč roku 1785 odstoupil.

Po něm nastoupil Václav Machek, také vysocký rodák. *„Tento muž byl studovaný až do 8^{mé} školy filozofické. Zanechaje on studování a podle tehdejšího nového cí. k. nařízení za času slavného panování císařovny Marie Terezie, dle ustanovení normálních škol, odebral se opět do Prahy k slyšení učitelského kursu, a dne 6. Juni 1782 s učitelským attestem od strany Pražské cí. kr. Normální školdirekce se zpátky navrátil.“*⁶⁶ Po všech nezbytných úkonech ze strany vrchnosti a církve, o kterých je pojednáno u bodu IV., začalo jeho 44 let trvající učitelování, které ukončila smrt. Kronikář Ďoubalík o něm dále říká: *„Bylť to muž přímý, a milovník veliký hudby kostelní, neboť za jeho času vznikla kostelní muzika u veliké pochvaly. Jest taky i hodno o tomto učiteli připomenout, že on byl manželem od dvouch manželek, s kterýmižto zplodil mimo některých děv také 5 synů, který se stali všichni učenými muži.“*⁶⁸ Syn Václav justicírem na panství Semilském, František hejtmanem a auditorem při císařské armádě, Jan a Antonín vrchnostenskými úředníky.

Dva posledně jmenovaní učitelé si byli pravděpodobně velmi dobře vědomi hodnoty vzdělání. Nechali své syny studovat a ti později zastávali ne zcela bezvýznamná místa.

Za dobu působení Václava Machka se ve škole vystřídalo pět učitelských pomocníků. Josef Valášek z Červeného Veselí, který učil 26 let, a Jan Nigrin⁹ z Vysokého jsou označováni za zběhlé a zkušené ve svém oboru. Po nich následovali Tomáš Blažek, rodák z Železného Brodu, Ambrož Kraus z Jablonce a Josef Křížek z Příkrého.

V pořadí pátým učitelem se stal Josef Ďoubalík, první zapisovatel do školní kroniky. Zajímavá byla jeho cesta k učitelskému místu na vysocké škole.

Narodil se ve Vysokém dne 28. března 1782, chodil do místní školy, kde se vyučovalo česky, a pak navštěvoval německou školu v Novém Městě u Frýdlantu. „Přida pak z Němec, po 3 roky jsem byl privátně v německým a hudebním umění (kde jsem nejlepší základy položil) cvičený u veleb. pána, pana Pátera Josefa Nykryna, tehdejšího kaplana vysockýho.“¹⁰

Od roku 1798 studoval na hlavní normální škole v Jičíně, aby absolvoval předepsaný kurs pro učitelský úřad. Hned po skončení této školy nastoupil v Železném Brodě jako školní pomocník. Za 7 měsíců přestoupil po složení učitelského konkursu 4. března 1799 do školy v Loučkách na hruboskalském panství, kde byla nově zřízena lokálie¹¹ a kde se tedy stal provizorním (prozatímním) učitelem. Později se zde stal učitelem definitivním a učil tu celých 11 let. Roku 1810 přešel do školy v Polubném (semilské panství), „*neberouce já na nic ohled, do tak obtížného místa vysokých hor přijíti, nebo jsem tu měl jistý ohled a krásné příležitosti k svému většímu zdokonalení, zvláště v muzice. Tuto jsem 7 roků v službě setrval.*“¹² Po sedmi letech žádal o místo v Loukově, kde zemřel učitel Jan Vancí a kde také byl 27. května prezentován a 31. července dekretem biskupské konzistoře ustanoven. Zdejší škole zasvětil 12 let.

Když roku 1829 zemřel vysocký učitel Václav Machek, žádal Ďoubalík o toto místo. V červenci 1829 obdržel prezentaci pro vysocký učitelský úřad od knížete Karla Rohana, podle níž byl 10. srpna 1829 nadán dekretem biskupské konzistoře a dodatečně 31. srpna 1834 s pochvalou dekretem od zemského gubernia potvrzen za učitele při farní škole ve Vysokém. Z Loukova se přestěhoval koncem září, ve čtvrtek před vysockým posvícením. Učitelský byt byl pronajat v domě čp. 135 u Josefa Nečásky, kde s rodinou bydlel až do 29. července 1834, tedy do vypuknutí velkého požáru města. Po 17 týdnů přebýval pak u švagra Josefa Hásky ve Vysokém „Na Vystrkově“ a 23. listopadu se odtud přestěhoval na náměstí do domu Františka Kramáře čp. 69, který mu byl pronajat vrchnostenským úřadem za roční činži 90 zlatých. Ta byla hrazena ze dvou třetin patronátní a gruntovní vrchností, tedy majitelem semilského panství, a z jedné třetiny městem.

O příjmech, neboli sobotálesu učitele, jsem psali již v předchozím oddílu. Byl to obnos kolem 200 zlatých ročně, pokud byl ovšem řádně obyvateli placen. Josef Ďoubalík zaznamenal roční vydání 70 zlatých na vydržovaného pomocníka (kterým byl Josef Bachtík – ze své služby odstoupil po 16 letech a 3 měsících 28. 11. 1845, učil „literní a hudební umění“; příčinou odchodu bylo přeložení na učitelské místo do jesenské školy) a 24 zlatých na obstarávání úklidu dvou školních místností. Na vlastní obživu učitele pak zbývalo kolem 150 zlatých ročně.

Učitelé měli zpravidla od obce propůjčené pozemky a jisté příjmy jim plynuly od kostela, kde bývali řediteli kůru.

Josef Ďoubalík odstoupil kvůli vysokému stáří roku 1860 po jednatřicetiletém působení ve vysoké škole a zanedlouho, 28. prosince 1861, ve věku 79 let 9 měsíců zemřel. Učitelem byl celkem 62 let.

III. Škola

Školní budova

Počátkem 19. století se učilo ve zvláštní dřevěné budově, a to asi do roku 1813 nebo 1815, kdy se muselo vzhledem k její sešlosti vyučovat jinde. Dům ale sloužil nadále, byl totiž vždy pronajímán jiným lidem. Této budově se říkalo „stará škola“, měla čp. 6 a byla vystavěna na náklad města už za učitele Josefa Kramáře. Stávala v tzv. Zákostelí – bráno od náměstí tedy za kostelem. Josef Kramář měl ve Vysokém vlastní dům, při větším počtu žáků se vyučovalo někdy u něho doma.

Do 9. srpna 1832 se vyučovalo u Jahelků v čp. 137, v bytě tehdejšího učitele Machka, za což mu byla městem vyplácena činže. Učitel Machek zemřel roku 1829, v té době tedy dům patřil už jinému majiteli – Vincentu Kramářovi. Město pronajalo novou místnost, a to v domě Josefa Nečáska čp. 125 („u Davidů“) na náměstí za roční činži 60 zlatých, kde se začalo vyučovat 14. října 1832. Dům shořel při velkém požáru v červenci 1834 a za své vzal i celý školní archiv s množstvím školních knih, zařízením a vyučovacími pomůckami. Po přestávce ve výuce se začalo vyučovat v domě čp. 69. Občané města se vyslovili pro rozšíření školy o jednu třídu a slíbili dostatečné peněžité a naturální zaopatření druhého učitele; učit se ve dvou třídách začalo 6. listopadu 1843, což byl začátek školního roku. První třída byla umístěna v domě Františka Patočky čp. 130, kam bylo pořízeno 8 nových velkých stolic, jedna velká tabule se stojanem a jeden stolek a židle pro učitele, v následujících dvou letech pak ještě další dvě stolice a tři malé, do obou tříd pak přišly dva velké krucifixy, 10 velkých a malých obrazů s rámy a sklem, dvě velké mapy, 100 skleněných kalamářů a inkoust na celý rok, a to na náklady města a za přispění Antonína Müldnera, místního školdozorce; druhá třída byla v čp. 137. Potřebu výstavby nové školní budovy si uvědomila komise 12. září 1834, složená z krajského komisaře, semilského vrchního, děkana Josefa Kramáře (biskupského vikáře, školního dozorce a místního faráře) a městského starosty s radními. 6. června 1836 byl slavnostně položen základní kámen do základů farní budovy. Této události se zúčastnili duchovní Josef Kramář, již výše jmenovaný, a Václav Kavalír, místní kaplan, dále místní městské představenstvo a

mnoho vysockých obyvatel. Připijelo se na zdraví a dlouhé šťastné panování ‚vysoce osvícené‘ kněžny z Rohanů za doprovodu hudby.

Stavbu domu převzal Josef Kramář, nedostavěný ho pak koupil Jindřich Schirner, obchodník z Liberce, od něhož si jej vysocká obec odkoupila. Bylo mu přiděleno čp. 140 a byl nabídnut roku 1853 školním účelům. Vyučovat se v něm začalo roku 1855, k vysvěcení došlo až roku 1857. Ve výňatku z pamětí Františka Róna, vysockého občana (nar. 1848, zemř. 1932), uvedeném ve sborníku Kde se běli Krkonoše¹³ se píše, že dům byl nedostavěný, když se v něm začalo vyučovat.

Didaktické pomůcky

Kromě již výše zmíněných obrazů a map, jimiž byly třídy vybaveny, byly nejdůležitějšími didaktickými pomůckami knihy. Ty si kupovali žáci sami, jen ti nejchudší a nebo ti nejpilnější dostávali knihy darem. Bylo to především při hlavních celoročních zkouškách, z nadací rodáků z Vysokého a přátel vysocké farní školy. Většinou to byly modlitební knížky, poučné morální knihy a nábožné obrázky. Od roku 1842 dostávali dva nejpilnější žáci, vždy jeden chlapec a jedna dívka, premiantské knížky jako odměnu za výkon při celoroční zkoušce. Tyto knihy byly kupovány z odkazu Františka Nigrina, biskupského vikáře, školního dozorce turnovského okresu a mnichovohradištského děkana, rodáka z Vysokého. Při této příležitosti pravidelně žáky poděloval místní školdozorce Antonín Múldner, příležitostně někteří řemeslníci, obchodníci a úředníci vysočtí (např. Fr. Vodseďálek, V. Hladík – městský soudce). Spíše nepravidelně obdržela farní vysocká škola fundační knihy pro chudé od úřadů majících na starosti školy. Například za roky 1830 – 1834 jí bylo zasláno 26 kusů knih, a to: 4 ks ABC tabulek, 8 ks slabikářů, 8 ks I. dílu knih ke čtení náboženství, 6 ks II. dílu knih ke čtení náboženství pro 2. třídu. Roku 1847 sedm knih. Roku 1842 obdržela vysocká škola dokonce 71 knih pro chudou školní mládež, a to od konzistoriálního rady, děkana v Držkově, biskupského vikáře a školdozorce Jáchyma Šourka.

IV. Školní správa

Už z názvu *farní škola ve Vysokém* je zřejmé, že podléhala církevnímu doзору a správě. Církev měla na chod školy nesmírný vliv. Důkazem je pro to samotná kronika, kde sice není výslovně řečeno, jak hodně bylo školství na katolické církvi

závislé, avšak nepřímě nám to sděluje množství zápisů týkajících se vztahu učitele (školy) a místního duchovního (a jeho nadřízených).

Vedle duchovenstva měla nemalou roli samozřejmě místní vrchnost, majitelé panství.

Už při vstupu učitele na učitelské místo bylo potřeba dekretu, který schvaloval a potvrzoval jeho dosazení, a to jednak od biskupské konzistoře v Litoměřicích a biskupského vikariátu v Semilech, jednak od semilské gruntovní vrchnosti a od c. k. zemského gubernia. Nezřídka učitel tyto potvrzovací dekrety dostal s velkým zpožděním. Například Václav Machek, který nastoupil do Vysokého roku 1785 a byl ten rok na učitelské místo majitelem semilského panství hrabětem z Millesima ustanoven, obdržel dekret od zemského gubernia až roku 1791 a od litoměřické konzistoře dokonce až roku 1808. Učitel Josef Ďoubalík získal potvrzení a uvedení do úřadu od hraběte Karla Rohana už v srpnu 1829, stejně tak i dekret od konzistoře, zemským guberniem byl potvrzen až roku 1834. Povinností učitele bylo, jít se představit nadřízenému duchovenstvu; tak se Václav Machek dostavil k panu Josefu Nigrinovi, faráři v Bozkově a školdozorci pro semilský vikariát.

Podřízenost školství církvi byla vyjádřena nejzřetelněji každoročními vizitacemi¹⁴, při kterých se konala vždy celoroční hlavní zkouška. Vizitace se konaly ke konci školního roku, v červenci a srpnu. Přítomno bylo duchovenstvo – místní farář a kaplani, kteří vyučovali na škole katechismus, a školdozorce semilského biskupského vikářství (většinou to byl semilský biskupský vikář), a zástupci světské obce – městské zastupitelstvo, tedy starosta (měšťanosta) a páni radí, dále majitel panství nebo jeho zástupce. Účast veřejnosti byla povolena, i žádoucí, ale nikdy nebyla velká. Zkoušeny byly starší děti, ti nejlepší dostaly odměnou modlitební knížku nebo knihu s náboženskou či morální tematikou. Zkoušeny byly ze čtení, počtů, „dobropsaní“ – tedy krasopisu a pravidel řeči. Po zkoušce došlo na kontrolu školních a farních spisů. Školní zkouška bývala příležitostí k obdarovávání chudých dětí, ať už knihami nebo jinými učebními pomůckami, šatstvem nebo drobnými penězi.

Vizitace se konaly jistě už dříve, ale první záznam o nich pochází z 26. srpna 1830. Tato vizitace byla poněkud jiná než ty následující. Byli zde výjimečně kaplani z okolních obcí, a to Příchovic, Roprachtic a Jablonce nad Jizerou. Také vysočtí i přespšní studenti a semilská vrchnost Antonín Veith. I v roce 1840 zde byli navíc biskupský tajemník, faráři semilský, roprachtický a bozkovský a páterové z Držkova a Šumburka.

Na vztah místní světské vrchnosti k školám poukazuje zmínka v kronice, která zároveň dokazuje vizitační činnost před rokem 1830: „*Zde jest záslužné a pamětihodné poznamenati o místní panství Semilského kruntovní vrchnosti, vysoce urozeného pána, pana Františka Václava Veithy, kterak tento velikomyslný přítel a milovník školní mládeže jest byl.*“¹⁵ Roku 1822 tento majitel semilského panství cestoval po svém zboží a účastnil se školních vizitací ve všech obcích, při tom v každé vesnické škole obdaroval dva nejpilnější žáky (jednoho chlapce a jednu dívku) a v každé městské škole tři žáky památnými stříbrnými mincemi.

Významným dnem pro školu, město a celou farní obec byl 28. červen 1835. Tento den přicestoval do Vysokého litoměřický biskup Augustin Bartoloměj Hille¹⁶ společně s litoměřickým kanovníkem Josefem Nečáskem, aby udělil svátost biřmování. V pamětní knize farní školy ve Vysokém je této události věnováno mnoho místa, taktéž v zápiscích Věnceslava Metelky o tom nalézáme zprávu. Doprovod tvořili ještě vrchní úředník semilského panství Antonín Veith, semilský duchovní pan Differenzi a vrchní úředník panství návarovského. Hned ráno v 6 hod. se shromáždila školní mládež z vysocké farní školy i ze čtyř filiálních škol v kolatuře (sklenařické, tříčské, staroveské a stanovské), učitelé a velké množství lidí nejen z kolatury, ale i z jiných míst, a všichni očekávali duchovního, který měl přijet od Zlaté Olešnice. Město bylo jak se patří vyzdobeno, na příjezdové cestě byla vztyčena slavobrána a od ní až ke kostelním dveřím stáli po obou stranách cesty ve špalíru žáci s učiteli, občané a hudba. Na uvítanou měl jeden žák připravenou přivítací řeč. Už v sedm hodin za zvuku střelby z mozdířů, zvuku trub a bubnů vjel velebný pán do města. Před ním se utvořil průvod z žáků a množství malých ověnčených děvčátek, který dovedl návštěvu ke kostelu. „*Vstoupivši pak jeho bisk. Milost v chrám Páně, hned v hlavních dvéři náš místní milovaný duchovní pastýř důstojný pán, pan Josef Kramář, bisk. vikář, škol dozorce a farář latinskou řečí Jeho biskupskou Milost vítaje.*“¹⁷ Poté měl litoměřický biskup proslov k přítomným v kostele a následovaly obvyklé mše a obřady udělování svátosti svatého biřmování. To trvalo až do druhé hodiny odpolední. Návštěva se s představenými města i okolních vesnic z kostela odebrala do školy, kde přísně vyzkoušela děti z druhé třídy vysocké školy a žáky výše jmenovaných čtyř kolaturních škol ze čtení, počtů, krasopisu a vyjadřování. 26 nejpilnějších vysockých žáků bylo odměněno knihami a obrazy. Ze školy se přesunul biskup s kanovníkem do farního domu, kde jim byly předloženy školní spisy a farní knihy k nahlédnutí. Všechny povinnosti byly splněny kolem páté hodiny odpoledne sepsáním školních protokolů přítomnými, a teprve pak se společnost odebrala

k okázale prostřenému stolu do domu Františka Noska čp. 10 (neboť farní dům nebyl ještě po ohni řádně opraven). Po hostině pokračoval biskup ve své cestě do Roprahtic, vyprovázen byl vyzváněním malých kostelních i velkých cechovních zvonů. Další taková slavná vizitace a zkoušení dětí proběhlo pak ještě 5. – 7. července 1851 a 6. – 7. července 1867.

13. července 1841 byli ve vysocké škole přezkoušeni žáci z kolaturních filiálek sklenařické, tříčské a staroveské.

Nevíme, do jaké míry jsou upřímné zápisy v kronice o duchovních, protože kronika stejně jako vše týkající se školy podléhaly církevní správě a dozoru a byly tudíž kontrolovány. Nicméně zápis z roku 1845 působí velmi věrohodně. Je o poslední návštěvě staršího kaplana V. Kavalíra v obou školních třídách 10. března, kde vyučoval 13 let katechismus. Odcházel do Březiny (svijanské panství) na místo tamějšího faráře a přišel se rozloučit s učiteli a žáky. *„Jeho poslední s pánem Bohem bylo pro nás i pro děti tuze citlivé a žalostné, poněvadž tento duchovní Pán skrze ten celý čas takové nelíbené lásky, přízni a vážnosti hoden byl.“*¹⁸

Z doby učitelování Josefa Kramáře (1739-1785) se zachoval výpis o příjmech vysocké školy, který první kronikář Josef Ďoubalík kolem roku 1830 přepsal do pamětní knihy na s. 5 – 6. Obsahuje 13 položek:

1. od milostivé vrchnosti ... 0
 2. od kostela ... 0
 3. od města Vysokého na 4 sáhy dříví k topení ... 3 zl. konvenční měny (dále jen k.m.)
 4. od obce Tříč na 2 sáhy dřeva ... 1 zl. 30 kr. k.m.
ročního solária ... 4 zl. 10 kr. k. m.
 5. od obce Sklenařice na 2 sáhy dříví ... 1 zl 30 kr. k. m.
roční solárium ... 3 zl. 30 kr. k. m.
 6. od obce Stará Ves na 1 sáh dříví ... 45 kr. k. m.
roční solárium ... 2 zl. 30 kr. k. m.
 7. od obce Paseky (to ještě patřila pod kolaturu vysockou, tamní lokálie byla zřízena na ustanovení císaře Josefa I. až za učitele Václava Machka (1785-1829), čímž příjmy od této obce odpadly) na 1 sáh dříví ... 45 kr. k. m.
roční solárium ... 3 zl. 70 kr. k. m.
 8. koledových peněz vyslalil jenom ... 10 zl. k. m.
 9. roční výnos od dobrovolných dárců a přispěvatelů ... 3 zl. 43 kr. k. m.
 10. roční výnos od města Vysokého za dvacet dílců luk ... 1 zl. 30 kr. k. m.
 11. roční výnos ze štolý ... 15 zl. k. m.
 12. školní plat (sobotáles) ... 14 zl. k. m.
 13. Ročně z odkázaného obnosu 100 zl. zemřelého duchovního K. Kramáře ... 5 zl. k. m.
-
- celkem: 78 zl. k. m.

Tento výpis nás informuje o poměrném množství dětí z každé obce chodicích do vysocké farní školy, než bylo v těchto obcích zavedeno samostatné školní

vyučování, protože poplatky za otop a školné byly vyměřovány obcím podle počtu žáků z jednotlivých vesnic.

Další záznam příjmů pochází z roku 1842. Pocházely z obecních polí a luk (4 zl.), z úroků z kapitálu 100 zl. (2 zl.), z kostelního příspěvku (4 zl. 50 kr.), od obcí vysoké, sklenařické, tříčské a staroveské z obecních pokladen (6 zl. 28 kr.), od týž obcí z každého domu po 3 kr. na koláče k novému roku (10 zl. 27 kr.) a ze štolý učitelské (15 zl. 38 kr.); celkem 43 zl. 23 kr.

Pokud škola nebo fara dostala deputátní dříví, pak to bylo od semilské vrchnosti, například roku 1788, 1833, 1834 a 1835.

V. Život školy

Každoroční událostí byla hlavní zkouška odbývaná při vizitaci. O nich jsem se podrobněji rozepsala v předchozí podkapitole.

Do života školy se promítl požár města 29. července 1834. Výuka byla na 18 týdnů přerušena (včetně prázdnin), učit se začalo až první pondělí po pouti (na sv. Kateřinu), v prvním týdnu adventním.

Od 23. prosince 1846 začala každoroční dobročinná akce města Vysokého. Nakoupilo zimní obuv a podělilo ji chudé žáky.

Tabulka obdarovaných žáků

Datum obdarování	V ceně	Obdarovaných	
		chlapců	dívek
23. 12. 1846	22 zl. 45 kr.	12	10
23. 12. 1847	17 zl. 2 kr.	10	6
2. 1. 1849	18 zl. 10 kr.	9	7

Z období do roku 1848 v kronice nenalézáme záznamy o jiných akcích a aktivitách školy.

b. Od roku 1848 do roku 1918

I. Žactvo

Statistiky o počtu žáků navštěvujících školu v tomto období nejsou úplné. Následující tabulka uvádí nalezené údaje:

Tabulka počtu žáků (podrobnější)

Školní rok	1. třída		2. třída		3. třída		4. třída		Celkem dětí školou povinných (+ žáci navštěvující jinou školu)
	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.	
1852-53	-	-	-	-	-	-	-	-	194

1872-73	22	31	24	36	34	26	40	12	270
1873-74	24	17	24	34	36	49	41	8	233

1876-77	-	-	-	-	-	-	58	34	288

1883-84	-	-	-	-	-	-	-	-	255
1884-85	25	26	19	28	31	29	50	48	256
1885-86	25	21	23	27	32	30	60	44	262
1886-87	22	20	24	26	35	32	62	40	261

1890-91	-	-	-	-	-	-	-	-	226
1891-92	21	17	22	28	26	30	36	30	219
1892-93	18	15	21	30	30	31	42	35	222 (+ 24)
1893-94	20	18	25	20	28	22	34	45	222
1894-95	17	23	20	17	28	32	19	45	201
1895-96	17	14	22	32	29	21	0	56	191
1896-97	12	16	25	28	20	22	0	49	172
1897-98	14	16	-	-	-	-	-	-	-

Údaje zahrnují pravděpodobně jen žactvo obecné školy.

Od roku 1898-99 jsou v kronice udávány počty žáků obecné a obou měšťanských škol zřetelně od sebe oddělené.

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Obecná škola						Obec. škola celkem	Měšťanské školy		Měšť. školy celkem
	1. třída		2. třída		3. třída			chlapecká	dívčí	
	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.				
1898-99	11	13	27	19	31	32	135	100	43	143
1899-00	18	13	25	24	33	21	134	88	52	140
1900-01	20	15	25	19	26	20	125	99	64	163

1905-06	35		63		59		157	63	92	155

Školní rok	Obecná škola						Obec. škola celkem	Měst. školy		Měšť. školy celkem
	1. třída		2. třída		3. třída			chlapecká	dívčí	
	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.				
1906-07	28		63		66		157	59	87	146
1907-08	31		57		61		149	83	62	145
1908-09	39		57		62		158	89	68	167
1909-10	26		67		60		153	108	51	159
1910-11	19		62		56		137	83	62	145
1911-12	26		56		61		143	103	64	167
1912-13	12	19	27	20	30	29	137	81	57	138
1913-14	15	7	21	29	30	19	121	79	57	136
1914-15	30	20	36	40	zrušena		128	78	60	138
1915-16	58		68		- // -		126	80	63	143
1916-17	-	-	-	-	- // -		130	85	66	151
1917-18	-	-	-	-	- // -		132	97	69	166

Roku 1873-74 přišlo do 3. třídy mnoho cizích dětí (blíže udání příčiny chybí), proto musela být 3. třída přeložena do větší místnosti dosavadní 1. třídy. Tímto rokem začalo být permanentně ve 4. třídě neúnosné množství žáků. Místnost 4. třídy stačila tak pro 35, nejvýše 40 žáků, ale tento rok jich bylo 49. A mělo to být horší. Roku 1874-75 už musela být i 4. třída přesunuta do větší prostory 2. třídy, protože zde bylo 62 dětí. Roku 1876-77 počet vzrostl na 84 a v průběhu roku dokonce na 92 (58 chlapců a 34 dívek), a tak začalo se pomýšlet na zřízení 5. třídy. Pak by průměrný počet žáků byl únosných 60 (celkový počet dětí toho roku: 288). Toto množství vydrželo i příští rok, ale roku 1878-79 se počet ve 4. třídě zvýšil na neuvěřitelných 122. Místní školní rada se usnesla žádat o zřízení paralelní třídy pro chlapce, čemuž nebylo vyhověno, ale nadřízené orgány alespoň povolily zřídit paralelní 4. třídu, přičemž rozdělení žáků se uskutečnilo na principu pohlaví.

Od roku 1846 pokračovala dobročinná akce města Vysokého, na kterou přispívala obec nejen ze svých důchodů, ale i radní ze svých vlastních prostředků. Poslední záznam o ní je z roku 1859:

Tabulka obdarovaných žáků

Datum obdarování	V ceně	Obdarovaných	
		chlapců	dívek
2. 3. 1850	23 zl. 16 kr.	10	8
9. 1. 1851	24 zl.	13	9
leden 1852	18 zl. 6 kr.	12	7
22. 1. 1855	-	27	
10. 1. 1857	-	11	5
2. 3. 1859	-	16	

Roku 1877-78 se objevil v kronice zápis, který znamenal převzetí aktivity učitelů ve věci chudých žáků. „*Jelikož zde chudých dítek mnoho jest, však pramenů k podporování jich velmi málo, zvolen k návrhu říd. učitele dobročinný komitet, jenž by obstarával každoročně prostředků k podpoře chudých školních dětí.*“¹⁹ Do této komise byli zvoleni páter Josef Čermák, řídící učitel Heřman a místní školní dozorce Vít Koucký. Byla konána sbírka slečnami Anežkou Špikovou a Veronikou Hájkovou a společně se ziskem z divadelní hry secvičené dětmi výnos činil 80 zlatých 36 krejcarů. Za ni byly nakoupeny látky na oděv, kůže na obuv, papír a psací a kreslicí sešity za 11 zl. 60 kr. Šatstvem a obuví bylo o Vánocích 1877 obdarováno 36 chudých (16 chlapců a 20 dívek), rozdáno bylo 13 kabátů a stejného množství kalhot, 7 párů bot a 11 párů střevíců, 3 vesty, 10 šatů, 4 zástěrky, 8 párů vlněných punčoch, 4 jupky, 10 šátků, 2 čepice a 3 náprsníky. 6 párů bot, kůži i s prací daroval pan Vincent Kramář, kupec a člen místní školní rady. Například 23. prosince 1879, při ukončení 1. čtvrtletí, kdy byly žákům rozdány školní zprávy, bylo obdarováno opět 36 chudých žáků zimním oblečením a obuví, a to díky daru místní záložny, která věnovala 96 zlatých.

Toto rozhodnutí pana řídícího učitele se projevilo jako nutnost. Většina nadací, určených vysoké škole, byla totiž v sedmdesátých letech již vyčerpána. Byly to nadace:

- Pátera Matěje Kramáře, vysokého děkana, který roku 1785 daroval 150 zlatých na knihy pro chudé děti
- Pátera Františka Nigrina, děkana v Mnichově Hradišti, rodáka z Vysokého, který v srpnu 1841 daroval 3 zlaté na zakoupení dvou modlitebních knih premiantům při hlavní celoroční zkoušce
- Pátera Pavla Kramáře, faráře ve Vysokém, který roku 1751 daroval 100 zlatých na chudé děti ve Vysokém; každoročně vysoká škola obdržela úrok 5%

- Evy Patočkové z Vysokého, která darovala 145 zlatých – tedy roční úrok 4% - roku 1853 na knihy pro chudé děti

Například roku 1854 byly z nadání Matěje Kramáře zakoupeny 3 slabikáře, 2 malé knihy ke čtení náboženství, 2 čítanky a základy mluvnice a pravopisu a 1 ABC tabulka. Tyto učební pomůcky obdrželo 6 chlapců a 2 dívky z chudých rodin. Tentýž rok byly chudým žákům rozdány knihy pořízené z výnosů ročních úroků z nadání zemřelé Evy Patočkové, a to:

7 ks Evangelium	...	ā 20 kr.	...	2 zl. 20 kr.
6 ks Druhý díl čítanky	...	ā 15 kr.	...	1 zl. 30 kr.
6 ks První díl čítanky	...	ā 10 kr.	...	1 zl.
6 ks Slabikář	...	ā 9 kr.	...	54 kr.
4 ks Tabulka ABC	...	ā 1 kr.	...	4 kr.

Každoročně nadace Matěje Kramáře vynakládala kolem 1 zl. 20 kr., za něž nakoupila asi 6-8 knih, a nadace Evy Patočkové kolem 5 zl. 40 kr. na 25-36 knih (v této době byl 1 zlatý ještě za 60 krejcarů – tzv. měna konvenční [1750-1857], po reformě měl 1 zlatý 100 krejcarů – tzv. měna rakouská [1857-1892]); nadaci E. Patočkové vystřídal roku 1859 školdozorní úřad v Semilech, který v souladu s dekretem z 4. 12. 1856 c. k. ministerstva duchovních záležitostí a vyučování vydával škole ve Vysokém množství knih pro chudé srovnatelné s množstvím poskytovaným nadací a často jej i převyšující (například roku 1860: 76 kusů knih a tabulek; roku 1867: 64 ks). Nadace Matěje Kramáře fungovala až do roku 1868. Knihy přicházely například i od vrchlabského hejtmanství (1853), pod které v té době Vysoké patřilo, nebo od c. k. úřadu v Rokytnici nad Jizerou (1856).

Z kvitancí a stvrzenek zaslaných odpovídajícím nadřízeným úřadům a ze záznamů v kronice o přijatých a vydaných knihách se dozvídáme, že do školy ve Vysokém chodili i žáci německé národnosti. Darovaných německých učebnic bylo v poměru k českým jen nepatrně. Buď němečtí žáci nepatřili mezi ty nejchudší, nebo jich na Vysocku bylo opravdu málo. Přikláníme se k druhé možnosti, neboť Vysoké společně s Jilemníci bylo nazýváno nejsevernějším českým městem.

II. Učitelstvo

S přibývajícím počtem žáků chodících do školy vznikla nutnost zřídit více tříd. Roku 1843 se škola ve Vysokém stala dvoutřídní, v 50. letech 19. století přibyla třetí třída (roku 1855 se píše ještě o počtu chudých dětí v 1. a 2. třídě, na začátku roku 1858 už nacházíme knihy s poznamenáním, že jsou určeny žákům třetí třídy) a roku 1861 byla ve Vysokém zřízena farní hlavní škola a začalo se učit

ve všech 4 třídách. Vyšší počet tříd si vyžádal i více učitelů. Až do roku 1860 učil ve Vysokém Josef Ďoubalík v 2. třídě, v 1. třídě učitelský pomocník. Při zřízení 3. třídy do Vysokého přibyl Arnošt Krejč. Po odstoupení Josefa Ďoubalíka a vzniku čtyřtřídní hlavní farní školy byli na školu ustaveni:

- za ředitele: místní farář Josef Nečásek – ve funkci setrval 10 let
- katechetou všech čtyř tříd: kaplan Josef Koubl
- 1. učitelem: Arnošt Krejč – až do roku 1866, po něm nastoupil 30. 9.

1866 František Heřman; o Krejčovi píše ve svých Pamětech František Rón následující: „...postavou veliký a dlouhonohý, v šedém, vysokém cylindru a v kamaších. Byl přísný, skoro krutý, spíš Němec než Čech. Měl ve zvyku často říkat: *„Das ist ein Tier des Waldes!“*²⁰ Pošlou mně to sem jako zvěř, a já z toho mám udělat pořádné lidi!“²¹ Učil mimo jiné i přírodopis, a to tak, že opsal na tabuli německý článek, přeložil do češtiny neznámá slova a žáci měli za úkol doma si přeložit článek celý do češtiny a naučit se ho zpaměti.

- 2. učitelem: Jan Baxa
- 3. učitelem: Jan Urban a
- podučitelem: Michael Smrček.

Jan Baxa zanedlouho na své místo rezignoval a za něho nastoupil Jan Urban, který zároveň převzal ředitelství kůru. Třetím učitelem se prozatímně stal M. Smrček a podučitelem Fr. Šimunek. Zpravidla 1. učitel vyučoval ve 4. třídě, 2. učitel v 3. třídě, 3. učitel v 2. třídě a podučitel v třídě první. Podučitelem roku 1869 byl František Nečásek, který si toho roku odbyl učitelské zkoušky a obdržel vysvědčení způsobilosti pro učitele školy hlavní.

Na Jana Urbana vzpomíná František Rón takto: „Druhý rok přibyl do učitelského sboru mladý příjemný učitel Urban, povahou opak Krejče. Nevtloukal do nás němčinu, ale vedl nás vlastenecky, nebál se v době persekucí zpívat s námi ve škole písně vlastenecké, mezi nimiž nescházela ani *„Hej, Slované“*.“²² Urban byl dobrý zpěvák, hudebník a varhaník. Vytušil-li u některého žáka nějaké hudební nadání, zadarmo ho učil hudbě, často i na dva nástroje, smyčcový a dechový. Některé ze svých zpěváků doporučil do pražských kostelů za vokalisty. Ve Vysokém přestal učit roku 1871, když dostal místo řídícího učitele a ředitele kůru v Železnici u Jičína, kam nastoupil 13. prosince. Služební pořadí se opět posunulo: druhým učitelem za Urbana se stal M. Smrček a třetím učitelem František Nečásek. Mladším učitelem (preceptorem) byl prozatímně ustanoven František Mynářik. Prozatímním řídícím učitelem byl místo faráře Nečáska 21. ledna 1870 zvolen František Heřman, který se 22. srpna 1871 stal řídícím

učitelem definitivně, a učil 4. třídu. 20. června 1874 však prozatímní učitel Fr. Mynářik obdržel od c.k. okr. šk. rady propuštění a odešel za definitivního učitele do Bitouchova u Semil. Do konce školního roku místo něho nikdo nenastoupil, proto bylo v 1. a 2. třídě zavedeno polodenní vyučování a učitel Nečásek vyučoval dopoledne v 2. třídě a odpoledne v 1. třídě. Od začátku roku 1874-75 je mladším učitelem ustanoven František Mařatka, který získal učitelské vzdělání na průpravně v Jičíně a začal vyučovat v 1. třídě. 7. května 1876 byl však podle rozhodnutí c. k. okresní školní rady přeložen do Branné a místo něho nastoupil Ignác Prokeš, dosud učící v Jilemnici, toho času suspendovaný. Na svou žádost byl roku 1877 přeložen do Písku a místa podučitele se ujal Josef Heřman, studující vyšší reálnou školu.

Když bylo v roce 1878 povoleno zřídit od pololetí školního roku 1878-79 paralelku pro 4. třídu, došlo opět k přesunům s platností od 3. března 1879. Chlapeckou paralelní část učil nadále dosavadní učitel 4. třídy František Heřman, pro dívčí paralelku byl ustaven František Nečásek; druhou třídu a titul 3. učitele získal Josef Heřman a do 1. třídy místo něho přišla z Roztok u Jilemnice jako výpomocná síla industriální učitelka Marie Hlavsová, která měla navíc ještě převzít výuku ručních prací na vysoké škole.

Do učitelského sboru přibyl roku 1880 podučitel František Votoček, nenastoupil však do 1. třídy, jak bylo zvykem, ale stal se učitelem 2. třídy. V 1. třídě zůstala sl. Marie Hlavsová. Katechismus (náboženství) vyučovali farář Josef Holý, a to v 1. a 2. třídě, a kaplan Josef Čermák v 3. a obou čtvrtých třídách.

Začátkem školního roku 1880-81 byla pro dívčí paralelku ustanovena podučitelka sl. Markéta Pavlíčková, Fr. Nečásek se vrátil učit do 2. třídy a podučitel Fr. Votoček přešel do 1. třídy. Už příští rok se mu ale nabídl místo řídícího učitele v Plavech, a tak místo něho přišel z Jilemnice Josef Kotyk. Druhou třídu učil nyní M. Smrček a třetí Fr. Nečásek. Začátkem školního roku 1884-85 byla přerazena M. Pavlíčková do obecné školy v Jilemnici a místo ní nastoupila Anna Hladíková z Poniklé. Stojí za to, zmínit se o jejím vzdělání. Vychodila obecnou školu v Jilemnici, pak navštěvovala německou klášterní školu v Hostinném a německé pedagogium v Praze. Předtím, než nastoupila ve Vysokém 29. 9. 1884, udělala si zkoušky z češtiny.

Další správy o učitelích jsou jen kusé, protože pro následující dobu není k dispozici kronika, která by dala ucelenější pohled. Přehled poskytly jen zápisky a výpisky učitele Josefa Zajíčka. Organizace výuky se musela několikrát ještě upravovat (učitel Nečásek utrpěl roku 1886 záchvat mrtvice a nebyla okamžitá náhrada). Učitelé se opět poměrně často střídali. Ve školním roce 1890-91

nastoupil jako podučitel již zmiňovaný Josef Zajíček. Josef Kotyk je například zmiňován roku 1902 jako učitel ve Tříči.

František Heřman je jako ředitel obecné a měšťanské školy chlapecké psán i v roce 1896, když se jednalo o založení měšťanské školy dívčí ve Vysokém. Roku 1898 podal žádost o propuštění do výslužby. Ve školství působil celkem 51 let, z toho 32 let ve Vysokém – od roku 1866.

Počet vysockých učitelů se značně rozrostl ze založením měšťanských škol v 90. letech 19. století. Například roku 1909 bylo složení učitelského sboru ve Vysokém následující:

Učitelé na obecné škole	Učitelé na měšťanské škole
Josef Ďoubalík – 1. třídě	Josef Zajíček
Josef Jodas – 2. třídě	Josef Slavík
Oldřich Vaněk – 3. třídě	Hynek Pavlík – zást. řed.
	František Koptík
	Jan Schovánek
	Antonie Mejsnarová
	A. Líhařová

K 1. listopadu 1918 byli učitelé měšťanských škol Hynek Pavlík už definitivním ředitelem a ve školství byl 28 let, Josef Zajíček 30 let, Josef Slavík 27 let, Otokar Horáček 10 let, Jan Schovánek 25 let (v 30. letech 20. století se stal ředitelem škol ve Vysokém), Josefa Skrbková 7 let; na obecné škole učitelé Josef Ďoubalík 17 let a Josef Jodas 7 let.

Služné dostávali učitelé do roku 1870 od města. Stávající kronikář František Heřman o jeho výši napsal: „Až dosud měli učitelé vysočtí v poměru k stále vzrůstající drahotě dosti skrovné služné.“²³ Finančně byli učitelé ohodnoceni (za rok):

1. učitel ... 400 zl. služného a 52,5 zl. bytného
2. učitel ... 300 zl. a naturální byt ve školní budově
3. učitel ... 250 zl. a naturální byt ve školní budově
- podučitel ... 150 zl. a naturální byt ve školní budově

Od začátku října 1870 musela obec odvádět školné a ostatní poplatky c. k. bernímu úřadu v Jilemnici a od něho teprve dostávali učitelé jako úředníci státní služné. Vysocká škola byla vřazena do II. třídy. Řídící učitel Heřman dostával 500 zl. služného, 200 zl. funkčního příplatku a 60 zl. bytného, i když by toto mělo činit 40% služného – tedy 200 zl. Ostatní učitelé dostávali po 500 zlatých, mladší učitel

350 zl. a byty ve školní budově. Fr. Heřman a M. Smrček dostávali ročně ještě 50 zl. osobních přídavků za dlouholetou službu. Roku 1872 zaslal řídící učitel žádost zemské školní radě ohledně naturálního bytu, který dosud nedoručil a přibytečné, jež mu mělo být vypláceno ve výši 40% služného, také nedostával. Zemská školní rada vyhověla žádosti a skrze okresní školní radu mu naturální byt ve školní budově od 1. ledna 1873 přisoudila. Zároveň nařídila městskému úřadu, aby řídící učitel byl do vykázaného bytu uveden. Pan starosta ale i přes několikeré vyzvání okresní školní rady nereagoval, pan řídící Heřman ani těch 60 zl. přibytečného už nedostával, proto se odhodlal k činu a 8. dubna se do bytu ve školní budově sám nastěhoval.

Ve vyplácení služného došlo k další změně: učitelé podle nařízení zemské školní rady od roku 1871-72 dostávali své platy od úřadu v Rokytnici nad Jizerou, a to měsíčně napřed.

Roku 1869 vyzval vysocký učitelský sbor okolní učitele, aby byla vytvořena *učitelská jednota*. Sám obstaral stanovy a nechal je potvrdit. Poté byl zvolen za předsedu tohoto spolku Fr. Heřman, místopředsedou se stal Jan Urban, jednatelem M. Smrček a pokladníkem páter Nečásek. Jednota přijala jméno „Budeč vysocká“ a čestným členem spolku zvolila profesora Jana Škodu, pedagoga a spisovatele. Ten navštívil Vysoké 19. července 1870, držel dvě hodiny přednášku o výchově, na které byla velká účast a publikum „s napnutím sledovalo a p. profes. několikrát hlučně ‚Sláva‘ provolalo.“²⁴ Druhý den se konala na přání hosta procházka na blízký Návarov.

V srpnu 1871 se konal 1. sjezd českoslovanského učitelstva v Praze, kterého se z Vysokého účastnil Fr. Heřman, J. Urban a M. Smrček.

Solidarita učitelů k osudu spoluobčanů, a to i z druhého konce země, se projevila roku 1873. 25. května došlo totiž v oblasti od Plzně k Žatci k průtrži mračen, rozvodnily se řeky a vznikly povodně. Tato přírodní katastrofa stála 350 lidských životů a utonulo i množství dobytka. Téměř celé osady byly vyhlazeny. Škody se odhadovaly na několik milionů zlatých. Zdejší učitelé seznámili žáky s touto událostí a uspořádali sbírku k podpoře poškozených. Bylo vybráno:

v 1. třídě	1 zl. 88 kr.	celkem: 8 zl. 50 kr.
v 2. třídě	1 zl. 5 kr.	
v 3. třídě	3 zl. 20 kr.	
v 4. třídě	2 zl. 37 kr.	

Vybrané peníze byly zaslány 6. června 1873 redakci Národních listů. Sbírka pro postižené spoluobčany probíhala i mezi občany. Dvěma sty zlatých přispěla i místní záložna. Ze zdejší obce putovalo na pomoc dohromady 508,5 zl.

III. Škola

Nově dostavený a zřízený dům pro hlavní farní školu ve Vysokém byl teprve 11. a 12. ledna 1857 komisionelně schválen c. k. krajským jičínským úřadem, který byl zastoupen ing. Sommerem a úředním aktuárem okresu rokytnického Floreichem. Děti a tudíž nároků na prostor v třídách přibývalo a během 20 let se objevila nezbytnost výstavby nové školní budovy. Některé třídy byly umístěny opět do podnájmu.⁷

Stavba nové školní budovy

Už od roku 1872 se jednalo o zřízení nového soudního okresu se sídlem ve Vysokém. Roku 1875 to bylo téměř jisté. V souvislosti s tímto záměrem se začalo pomýšlet i na stavbu nové velké školní budovy s místnostmi pro okresní úřadovny, které budou zajisté potřeba. Některí z městského zastupitelstva se stavěli proti: „...zvláště jeden ve své moudrosti vyjádřil se, že město zdejší učených žebráků nepotřebuje; jiní zase byli toho mínění, že bylo by poplatníkům lépe, kdyby se zdejší škola o 1 třídu zmenšiti, místo o 1 třídu rozšířiti mohla. ,Tak rozumí zde občané svému vlastnímu prospěchu!‘ Škola se tedy stavěti nebude. Místní školní fond, na nějž se již asi po 25 roků sbíralo, nějakým kouzelným způsobem zmizí – nejspíše se jej upotřebí ku stavbě okresní úřadovny, a škola – zůstane, jakou byla až posud, nepraktickou, shnilou a nezdravou místností.“²⁵ Takto to se silnou ironií popsal František Heřman, řídící učitel. O prázdninách 1876 byly školní místnosti poprvé vybičeny a spravena okna.

Ve věci nové školy se začalo něco dít roku 1877. Místní školní rada předala plány s příslušnými přílohami a s žádostí o subvenci na stavbu nové školní budovy na náměstí zemskému výboru. Pan český místodržitel, který Vysokým na podzim toho roku cestoval a kterému byla tato záležitost také přednesena, slíbil podpořit tento záměr. Zatím se však stále učilo ve starých místnostech a bylo nutné řešit naléhavý problém – přemíru žactva. Jak již jsem zmínila výše, byly nakonec povoleny paralelky čtvrté třídy. Chlapecká část zůstala ve své původní učebně, pro 52 děvčat byla pronajata vhodná místnost v domě Jana Machačka na náměstí. Obec dala zařídit učebnu novými, moderními lavicemi a jinými

pomůckami a nábytkem, který schválila vyslaná komise. Tato paralelka měla být zřízena jen na dobu jednoho školního roku, ale její platnost byla prodloužena vzhledem k neslábnuocímu množství žáků.

Starosta města Adolf Ade nechal seznat zastupitelstvo na 28. únor 1881, aby se usneslo v záležitosti požadavku místní školní rady na stavbu nové školy na náměstí. Stavba se dosud stále z finančních důvodů odkládala, ale nyní se našly prostředky, aniž by občané trpěli velkými přírážkami. Těmito prostředky bylo povolené vybírání tzv. pivního krejcaru a žádaná subvence. Kníže Kamil Rohan na žádost zastupitelstva přenechal na stavbu dřevo za sníženou cenu. Rozpočet na stavbu činil 26 000 zlatých, což byla pro město nesoucí stále následky velkého požáru značná částka. Zastupitelstvo souhlasilo se stavbou, vědomo si hesla „*Dobrá škola jest chloubou města a základem blahobytu obce*“²⁶ a – podle slov řídícího učitele – „*Tím si také naše zastupitelstvo pomník postaví, pro kterýž je potomci dlouho velebiti budou.*“²⁷ Se stavbou školy se začalo 17. května a už začátkem listopadu 1881 byla nahrubo dokončena. Rok 1882 byl posledním rokem, kdy se vyučovalo ve staré školní budově. Poté byla prodána místnímu kupci Nečáskovi za 5 600 zlatých.

3. září 1882 (zde je třeba říci, že školní rok začínal v polovině září a končil posledního července) byla nová školní budova slavnostně vysvěcena společně s novou radnicí. Už od 2. září probíhaly přípravy a v ulicích bylo rušno. Na domy se přibíjela hesla, vlály prapory, na náměstí před budovou stála tribuna se šesti stožáry a prapory v českých barvách. Nad novou budovou vlál slovanský prapor, „...jako by hlásal v dálný kraj: *„Hle, první bašta národa tu pevně stojí neztečena a opevňuje se dále!*““²⁸ Když se setmělo, ve všech oknech se objevila světla. Zazněl výstřel. Před starou školou se shromáždily všechny vysoké spolky, vytvořily průvod, který se odtud vydal v září pestrých lampiónů a za zvuku hudby skrz i ty nejzazší ulice až před novostavbu. Zde všichni zazpívali *„Kde domov můj“* a pak byly odpáleny červené a bílé bengálské ohně. Průvod se pak vrátil před starou školu a rozešel se. Tak skončila předehra. Vlastní oslava začala hned za svítání příštího dne. Ozvala se opět střelba a hrála hudba. Do Vysokého se dostavily spolky z blízka i daleka, například Jilemnice vyslala všechny své spolky, jako by právě tím chtěla naznačit, že obě města, o kterých se říkalo, že to jsou nejseverněji položené výspy českého živlu, musí držet při sobě. Dále se dostavilo nespočet venkovských spolků: hasiči z Branné, Valteřic, Roztok, Jablonce n. Jiz. a Bozkova, divadelní ochotníci z Poniklé a Víchové, vojenští vysloužilci z Jablonce N. Jiz., Roprachtic, Jeseného, Držkova a Pasek. O desáté hodině dopolední se spolky

shromáždily v letní tělocvičně, přijaly mezi sebe c. k. okresního hejtmána Košťála a c. k. okresního inspektora Františka Xavera Ryšavého, zástupce hraběte Harracha, místní úřednictvo, okresní a městské zastupitelstvo a četné další hosty a seřadily se do průvodu, ke kterému se u staré školy připojili žáci s učiteli a u kostela místní duchovenstvo. Na náměstí pak utvořili kolem tribuny čtyřúhelník. Oblíbený páter Josef Kouble, nyní semilský vikář, dříve dlouholetý kaplan a katecheta vysocký, sloužil zpívané bohoslužby, při kterých zpívaly spolky Krakonoš a Vlastimila. Po mši promluvil starosta A. Ade, následovala řeč vikáře a pak došlo k svěcení školní budovy. Před dveřmi přednesla jedna žákyně báseň a uvnitř se odbyly vlastní církevní obřady. Následoval opět zpěv a poté proslov Františka Mařatky, toho času učitele v Pasekách. Slavnostně se podepsala pamětní listina, která byla zazděna do průčelí ve znaku města. Stavitel Josef Vodsedálek předal obecnímu starostovi klíče od budovy a pak se všichni vydali k prohlídce obou budov, jejichž plány vypracoval Petr Kramář, stavitel v Semilech, a stavbu provedli bratři František a Josef Vodsedálkovi za 60 000 zlatých. Odpoledne se konal zahradní koncert a večer byly obě budovy osvětleny. Slavnost ukončil ples v radničním sále.

Obec pořídila do všech tříd moderní lavice, které později i dala natřít, staré byly rozprodány. Ostatní nábytek byl ještě ponechán, protože na nový zatím nebyly peníze.

Anna Smrčková a Markéta Pavlíčková podnikly mezi občany sbírku na nový školní prapor. Vybralo se 50 zlatých a bývalý vysocký kaplan Jan Kašťák obstaral prapor v Praze. Sám přidal 12 zl. 29. července 1883 byl prapor slavnostně vysvěcen a na památku svěcení se uspořádal výlet s hudbou.

Jiné využití školní budovy

Vysoké mělo krásnou novou a moderní školu. V jedné části byly radniční prostory, v druhé samotná škola.

Roku 1895 se měla v Praze konat Národopisná výstava. Student Karel Rón přišel na schůzi vysockého studentstva s nápadem, uspořádat ve Vysokém Národopisnou výstavku. Pro tuto myšlenku se nadchli nejen studenti, ale i nejstarší ochotnický divadelní spolek Krakonoš a dámský pěvecký sbor Vlastimila. Začali pořádat sbírky a ty pořádalo i okolí. Za několik týdnů shromáždili materiál typický pro svérázné Vysocko. Jím byly naplněny všechny místnosti vysocké školy. 27. srpna o 9. hodině dopolední se konala v radničním sále v budově školy zahajovací slavnost. Výborný výklad podal učitel Josef Petrák. Součástí programu byl sextet z Prodané nevěsty nacvičený učitelem Josefem Zajičkem, na kterém

spoluúčinkoval s žáky Krakonoš a Vlastimila. Tato národopisná akce vzbudila pozornost a zájem i u odborníků a předních vlastivědných pracovníků, kteří tehdy připravovali samotnou velkou a slavnou Národopisnou výstavu československou v Praze. Pochvalně se o ní vyjádřili například univerzitní profesor dr. L. Niederle a profesor Vavřinec Dušek. Ve Vysokém ji mohla veřejnost shlédnout do 3. září 1894, pak byla instalována i na Národopisné výstavě československé v Praze, a to blízko vchodu od Stromovky v levém křídle Národopisného paláce.

Zájem využít budovu vysocké školy projevil 12. dubna 1901 odbor KČT (Klub českých turistů). Chtěl zde zřídit každý rok od 1. července do 16. září studentskou noclehárnu. C. k. okresní rady povolila propůjčení od 15. 7. nebo 1. 8. do 10. 9., a to v místnosti, kterou určí ředitelství školy.

Zřízení měšťanských škol ve Vysokém

15. listopadu 1893 byla ve Vysokém zřízena chlapecká měšťanská škola. 24. října 1895 byla původně smíšená obecná škola čtyřtřídní rozdělena: pro chlapce a dívky byly vykázány 3 třídy obecné školy, po nichž šli chlapci povinně do školy měšťanské. 4. třída byla vyhrazena pro dívky, které měšťanskou školu neměly. Tak měly dostat šanci dále se vzdělávat a částečně se tak vyrovnat chlapcům. Bylo lze ji považovat za 1. třídu měšťanské školy.

23. října 1895 se místní školní rada usnesla zřídit i měšťanku dívčí. Argumentem pro zřízení byla především absence měšťanské školy dívčí s vyučovacím jazykem českým ve všech okolních okresech, tzn. vysockém, jilemnickém, semilském a železnobrodském. Nejbližší taková škola se nacházela až v Nové Pace (32 km od Vysokého) a Turnově. V Rokytnici, Tanvaldě a Jablonci n. N. byly německé dívčí měšťanky. Škola ve Vysokém rozeslala okolním školám svůj návrh a požadovala jejich vyjádření a udání počtu dívek, které překročily 11. rok života, tedy počty případných žákyň měšťanky. Obecná škola byla totiž pětiletá a děti, které překročily 11. rok věku musely už jen opakovat až do svých 14 let, jak byla stanovena povinná školní docházka. Pro založení měšťanek ve Vysokém se vyslovily bez výjimky všechny oslovené okolní obecné školy a na dotazník uváděly názory hodné osvíceného a vlasteneckého smýšlení. Nezřídka přišly vysockému ředitelství přímo nadšené odpovědi. C. k. zemská školní rada povolila tuto školu 6. července 1897, 16. září toho roku byla otevřena. Obecná škola a obě měšťanské podléhaly od prvního desetiletí 20. století jednomu společnému ředitelství. Všechny tři školy měly tři postupné třídy. Obecná škola byla vřazena do čtvrté třídy učitelského služného.

IV. Správa školy

Škola ve Vysokém byla roku 1861 zřízena na hlavní farní školu čtyřtřídní, kterou obec vlastním nákladem spravovala, ale roku 1870 byla změněna na čtyřtřídní obecnou školu. Jak se změnilo vyplácení učitelů jsem již napsala v bodě II. Počátkem října 1870 totiž vešla v platnost nová reorganizace školství. Do toho roku měla církev stejně velký vliv jako v době do roku 1848. Dosvědčuje to oběžník Josefa Strnada, školního dozorce semilského vikariátu ze 7. března 1857, kde nabádal učitele, aby se poradili s místními duchovními, nebudou-li si vědět rady s pravopisem apod. a kde pak sám zasvěceně poučoval o termínech, které se mají používat při výkladu gramatiky. Konzistoře, tedy duchovenstvo, církev, už neměly vrchní dohled na školu, tuto povinnost přebírá c. k. zemská školní rada. Učitelé jilemnického okresu byli vyzváni, aby volili dva znalce do vznikající okresní školní rady v Jilemnici. Česká část učitelů se však vzdala volby, protože český národ všeobecně nesouhlasil s novými školskými zákony. Němečtí učitelé za sebe zvolili rokytnického učitele Fröhna. Čeští učitelé později volit museli, jinak jim hrozila suspendace, a tak zvolili jilemnického učitele Hampela. Do místní školní rady ale vysocká obec nevolila. Do místní školní rady se volilo poprvé až koncem listopadu 1872, předsedou byl zvolen A. Ade, místním školním dozorcem Vít Koucký a dalšími členy se stali Jan Machačka, Václav Vodseďálek a Josef Hájek. Nutnost existence místní školní rady se projevila, když už dva roky nikdo nepřispíval na vyučovací pomůcky. C. k. okresní školní rada si dala totiž podmínku, že přispěje, až zdejší úřad vydá žádaný výkaz místního školního fondu. Další volby do místní školní rady proběhly roku 1876, 1879, 1882, 1885, atd.

Mezi učitelským sborem a místní školní radou vznikly malé rozmršky. V roce 1874-75 na nařízení okresní školní rady se měly podle nové učební osnovy vytvořit pro jednotlivé třídy rozvrhy školních hodin. Učitelský sbor je tedy vypracoval a schválil, bral při tom ohled na místní okolnosti, tedy především na to, že z okolních obcí vzdálených i 2 hodiny cesty chodí mnoho dětí do 3. a 4. třídy. Látka byla podle těchto rozvrhů rozdělena na pět dní, čtvrtek byl určen za den volna v týdnu. Nové rozvrhy byly zaslány k schválení c. k. okresní školní radě, která požadovala ještě dobrozdání místní šk. rady. Ta však trvala na volné středě a sobotě odpoledne. „*Okr. šk. rada schválila a potvrdila usnešení učitelstva úplně k veliké nelibosti místní šk. rady a nemalému potěšení sboru učitelského.*“²⁹

Stále probíhaly každoroční vizitace spojené s hlavní veřejnou zkouškou. Od roku 1861-62 byly navíc nově zavedeny pololetní zkoušky. Od roku 1870 se

vizitace už nekonaly, ročně navštěvoval a kontroloval školy jilemnický okresní školní inspektor.

V. Život školy

Život školy pokračoval ve vyjetých kolejích – nechyběly každoročně slavené církevní svátky či výročí panovnické rodiny. Velká pozornost učitelů a žáků vysocké školy patřila oslavě sňatku korunního prince Rudolfa s princeznou Štěpánií 10. května 1881. Školní mládež se před 9. hodinou odebrala do kostela, kde se od devíti hodin konaly bohoslužby. Po nich se žáci přesunuli na náměstí, kde se vyrovnali do čtyřúhelníku kolem sochy Panny Marie. Za dětmi stály místní spolky, c. k. úředníci, městské a okresní zastupitelstvo, místní školní rada a duchovní. Po proslovu a zpěvu spolků Krakonoš a Vlastimila zasadilo 8 vybraných dětí – chlapec a dívka z každé třídy – kolem sochy lípu. Pak se žáci odebrali do 2. třídy, kde byly zavěšeny obrazy novomanželů, zakoupených městskou radou pro školu, a následovaly další projevy, zpěv a recitace.

Podobná oslava se konala o dva roky dříve, 24. dubna 1879 na den výročí památky stříbrné svatby Jejich c. k. Veličenstev; a téhož dne roku 1854, kdy si František Josef I. bral Alžbětu Bavorskou.

Výlety

Katecheta Josef Kouble, mimo jiné i spisovatel a ředitel starého ochotnického vysockého spolku „Přemysl“, byl velmi činný v národní výchově žáků. Měl rád mládež a rád jim odpustil leckterou klukovinu. Zavedl výlety žáků do okolí. První výlet směřoval do Navarova na „zámčičtěstě“ a do jesenských železných hamrů, které tehdy byly ještě v činnosti.

Už roku 1867 a 1868 podnikl učitel František Heřman a katecheta Kouble se žactvem 4. třídy výlet na Krkonoše. Stejný cíl měl i výlet 12. července 1870. Učitel Fr. Heřman naplánoval odchod v 5 hod. a trasu přes Rokytnici k boudám, pak k prameni Labe, k vodopádům a k české Šírově boudě, kde bude odpočinek a oběd. Odtud půjdou k slezské boudě a k nové slezské boudě a odtud na Nový svět (Harrachov) na nocleh. Další ráno by následovala prohlídka skelných hutí a pak návrat do Vysokého.

Ovšem už na začátku se časový rozvrh posunul. „Však pan P. Kouble nevypravil se dlouho, nechal si všude na čas i vyšlo se až o 7 hodině.“³⁰ V Rokytnici se protáhla snídaneň a na Krkonoše se dostali až v půl druhé. Fr.

Heřman pobízel ke spěchu, „*pan katecheta ale pořád měl dost času.*“³¹ O páté hodině odpolední dorazili ke slezské boudě a po hodině se objevila mlha a začalo poprchávat. Učitel neznal cestu k nové slezské boudě a na Nový svět. Katecheta Kouble však tvrdil, že tudy již jednou cestoval, že tedy cestu zná. Bohužel to nebyla tak úplně pravda. Děšť houstl. O sedmé hodině večerní dorazili na novou slezskou boudu, kde chtěl učitel přenocovat. Katecheta, který dorazil až půl hodiny po ostatních, byl proti. I přes stav počasí a pokročilost dne a skutečnost, že učitel nezná cestu, nenechal se odradit a poté, co se ještě optal žáků, zda chtějí pokračovat dál a jejich nadšeném přisvědčení, šli dál. Po nějaké době se dostali na křižovatku. Učitel uposlechl svůj instinkt a všichni se vydali po vybrané cestě. „*Deště i tmy přibývalo; přišli jsme pak po cestě v pravém smyslu slova kamenité, krkolomné do hlubokého lesa, a tu byla tma v pravdě egyptská, že jsme jeden druhého neviděli. Co teď? – Dobrá rada náramně drahá. Mohlo být asi po 10. hod. – na hodinky jsme neviděli, sirky z mokré kapsy hořeti nechtěly.*“³² Museli zastavit, protože před nimi byla spousta přes sebe nakupených kmenů, které nešlo kvůli vodě a bahnu obejít ani bezpečně přejít. „*Bylo asi k 11 hod. v noci. Nyní nám nezbývá nic jiného, než na místě přenocovati, pravil jsem. Namakav vyvrácený obrovský smrk, jenž kořeny a hlínou v nich jako by střechu tvořil, vlezl jsem pod to, asi 10 hochů převalilo se mi napříč přes nohy a po obou stranách kolem mne, a již začali chrápati. Pan P. Kouble vyhlídl, či spíše nahmatl místo podobné a tak jsme ,ve svobodné přírodě‘, jako v amer. pralese noclehovali.*“³³ Pršelo celou noc i ráno o půl čtvrté, když vyrazili na cestu. Stezka byla naštěstí ta správná. Učitel běžel napřed, v Novém světě v hostinci nechal zatopit a uvařit teplou snídani, a po půl hodině přirazili žáci. Když oschli a posilnili se, vyjasnilo se a přestalo pršet. Podle plánu navštívili sklárny a pak vyrazili domů. Výlet se naštěstí obešel bez následků na zdraví.

Roku 1871 se už veřejné celoroční zkoušky nekonaly, proto na ukončení roku uspořádali učitelé 11. srpna menší výlet za město. Účastnili se nejen žáci, ale i veřejnost, která se veřejných zkoušek už jen zřídka kdy účastnila, neboť se staly pouhými formalitami. Učitelé nakoupili z peněz stržených z dětmi sehrané divadelní hry a od dobrovolných dárců různé věci. Ty navěšeli na stožár a žáci si pro ně měli vylézt. Při tom jim hrála hudba. „*Každému dítěti dostalo se pak poukázky na žejdlík piva neb na kávu dle libosti, což připraveno v hojnosti bylo; taktéž se rozdělilo množství sem k tomuto cíli objednaného pečiva.*“³⁴ Po skončení odpochovali všichni zpět do města na náměstí, před školou provolali vlasti slávu a na zdar a pak zazpívali ‚Kde domov můj‘.

Učitelé ke konci roku brávali žáky na různé poučné výlety – exkurze. Když šli do přírody, vysvětlovali zeměpis nebo přírodopis. Často si domluvili návštěvu s majiteli blízkých továren. Například 22. června 1872 byli provedeni textilní továrnou a americkým mlýnem v Jablonci a také závod, kde se drtí dřevo na moučku k výrobě papíru. 13. července 1873 se vypravila 3. a 4. třída do Semil do továrny pana Schmitta v Podmoklicích. Děti viděly potisk šátků a příjezd vlaku na nádraží. *„Bylť to výlet velmi poučný; neboť co tam dívky viděly, to neuvidí mnohé z nich po celý svůj život.“*³⁵

Roku 1892-93 uhodila dlouhá a tuhá zima, škola se proto rozhodla vařit pro chudé děti v poledne polévky. Pravidelně každý rok se s touto akcí začalo od školního roku 1909-10, kdy se v zimních měsících vařilo čtyřikrát týdně v průměru pro 100 dětí.

Válečná léta

Světová válka se promítla do všech oblastí společenského života. Nemínula ani školství.

Už v srpnu 1914 vyzvala c. k. zemská školní rada v Praze všechny školy, aby zajistily dozor nad žáky, jejichž otcové byli odvedeni do války, a aby je popřípadě zaměstnaly činnostmi obecně prospěšnou. Na Vysocku sice byli odvedenci, jejich děti však školní dozor nepotřebovaly, protože byly dostatečně hlídány nebo vytíženy prací doma. Vrchními instancemi bylo dále nařízeno vést zvláštní válečnou kroniku školních obcí. Postarat se o to měl učitelský sbor (to platilo v případě Vysokého, kde se nacházela vícetřídní obecná škola) nebo správce školy, byla-li škola jednotřídní. Ve Vysokém se buď tato kronika nevedla, nebo se nezachovala.

V prosinci téhož roku bylo zajišťováno vyučování pro děti z rodin uprchlých z Haliče. V jilemnickém okrese se takových rodin nacházelo poměrně dost. Ve Vysokém byly umístěny rodiny s celkem 12 dětmi školou povinnými (tři čtrnáctileté, stejný počet desetiletých, dvě dvanáctileté a po jednom devíti-, osmi-, sedmi- a šestileté). Místní školní rada se 22. prosince 1914 usnesla, že doporučí c. k. okresní školní radě, aby bylo pro děti polských uprchlíků zavedeno ve Vysokém n. Jizerou řádné školní vyučování v jejich jazyce a aby sem docházely děti umístěné ve Tříci a v Jablonci n. Jizerou. Místní školní rada projevila ochotu propůjčit pro vyučování místnost ve škole a zajistit otop i učební pomůcky. Obec se nabídla opatřit zdarma byt učitelů, který sem za účelem vyučování polsky bude vyslán.

Válečný stav se podepsal na výuce. Tak především byla v červenci 1914 vyhlášena všeobecná mobilizace. Dotkla se i učitelů na Jilemnicku. Z obecné školy ve Vysokém byli odvedeni učitelé Josef Jodas k 74. c. k. pěšímu pluku a Ladislav Kavan k zeměbraneckému pluku číslo 11 v Jičíně. Z měšťanské školy chlapecké odešel k 30. pěšímu zeměbraneckému pluku Otakar Horáček, který o sobě podal zprávu z vojenské nemocnice v Jičíně, kde byl také u 11. pluku.

13. října 1915 informovala okresní školní rada v Jilemnici zemskou radu v Praze, že na 35 školách jilemnického školního okresu bylo nutno zavést tento rok polodenní nebo jinak nepravidelné vyučování, a to proto, že mnozí učitelé byli povoláni k vojenské službě. Pouze na 8 školách zůstalo vyučování pravidelné. Na vysocké obecné trojtřídní škole byla rozdělena 2. třída, z ní polovina přidělena do 1. třídy a druhá půlka do 3. třídy. Na měšťanských školách došlo k spojení 3. třídy chlapců s 3. třídou dívek.

Učitelům přibýly povinnosti. Kromě vedení již zmíněné zvláštní válečné kroniky byli c. k. zemskou školní radou pověřeni soupisem zásob. Ve Vysokém se této záležitosti ujali Josef Zajíček a Josef Slavík, kteří touto činností byli zaměstnání od 15. do 17. října 1915. Výuka nicméně přerušena ve Vysokém nebyla, na rozdíl od drtivé většiny okolních obcí, kde soupis musel provádět jediný učitel v obci. Ve Vysokém byli tito dva snadno zastoupeni. Mimo to byli učitelé jmenováni vyšetřovacími komisaři pro statistiku osevních ploch a byli pověřeni také soupisem kovů v obci.

Školy byly vyzvány, aby vysazovaly válečné pamětní stromy. Vysocká škola se mohla pochlubit zasazením 83 jasanových stromků na obecním pozemku na Petruškových vrších, což se odbylo 15. května 1917.

V zimě 1916-17 se začal také projevovat nedostatek uhlí. Dlouhodobě výuka sice ve Vysokém přerušena nebyla, ale aby se předešlo úplnému vyčerpání zásob, zavedla se středa a sobota jako volný den, a to počínaje 3. únorem 1917. Aby zameškání nebylo příliš velké, prodloužilo se odpolední vyučování od jedné do čtyř hodin. Tento stav trval vzhledem k dlouhé horské zimě až do května.

Monarchie neváhala využít školu a žáky v pomocných akcích pro c. k. vojsko. Ta spočívala jednak v zhotovování nejrůznějších věcí potřebných na frontě, jednak ve sbírkách a státních půjčkách. Vysocké školy zaslaly 30. listopadu 1914 na adresu c. k. okresního hejtmanství v Jilemnici 17 párů rukavic, 22 párů nátepniček, 2 páry ponožek, 1 kuklu na hlavu. Vlnu si dívky, které této části zimního oděvu zhotovily, opatřily zčásti samy, zčásti byla zakoupena za 16 korun, které věnovaly učitelské sbory škol ve Vysokém. V únoru tam putovala bedna s 1 800 páry papírových podešví, zhotovených podle nařízení zdejším žactvem.

Proběhlo celkem sedm válečných půjček. Jejich výše klesala s postupujícím časem, jak se začínal projevovat nedostatek v důsledku války. Stejně tak tomu bylo i u sbírek. Na první a druhou odevzdal učitelský sbor ve Vysokém 1 000 korun, na třetí půjčku, která byla vyhlášena v listopadu 1915, dokonce 1 500 korun (7 učitelů), od žactva se při třetí vybralo 524 korun 79 haléřů.

V roce 1917 se uskutečnila akce odvádění školních zvonů z mědi nebo měděných slitin (bronz, mosaz, červená litina). Stanovená náhrada činila 4 koruny za 1 kg. Vysoké odevzdalo zvon o čisté váze 2,51 kg, za kg dostalo 3 koruny.

Žáci byli pověřováni sbírkami věcnými. Roku 1916 například sbírali ve dnech 14. a 17. června vlnu a kaučuk – výsledek: sebráno 47 kg vlněných látek, 21 kg bavlněných, 24 kg juty a pytloviny a 6 kg kaučuku. Velmi časté byly sbírky různých bylin, například roku 1916 zaslalo Vysoké celkem 25 kg sušeného listí ostružiníku, maliníku a jahodníku. Sbírali se duběnky, zdroj tříslovin. V říjnu 1917 vykonaly žákyně měšťanské školy za vedení učitelského sboru dům od domu sbírku ve prospěch válečných siroteků současně s všeobecnou sbírkou prádla pro vojíny v poli. Sebraly 13,5 kg látek bavlněných a 5 korun na hotovosti. O měsíc později vynesla sbírka konaná ve prospěch válečných hrobů 10 korun (pro srovnání: ve Vichové to bylo 50 korun a v Pasekách 42,80).

Při výzkumu veřejného mínění a reakcí veřejnosti na sbírky, kterou pořádala okresní školní rada, jen Vysoké z našich šesti obcí napsalo, že není známa žádná nevole veřejnosti, ovšem že by nebylo na škodu, kdyby se počet sbírek a akcí snížil. Sbírka kopřiv roku 1918 neměla žádný ohlas ani u žáků, ani u občanů. Většinou se správcové a ředitelé škol pak odvolávali na nedostatek kopřiv, což nám může dát příznivý obraz upravenosti, pořádku a neexistence rumišť či jiných zanedbaných pozemků v obcích, za podmínky, že uváděné důvody se zakládaly na pravdě.

C. k. okresní školní rada v Jilemnici se v dubnu 1918 usnesla na základě zpráv od všech 43 škol v okrese, aby bylo upuštěno od peněžitých i věcných sbírek, jež by měla provádět školní mládež dům od domu, na ulicích nebo ve veřejných místnostech. Tímto souhlasila s přáním vysloveným ve vyučovacím výboru poslanecké sněmovny. Velká frekvence sbírek způsobovala, že si žáci museli vyslechnout leckdy nepěkné výrazy a výroky. Toto usnesení okresní školní rady se zakládalo i na výčtu akcí, které museli žáci během války podstoupit:

Nařízené sbírky a prodeje obětín	
1	sbírky na ČERVENÝ KŘÍŽ, sbírání členských přihlášek, prodávání odznaků, pamětních listů, emblémů
2	sbírka kovů
3	sbírka „zlato za železo“
4	sbírka vlny, bavlny, příze kaučuku atd. (1915, 1916, „kapesníčkový týden“ 1917; sbírka vzorků k háčkování, pletení; sbírka letního prádla pro vojíny 1915, 1917
5	sbírka „týden ochrany kojenců“ 1917
6	sbírka na válečné účely a prodej medailonků, špendlíků, růžic, kovových odznaků atd; kytic v r. 1915 a 1916, odznaku válečného kmotrovství (1916 a 1917)
7	prodej různých pamětních poučných spisků a brožur (pěstování zeleniny, zužitkování zeleniny, o válečné kuchyni, o ukládání brambor, zelí, ...
8	sbírky pro vdovský a sirotčí fond (1917), sbírka všeobecného dne vojenských hrobů (1917)
9	prodávání pohlednic válečné péče (1914, 1915, 1916, 1917), komitétu pro vojenská zátiší a ve prospěch sirotčích fondů
10	prodávání obrazů „Setba za války“, podobizen J. V. císaře Karla I. a císařovny Zity a emblému namísto osvětlování hrobů (1916, 1917)
11	prodávání losů „Dětský den císařovny Zity“ 20 h za kus
12	při zápisech provedeny zápisové sbírky ve prospěch České zemské komise pro válečné sirotky
13	sbírky „dětského dne“ (1914, 1915, 1916, 1917)
14	mimo to prováděny sbírky na válečné půjčky mezi žactvem

Některé sbírky měly velmi krátké intervaly, například v říjnu 1917 se uskutečnily čtyři, a to sbírka prádla pro vojíny, vojenské hroby, vdovský a sirotčí fond a emblémy namísto osvětlování hrobů o dušičkách.

V roce 1918 proběhla i touto oblastí epidemie španělské chřipky. Ve Vysokém bylo v době kulminace z celkového počtu 310 dětí 78 nemocných. Výuka byla přerušena.

7. prosince 1918, téměř měsíc po skončení války, promluvil o válečných letech předseda mimořádné učitelské konference v Jilemnici a okresní školní inspektor A. Vorreith: „*My učitelé zkusili jsme za války nejvíce, neboť jsme viděli, co se děje. Museli jsme duše dětské mrzačiti vnucenou loyalitou, museli jsme dobré knihy vylučovati, museli jsme býti kramáři, neboť nařizovány nám různé prodeje odznaků a četné sbírky. My obhájci pravdy byli jsme ničeni.*“ Již 15. července 1918 na manifestační schůzi učitelstva jilemnického okresu proklínal válku jako ničitele lidstva.

c. Od roku 1918 do roku 1938**I. Žactvo**

Počet žáků v tomto období byl ovlivněn jednak válkou, která způsobila pokles v prvních šesti letech po svém skončení, jednak vznikem ČSR a novou nadějí, kterou s sebou přinesl a která měla za důsledek vzestupnou tendenci v počtu žactva, a jednak hospodářskou krizí v 30. letech 20. století. Mimo tyto tři obecné činitele byla kolísavost počtu školou povinných dětí ve Vysokém způsobena dalšími faktory, například migrací obyvatelstva. Rozhodujícím ukazatelem by pro nás měly být počty žáků obecné školy. Měšťanské totiž navštěvovali i žáci z okolních obcí a vysoké děti v nich tvořily nám neznámé procento.

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Obecná škola	Měšťanská škola	
		chlapecká	dívčí
1918-19	141	101	65
1919-20	136	-	-
1920-21	127	-	-
1921-22	113	-	-
1922-23	99	-	-
1923-24	86	125	101
1924-25	80	117	91
1925-26	70	138	93
1926-27	68	137	74
1927-28	78	99	57
1928-29	77	64	47
1929-30	89	50	38
1930-31	94	57	45
1931-32	90	77	58
1932-33	97	79	62
1933-34	106	83	65
1934-35	95	132	103
1935-36	95	140	88
1936-37	97	126	89
1937-38	93	110	64

nicméně v kronice objevilo několik záznamů o zdravotním stavu žáků. Pro zajímavost uvádím tabulku, z které bude patrný stav zubů u dětí v roce 1933:

Škola obecná					
Třída	Počet žáků	Počet zubů	Zuby		
			defektní	k extrakci	k plombě
1.	17	359	112	88	24
2.	39	942	283	199	84
3.	48	1 070	286	190	96
celkem	104	2 371	681	477	204

Žáci školy měšťanské na tom nebyly o mnoho lépe.

Další lékařskou prohlídku si vynutilo roku 1935 onemocnění štítné žlázy u 88 žáků. Následující rok to bylo dokonce 142 případů. Kontroly se pak opakovaly každý rok a některé děti byly posílány na léčebné pobyty.

Z roku 1935 je také jeden případ potrestání nepatřičného chování žáka 3. třídy měšťanské školy Václava Kouřila. Musel opustit vysockou školu za nemravnost a neslušné a pohoršlivé chování vůči dívkám.

II. Učitelstvo

Učitelé byli pojištěni stejně jako žáci, ale s tím rozdílem, že měli pojištění bezplatné a na dvojnásobné částky v případě úrazu.

Kromě výhod však učitelství obnášelo i rizika. V červenci 1928 bylo zemskou školní radou usneseno, že za žáky ručí v první řadě učitel, na němž mohou rodiče soudně vymáhat náhradu.

Významnějšími učiteli v tomto období, kteří se podíleli aktivně i na dění ve městě a v jeho životě, byli Pavel Nesvadba, který vedl žáky k lyžování, dále Karel Číhal a v 30. letech služebně nejstarší Josef Ďoubalík. Velkým příznivcem lyžování, pořadatel a organizátor lyžařských akcí byl Vojtěch Lavický.

V dochované školní kronice z let 1930 – 1941 najdeme každý rok záznamy o změně v učitelském sboru. Například na konci roku 1932-33 odešli čtyři členové. Důvodem bylo ve většině případů přestoupení na jinou školu spojené s hodnotným, a tedy i platebním postupem.

Přehled učitelstva

na začátku školního roku 1930-31		na začátku školního roku 1935-36
obecná škola	Josef Ďoubalík	Josef Ďoubalík
	Lidmila Kubátová	František Skrbek
	Františka Adlofová	Vlasta Rejmonová
měšťanské školy	Karel Číhal	František Jakoubek
	Milada Havlíčková	Miroslav Drahoňovský
	Pavel Nesvadba	Pavel Nesvadba
	Zdenka Hanušová	Rudolf Valenta
	Františka Mařasová	Dagmar Patzová
	-	Vojtěch Lavický
	-	Věra Volková
	-	Josef Knob
ředitel	Josef Vacek	Josef Vacek
náboženství	Josef Bém (katol.)	Jan Fornůsek (katol.)
	Jan Kůrka (českosl.)	Jan Kůrka (českosl.)
domácí ženské práce	Marta Menclová	Marta Menclová

III. Škola

Budova školy byla již od stavby roku 1882 rozdělena na dvě části. Každá část měla vlastní vchod – nalevo se vcházelo do školy, napravo byla radnice a hostinec společně s řeznictvím.

Již delší dobu probíhala jednání, která se týkala odstranění hostince a řeznické živnosti z budovy školy. Zastupující ředitel Josef Vacek prohlásil: „*Jistě není vhodné, aby ve školní budově byl hostinec, což v zemi české je jistě případ ojedinělý.*“³⁷ 11. června 1934 bylo konečně rozhodnuto v neprospěch Josefa Nečásky, hostinského a řezníka. Jeho živnost se v budově školy zrušila, čímž pro školní účely připadly dvě místnosti a pro kanceláře města tři prostory. Navíc se získala prostora celého dvora, skladiště, konírny, sklepa, obývacího pokoje a dvou lokálů.

Ve škole byly ještě mimo to kanceláře městské správy. Už v roce 1931 se městská rada pokusila zabrat poměrně velký byt školníka ve školní budově pro svou kancelář. Škola ale postupně zabírala stále větší a větší místo v budově.

V roce 1931 byla provedena instalace elektrického osvětlení do všech tříd obecné školy a dvou tříd měšťanské. Až v říjnu byla elektrina zavedena do všech tříd.

IV. Správa školy

26. června 1934 povolila konečně zemská školní rada zřízení jednoročního smíšeného učebního kurzu při školách ve Vysokém. 3. září byl slavnostně otevřen.

V roce 1936 začaly vznikat újezdní (obvodové) školy. Újezd měšťanské školy chlapecké a dívčí ve Vysokém n. Jiz. tvořily obce Helkovice, Zlatá Olešnice, polovina Roprachtic, Sklenařic, Stanového, Staré Vsi a Tříče. Zákon stanovil, že vždy po $\frac{1}{3}$ z celkové částky na újezdní školu budou přispívat újezdy, okresy a země.

V. Život školy

V důsledku hospodářské krize se obnovila koncem 20. let 20. století stravovací akce pro chudé děti a děti nezaměstnaných rodičů. Vařily se opět polévky, a to od prosince do března každé pondělí, úterý, čtvrtek a pátek. Na masopustní úterý býval párek s bramborovou kaší. Stravováno bylo každoročně kolem 150 – 180 dětí. O vaření se postaraly členky dámského odboru Národní jednoty severočeské ve Vysokém n. J., místní školní rada propůjčila školní kuchyni, hrnce a nádobí a darovala uhlí a dříví. Největší díl finančního zabezpečení nesla Okresní péče o mládež, přispívala i Občanská záložna, Okresní záložna hospodářská, Krkonošská župa a zámožnější rodiče.

V čem ještě zůstal život školy v podstatě stejný, byly oslavy těch, kdo vládli. Nejvíce se slavily narozeniny prezidenta T. G. M. v březnu. Tentokrát to však bylo bezpochyby s větší láskou a uvědomělostí, alespoň ze strany učitelů.

Velkou tradici si vypěstovalo lyžování. Pořádaly se soutěže o stříbrné putovní poháry. Jeden z nich věnoval Vysokému pro tuto příležitost Bohumír Bradáč, ministr obrany. Věcné dary pro vítěze věnovaly a finanční zajištění obstaraly spolky a podniky z okolí. Lyžování se stalo nedílnou součástí tělesné výchovy v zimě, že škola nechala za více než 18 000 Kč vybudovat lyžařský areál včetně skokanského můstku v tzv. „Kalifornii“. Na všech pracích se podílel učitel Vojtěch Lavický, organizátor většiny lyžařských závodů ve Vysokém.

Škola ve snaze připravit žáky pro život každý rok konala výlety, vlastivědné procházky a exkurze. V roce 1931 například byli žáci 2. a 3. třídy měšťanské na

prohlídce tří podniků (převážně v Pasekách), a protože to bylo v únoru, prodělali si zároveň lyžařský výcvik.

Rodičovské schůzky vykazovaly již větší účast a zájem rodičů, než tomu bylo v předchozím období. Přesto mají s postupem doby spíše klesající tendenci. Během školního roku 1930-31 se uskutečnilo celkem osm schůzek, účast na nich je pro názornost v následující tabulce:

23. 10. 1930	56 rodičů
16. 1. 1931	24 rodičů
27. 3. 1931	27 rodičů
10. 4. 1931	26 rodičů

17. 4. 1931	14 účastníků (z toho 8 žáků)
24. 4. 1931	12 (10 žáků)
30. 4. 1931	12 (všechno žáci)
8. 5. 1931	12

Pokles zájmu u rodičů mohl způsobit velký počet schůzek během 1 školního roku.

Škola v Roprachticích

Poznámka k pramenům:

Hlavním pramenem pro mne byla kronika obecné školy v Roprachticích do roku 1942, nezanedbatelnou důležitost měly i materiály nalezené ve fondu OŠV Jilemnice, kartony 4, 6, 7, 9-12, 16-18, 21-23 a 25 a v neposlední řadě Hlavní matrika čtyřtřídní obecné školy v Ruprechticích³⁸, vedená od roku 1886 do současnosti. V Roprachticích totiž jako v jediné z pěti zpracovávaných škol (nepočítám školu ve Vysokém) byla zřízena málotřídka, a to v roce 1991, po pádu komunistického režimu, který právě tyto školy v 60. letech rušil a žáky z menších obcí soustřeďoval do spádových měst. Paní učitelka zde vyučuje první až třetí ročník, což je vždy kolem osmi až deseti žáků.

Kronika roprachtické školy je soustavněji vedená od konce sedmdesátých let 19. století; kdy do ní byl učiněn první zápis se mi zjistit nepodařilo. Nicméně obsahuje retrospektivní seznam a stručný popis dřívějších učitelů a některé jiné dřívější údaje. Také nejstarší materiál v kartonech pochází z 80. let 19. století, kdy se všeobecně začala aktivněji vést školní agenda včetně školních kronik. V důsledku této skutečnosti nepodává podkapitola **a.**, vymezující období od vzniku školy do roku 1848, úplný obraz.

a. Od vzniku školy v 18. století do roku 1848

O zřízení školy v Roprachticích nás poněkud poeticky informuje školní kronika hned na první stránce: *„Když v Čechách mezi křesťany lid se rozmnožoval a školy větším dílem všude zvelebovat a rozšiřovat se počaly, aby mládež křesťanskému náboženství a umění literárnímu cvičit a vyučovat se mohla, povstali také zde v obci ruprechtické muži moudří a rozšafní, kteří se všemožně starali, aby z jejich dítek někdy také rozumní a šlechetní obyvatelé pošli.“* Jak je patrné z této citace, zapisovatel do kroniky chápal vzdělávání ne snad ani jako získávání poznatků, ale jako podmínku a snad i hlavní důvod pro výchovu lidí rozumných, čestných a spravedlivých. Kdy přesně se začalo v Roprachticích vyučovat, nevíme. Přibližně to zajisté určit lze, ale o tom až v podkapitole o učitelích.

I. Žactvo

O počtu žáků roprachtické školy pro dané období máme pouhopouhé dvě zmínky. Ta první pochází z roku 1811-1812 a udává číslo 187. K tomu se ještě dozvídáme, že už v této době k Roprachticím byla přiškolená obec Škodějov, z níž do roprachtické školy docházelo 21 dětí. Celkem tedy 208 dětí. Druhý údaj je z roku 1842-43. Školu navštěvovalo 235 dětí; z toho bylo 45 chudých a dalších asi dvacet nemocných. Zapisovatel do kroniky – tím byl zpravidla řídící učitel – tak chtěl uvést na věčné časy, jak nízký sobotáles mu z ca. 170 žáků plynul. Chudí a nemocní totiž byli zbaveni placení školného a leckdy i povinnosti docházet do školy. Ojedinelá informace o počtu chudých dětí by neměla téměř žádnou výpovědní hodnotu, kdybychom chtěli tento stav vztáhnout na delší období. Máme ovšem podobné údaje i u vysocké školy, s kterou byla roprachtická škola co do počtu žáků souměřitelná. Také sociální charakteristiky byly jistě stejné pro celou zkoumanou oblast. Můžeme se tedy domnívat, že chudých žáků bylo vždy mezi 40 až 50, což by byla přibližně $\frac{1}{5}$ z celkového počtu (stejně jako ve Vysokém n. Jiz.).

II. Učitelstvo

První zapisovatelé školní kroniky se snažili zpětně sestavit výčet všech svých předchůdců ve funkci učitelské. Budeme-li tedy věřit kronice, prvním učitelem byl zvolen Ondřej Hladík. O něm pisatel kroniky od žijících pamětníků zjistil, že kvůli chudobě musel opustit studia a že přijal nabízené učitelské místo v obci. Svůj úřad vykonával vzorně až do vysokého stáří. Přesnější dataci délky jeho učitelování se ale zjistit nepodařilo. Přesto se u pozdějších učitelů vyskytují jisté indicie, z kterých lze vyvodit některá data. O nich se zmíním na vhodnějším místě.

Po Hladíkovi nastoupil rodák z Poniklé Kašpar Kavan. Stejně jako jeho předchůdce se mu dostalo kladného ohodnocení v kronice, byl rovněž velmi učený. Učitelem však byl jen 4 roky. Příčinou bylo jeho chatrné zdraví, které trpělo blíže nepopsanou vleklou plicní nemocí. Vzdal se proto svého úřadu a vrátil se do Poniklé.

V pořadí třetím učitelem se stal František Novák. Na učitelském místě setrval jen jeden rok a devět měsíců. Důvod odchodu nebyl znám, ale všeobecně se mínilo, že ustoupil kvůli jinému adeptovi na učitelské místo, a to Matoušovi Mannovi. Ten je v kronice nazýván vlastencem z Nové Paky a charakterizován jako výborný zpěvák, zběhlý v literním i hudebním umění. Zároveň bylo však poukázáno na jeho stinné stránky. Byl nestálý, netrpělivý, s dětmi neuměl

zacházet, častoval je nadávkami, krutě a často je trestal. Ani s obyvateli obce nevycházel nejlépe a ti se přičinili o to, že byl za tři roky odvolán z místa učitele. Obrátili se opět na Františka Nováka, který se ale zdráhal místo přijmout. Nakonec byl vyššími instancemi přinucen nastoupit, tentokrát mu však byl jeho post zaručen „dekretem na školu“ uděleným od vrchnosti. Stal se historicky prvním učitelem, dosazeným a stvrzeným vrchností. Zároveň mu bylo nařízeno vykonat učitelskou zkoušku. Zpočátku se jevil jako přičinlivý, postupně ale zapomínal na svou povinnost, taktak že své vlastní děti něco naučil. Zřejmě za to nebyl nijak stíhán, neboť kronikář nám okomentoval situaci následně: „*Tomu se ale není co diviti, poněvadž tenkrátě ještě nebyla taková přísnost, ta světlost³⁹ a ten způsob k vyučování uveden, jako nyní jest.*“⁴⁰ Byl velice pobožný, výborným zpěvákem a své povinnosti v kostele rozhodně nezanedbával. Tím může být vysvětleno, proč nebyl sankcionován: církev, již byl svěřen dohled nad školami, pro tuto jeho přednost plnění kostelních povinností zavírala oči nad jeho učitelskými výkony.

U tohoto učitele nacházíme první dataci. Svůj úřad totiž zastával přes padesát let a zemřel 24.4. 1810 ve věku 82 let. Vyjdeme-li z dosud známých, i když jen přibližných časových údajů (padesát let plus skoro dva roky učitelování Fr. Nováka, tři roky M. Manna, čtyři roky K. Kavana), musí nám vyjít, že se v Roprachticích vyučovalo už před rokem 1751. A to v to není započítáno učitelování prvního učitele Hladíka, o kterém se tvrdí, že svůj úřad vykonával do vysokého stáří.

Od roku 1797 vypomáhal učitelovi Novákovi Josef Svatý z Přivlaky. Domnívám se, že byl ve stejné situaci jako o čtvrt století později pasecký preceptor Věnceslav Metelka, totiž že bylo jeho zásluhou, že se děti alespoň něco naučily. Josef Svatý roku 1810 doufal, že po smrti Fr. Nováka obdrží jeho učitelské místo. Jeho protikandidátem byl Vojtěch Tichánek. Obec se rozdělila na dva tábory, z nichž každý prosazoval svého favorita. Několik měsíců se vlekloucí spory ukončil 4. listopadu 1810 dekret Jakuba Veitha (majitele semilského panství), kterým byl za učitele ustanoven Vojtěch Tichánek. Biskupská konzistoř v Litoměřicích Tichánka potvrdila 28. 11. 1810.

Po Vojtěchu Tichánkovi převzal místo jeho syn Josef. Kdy to bylo, o tom nemáme zprávu. Známe však den jeho smrti: 10. říjen 1878. Je tedy možné, že by měl být zmíněn až v druhé podkapitole pro období od roku 1848 do roku 1918.

Z roku 1842 pochází záznam o příjmech učitele. Učiteli náležely louky o výměře 97 a 63 m², z nichž roční zisk (zřejmě za pronájem) činil 2 zlaté konvenční

měny, dále vlastnil zahradu, z které měl zisk jen nepatrný. 10 zlatých obdržel jako učitelskou štolu za povinnosti v kostele, z obecní pokladny 8 zlatých, z církevních nadací pouhých 16 krejcarů. Školní plat za 47 týdnů po 1,5 krejcaru týdně za dítě (což ročně bylo 1 zlatý 10,5 krejcaru) činil 200 zlatých 45,5 krejcarů. Výnos z tříkrálové koledy vybírané po třech krejcarech z každého domu v Roprachticích, Přivlase, Helkovicích a Škodějově byl 7 zlatých 50 krejcarů. Celkový roční příjem učitele 228 zl. 51,5 kr. byl umenšen o 24 zlatých, které učitel vyplatil za uklízení dvou školních světnic, a o 70 zlatých, které představovaly roční plat učitelského pomocníka. Učiteli tedy zůstalo 134 zl. 51,5 kr. čistého platu.

III. Škola

Podle zpráv z kroniky byla první budova školy vystavěna na náklad obce roku 1757. Za Vojtěcha Tichánka, který se stal roprachtickým učitelem roku 1810, byla už tak zchátralá a nevyhovující, že v ní nebylo možné dál vyučovat. Výuka tedy probíhala v pronajatém domě. 6. prosince roku 1819 majitel panství Václav Veith koupil dům od Benedikta Kubičky čp. 2 i s chlévem a zahrádkou o výměře 422 m² a věnoval ji Roprachtickým pro školní účely. Hradil dvě třetiny její ceny, tedy 1766 zlatých 40 krejcarů, zbylou částku 883 zl. 20 kr. museli zaplatit obyvatelé obce. 26. července 1820 byla odevzdána učiteli, který se tam přestěhoval. Ve škole totiž byl kromě místnosti pro výuku dětí také malý pokoj pro učitele. Třída však pro tolik dětí byla těsná, proto se na žádost učitele nechala roku 1821 opravit druhá místnost pro menší, druhou třídu. Nejspíše od této doby existovala roprachtická škola jako dvoutřídní. Výuku v jedné třídě obstarával učitel, druhou měl na starosti pomocník, kterého učitel platil ze svých příjmů.

IV. Školní správa

V oblasti školní správy se mi podařilo zjistit jedinou informaci: místním školním dohlížitelem byl roku 1842 Josef Strnádek, roprachtický rolník.

V. Život školy

V této oblasti kronika ani ostatní prostudované materiály nepřinesly žádné údaje. Neznamená to v žádném případě, že škola „nežila“. Slavily se církevní svátky a výročí týkající se panovnického rodu, žáci se účastnili mši a zpovědi, a v neposlední řadě i náboženské zkoušky před biskupským vikářem, který do

Roprachtic kvůli tomu a kvůli kontrole farních knih apod. každoročně přijížděl s celou komisí.

b. Od roku 1848 do roku 1918

I. Žactvo

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Počet žáků				
	Celkem	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída (expositurní)
1882/83	285	-	-	-	*
1883/84	249	94	81	74	
1884/85	272	84	92	96	
1885/86	262	89	83	90	
1886/87	271	66	72	65	67 **
1887/88	270	61	71	68	70
1888/89	276	57	70	75	74
1889/90	263	48	76	68	71
1890/91	263	65	67	89	42 ***
1891/92	263	70	64	87	42
1892/93	247	54	64	84	44
1893/94	250	60	63	82	45
1894/95	-	-	-	-	-
1895/96	256	65	64	85	42
1896/97	235	-	-	-	-
1897/98	240	66	57	75	42
1898/99	237	62	60	82	33
1899/00	238	55	67	85	29
1900/01	247	62	64	97	24
1901/02	233	66	57	89	21
1902/03	227	71	68	71	17
1903/04	223	58	69	81	15
1904/05	234	62	67	83	18
1905/06	238	72	53	93	20
1906/07	230	63	54	93	20
1907/08	212	55	56	77	24

Školní rok	Počet žáků				
	Celkem	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída (expositurní)
1908/09	214	61	48	77	28
1909/10	200	59	40	73	28
1910/11	192	64	52	49	27
1911/12	187	60	54	48	25
1912/13	181	54	55	50	22
1913/14	184	52	57	51	24
1914/15	176	42	48	62	24
1915/16	166	-	-	-	-
1916/17	178	-	-	-	-
1917/18	185	-	-	-	-

* Roprachtická škola byla trojtřídní, expositura ve Škodějově nebyla

** Od školního roku 1886/87 byla v Roprachticích škola čtyřtřídní.

*** Od školního roku 1890/91 byla ve Škodějově zřízena expositurní třída v pronajatém domě. Škodějovští žáci nemuseli docházet do „mateřské“ školy v Roprachticích.

O počtu žáků v tomto období existuje již více informací. Školní kronika sleduje početní stav žáků pravidelně od roku 1882-83. Za těchto 26 let klesl počet žáků téměř o sto. V osmdesátých letech devatenáctého století například během školního roku 1886-87 ubylo 19 žáků a 10 přibylo. O mnoho prudší úbytek zaznamenal rok 1889-90, v kterém ubylo 34 a nově příchozích bylo jen 5. Poměr mezi ubývšími a přibývšími byl 5:1, zatímco v devadesátých letech to bylo 3:1. V osmdesátých letech měl průměrný úbytek žáků hodnotu 20, v následujícím desetiletí 17. Příčinou bylo stěhování rodin, a protože vesnice příliš pracovních příležitostí nenabízela, převažovalo vystěhování.

Od školního roku 1895-96, zřejmě na základě nového nařízení ve způsobu vedení kroniky, zde nacházíme záznamy o počtu žáků německé národnosti navštěvujících roprachtickou školu. Nejvyšší počet byl zaznamenán roku 1906-07: 9 žáků. Do roku 1901 se průměrný počet pohyboval mezi 3 až 4 žáky, od r. 1900 do r. 1907 činil průměr 6 dětí a od r. 1908 do r. 1918 2 až 3. Za celé sledované období byl průměr 4 žáci, což v porovnání s počtem žáků české národnosti tvořilo asi 1,8%.

Celkové počty žáků za daný školní rok uvedené v tabulce nezahrnují všechny děti školou povinné žijící v obci. Některé děti byly uznány za neschopné navštěvovat školu. Důvodem bylo většinou tělesné nebo duševní postižení. Takových případů nebylo mnoho, obvykle byly uváděny jedno nebo dvě děti.

Některé děti chodily do školy jinam. Protože Roprachtice jsou rozlehlá obec, bylo pochopitelné, když děti z „horního“ konce docházely do Vysokého, kam to měly blíž, nebo ty z „doleního“ konce do Přivlaky. Počet těchto dětí, za které odváděla obec poplatky školám, kam chodily, se pohyboval mezi 6 až 10. Toto číslo vzrostlo dvakrát až třikrát poté, co byla ve Vysokém zřízena chlapecká (1894) a posléze i dívčí (1898) měšťanská škola. Ty znamenaly možnost dalšího vzdělání pro žáky, kteří přesáhli 11. rok života a na obecné škole buď jen opakovali, nebo byli zcela zproštěni povinnosti školní docházky.

Školní docházka se v osmdesátých letech hodnotila vzhledem k žákovi, tzn. hodnotila se frekvence docházky jednotlivých žáků a pak se procenty vyjádřilo, kolik jich chodilo do školy vzorně, bez delšího zameškání, a kolik se jich do školy dostavilo jen párkrát. Toto rozmezí bylo odstupňováno. Použiji-li výrazy tehdejšího řídícího učitele, tak například roku 1884/85 docházelo do školy 54,4% žáků (148) velmi pilně, 30,2% (82) pilně, 11,6% (32) méně pilně, 2,5% (7) nedbale a 1,3% (3) zcela nedbale, tedy skoro vůbec. Od devadesátých let devatenáctého století se objevují záznamy o zameškané výuce:

Školní rok	Nezameškaná výuka (v %)
1890/91	82,79
1897/98	83,82
1898/99	80,06
1899/00	80,34
1900/01	79,05
1901/02	78,99
1902/03	81,93

S příchodem nového řídícího učitele roku 1902/03 docházka nadále v kronice vedena nebyla. Bylo by zajímavé porovnat, jak vypadala v době první světové války.

Školní docházka závisela především na zdraví dětí. Hlavně při epidemiích vyučování trpělo. V listopadu 1887 onemocnělo na neštovice asi 45 žáků. Výuka byla od 24. 11. do 15. 12. přerušena. Další přerušení nastalo 14. července 1888, dva týdny před koncem školního roku, když v obci řádila epidemie spály. Oficiálně byl školní rok ukončen až 18. srpna. Na deset dní přerušila výuku epidemie chřipky v lednu až únoru 1890, protože onemocnělo 66 žáků. V dubnu 1891 se v Roprachticích rozšířila záducha, typická silným kašlem. Své oběti si nacházela

1879 prozatímní učitel Ignác Janda. Tentýž školní rok v Roprachticích učil jako učitelský pomocník František Vodička. Následník I. Jandy, J. Chromý, byl záhy zbaven učitelského úřadu.

1. 8. 1879 nastoupil jako řídící učitel Jan Holubec z Martinic. V Roprachticích se vystřídala za sledovanou dobu řada učitelů. Škola v této obci byla totiž vícetřídní, důsledkem čehož bylo více učitelských míst, která musela být obsazována. Často byly Roprachtice pro učitele jakýmsi nástupištěm. Například od roku 1886 do roku 1888 zde učil Josef Zajiček, který pak přestoupil do Vysokého a stal se jedním z nejvýznamnějších učitelů tohoto města. Podobně to bylo s učitelem Robertem Čihákem, který v Roprachticích nastoupil r. 1892 a působil zde do r. 1897 a který se do Vysokého dostal většími oklikami.

Věcným „křížem“ byla škodějovská expositura. Výuku zde obstarávali většinou podučitelé a mnoho z nich bylo nespokojeno s vyučováním v této přiškolené obci. Pokud nesehnali ubytování v místě, což bývalo pravidlem (obstarat místnost pro expositurní třídu byl už sám o sobě výkon), pak museli denně docházet z Roprachtic. Například Josef Heřman, ustanovený definitivním učitelem do Roprachtic roku 1883, už za dva roky žádá o přeložení do Sklenářic. Důvodem bylo zimní vyučování ve Škodějově. *„Vyučování toto však žádnému podučiteli v Ruprechticích milým nebude, dokud ve sboru učitelském změna se nestane a škola zdejší o IV. třídu rozšířena nebude.“*⁴² Podmínky se ale nezměnily. Když učitel Emil Bayer odcházel r. 1904 ze škodějovské expositury do Benecka, byl na jeho místo ustanoven řídícím učitelem učitel Ant. Mikáška. Do Škodějova *„odcházel s nechutí“*.⁴³

Roku 1883 se v Roprachticích začaly vyučovat ruční ženské práce. První industriální učitelkou se stala slečna Antonie Prémová. O prázdninách téhož roku ale podala výpověď a později se vdala za roprachtického občana (svého povolání se musela vzdát, protože stále platil celibát učitelek).

Ne nezajímavý je vztah řídícího učitele J. Holubce k učiteli Ignáci Jandovi, patrný ze zápisu v kronice, učiněném u příležitosti odchodu I. Jandy do penze od 1. června 1889. Narodil se ve Staré Vsi roku 1810, učitelskou způsobilost nabyl v Jičíně roku 1829. Stal se pomocníkem v Loukově a roku 1832 vykonal zkoušku způsobilosti v Litoměřicích. Roku 1836 opustil „učitelské řemeslo“, bohatě se oženil, stal se majitelem „Hrádku“ v Loukově a žil přepychově. Když se oženil podruhé, byl již jen nájemníkem „Hrádku“ a svým rozmařilým životem se postupně přivedl na mizinu. Roku 1872 se navrátil do školství a byl ustanoven za výpomocného podučitele v Roprachticích. R. 1874 si polepšil na prozatímního

správce školy v Huntířově a roku 1877 se stal definitivním učitelem opět v Roprachticích, kde působil až do konce školního roku 1887-88. „*Jak asi blahodárně působil, snadno se dá mysliti, když 36 roků byl od učitelství pryč, kdež veliký převrat a pokrok u vyučování se stal. A zvláště poslední čas, kde již nedoslýchal a celý se trásl. R. 1887/88 učil ještě slabikovat'!! O jeho domácím životě velmi mnoho by se dalo psáti. Němce měl radši nežli Čechy, jak sám říkával. Proto také dával své dítky na učení do Němec. A aby to skutkem dokázal, odstěhoval se s celou rodinou do Německého Jablonce⁴⁴. Poněvadž bydlel 4 roky v nové školní budově, sluší podotknouti, že jeho paní zvláště, jakož i jeho dcery, jichž měl 5, byly velmi pyšné a pomlouvačné. ... Bohu díky, že odvandrovali!!!⁴⁵ O jejich dalším osudu nemáme žádné zprávy.*

16. září 1889 začal v Roprachticích učit František Martinec, ovšem jen po krátkou dobu. Roku 1893 se na zdejší školu vrátil a setrval zde 41 roků, během nichž se vypracoval z podučitele až na řídícího učitele, až do své penze koncem školního roku 1929-30.

Roku 1893-94 si vyměnil řídící učitel Jan Holubec místo působení s Josefem Kučerou, řídícím učitelem ve Studenci. Ten zastával své místo v Roprachticích po deset let. Jeho následovníkem byl František Gottwald, který přes 21 let působil na škole v Křížlicích. V březnu 1913 nastoupil na místo řídícího učitele Antonín Klimenta, který přišel z jednotřídní školy ve Stanovém, kde učil od roku 1902 a před tím 16 let v Kruhu u Jilemnice.

Nešťastný osud potkal Ludvíka Hlůže, který začal učit ve Škodějově r. 1907, a Josefa Anděla, který nastoupil roku 1912. Oba tyto roprachtičtí učitelé padli hned na počátku první světové války.

III. Škola

Roku 1879 došlo k rozsáhlejším opravám ve školní budově. V 3. třídě byla zřízena čtyři nová větší okna a nové dveře na zcela jiném místě než byly ty staré. Dveře vedoucí odtud do kuchyně byly zazděny a celá místnost se zateplila. Opravy se dočkal i byt řídícího učitele. Byl vybělen a opatřen novými okny a dveřmi. Do druhé třídy přibýly tři nové lavice. Vnější zdi byly natřeny červenohnědou barvou a střecha pokryta novým šindelem.

O tom, jak vypadaly školní místnosti a byt řídícího učitele, se dozvídáme ze zápisu z roku 1882, kdy si řídící učitel neodpustil školu popsat poté, co místní

školní rada a obecní zastupitelstvo posoudily stávající starou školní budovu jako vyhovující; míry tříd byly následující:

285 dětí	Místnost	Délka (v m)	Šířka (v m)	Výška (v m)
	1. třída	6,7	5,9	2,5
	2. třída	8,8	3,6	2,5
	3. třída	6,4	6,2	2,6

2. třída byla v tu dobu umístěna v pronajatém domě, 3. třídu ve školní budově nazývali občané „hrubá klasa“. Byt řídícího učitele ve školní budově sestával z jednoho pokojíku o rozměrech $3,7 \times 4,2 \times 2,5$ m a kuchyně $4,3 \times 2,2 \times 2,5$ m. Obě místnosti byly jak v zimě, tak i v létě vlhké a plesnivé, v pokojíku rostla na dřevě houba.

Stavba nové školní budovy

Od 80. let 19. století tedy začala jednání a pře o postavení nové školy.

V dubnu 1883 byla ještě na základě nařízení okresní školní rady v Jilemnici pronajata místní školní radou místnost pro 4. třídu v domě M. Loumy čp. 149. V srpnu téhož roku se dostavili do Roprachtic technický znalec z Trutnova, lékařský znalec MUDr. Heřmanský z Vysokého, znalec školství Antonín Regal – ředitel měšťanských škol v Jilemnici, a c.k. komisař P. Lorenz. Příčinu k ohledání roprachtické školní budovy, kterou provedli, zavdalo několik stížností zaslaných okresní školní radě. Přítomna byla i místní školní rada. Komise shledala druhou třídu a byt řídícího učitele jako nevhodné a neopravitelné. Předsedu místní školní rady a školdozorce vyzvala, aby se zasadili o stavbu nové školní budovy. Předseda Josef Farský prohlásil: „*Jen kdyby měli všude takovou školu, jako je naše. Ony jsou nové školy, a také tam vlhne ještě více. Jest-li se p. řídícímu tady nelíbí, ať žádá pryč, on sem přijde jiný, který bude spokojen. Musíme-li stavět novou školu, tak musíme prodat naše statky a nezbyde nám nic.*“⁴⁶

Stavba školy se nicméně ukázala velmi naléhavá. Neznamenalo to však, že by obec a místní školní rada změnily radikálně svůj názor. Nadále se k této záležitosti stavěly s velkou nechutí.

Pro stavbu nové školy byla navržena tři místa. 12. července 1884 se do obce dostavila opět odborná komise vyslaná c.k. okresní školní radou. Žádné z míst nebylo přijato jako vyhovující. Komise zjistila, že nejlépe by vyhovovalo místo, kde stojí stará škola. Ta se měla zbourat a na jejím místě vystavět nová. Zbourání a odstranění trosek znamenalo další práci a výdaje navíc; nelze se divit, že část

místní školní rady a obecního zastupitelstva se postavila proti. Podivit bychom se naopak mohli nad tím, proč prosazovali pozemek pana Petra Lukše, který stál na mokřině.

Pro stavbu nové školy promluvila i událost 3. srpna 1884. O půl jedenácté večer udeřil blesk do domu čp. 150, v němž byla umístěna 1. třída, a zapálil ho. Oheň zničil celou budovu, podařilo se ale zachránit školní nábytek. Muselo být opět povoleno prozatímní vyučování v *zakázané* místnosti ve staré škole. Ve vyhořelém domě bydlel v pronájmu učitel Ignác Janda se svou rodinou, který tak přišel i o ten skromný majetek, který měl.

Na schůzi místní školní rady a obecního zastupitelstva v říjnu 1884 se konečně rozhodlo, aby se dal zhotovit plán nové školní budovy. Zadán byl panu N. Vodseďálkovi, staviteli ve Vysokém. Jakmile bylo jisté, že se bude stavět, reagovali nesouhlasně občané z horní části rozlehlé obce. Nejaktivnější byl Michal Hradecký z čp. 91, který sebral podpisy mnoha občanů na protestní listinu a zaslal ji c.k. zemské školní radě do Prahy. M. Hradecký a Fr. Zlatník kvůli dražbě a bourání byli dokonce dvakrát v Praze. Ničeho však nedosáhli. Museli navíc zaplatit cestovní a úřední výdaje zvláštní komise, která do obce kvůli nim byla vyslána. Vznikla navíc *„aféra“* kolem podpisů na protestní listině, protože mnoho občanů se podepisovalo až třikrát a mnoho jich ani nevědělo, čemu dává svůj hlas.

Nespokojenost přetrvávala, ale jakmile se začalo s pracemi na stavbě, poněkud opadla. Nejintenzivnější byla na počátku, to kronikář vyjádřil slovy, že *„povstaly strašné rozbroje.“*⁴⁷

Problémy nastaly i při zadávání stavby firmám. Sešly se dvě 6. dubna 1885 v domě pana starosty, kde se konal konkurs. Z vyvolané částky se sráželo po 50 zlatých, až nakonec firma pana Pošepného z Jilemnice nabídla, že provede stavbu za 17 500 zlatých. Druhá firma – stavitelé Vodseďálkovi z Vysokého – nižší cenu nabídnout nechtěli nebo nemohli a opustili místnost zklamani, protože předtím byli ujištěni, že provedení stavby určitě obdrží. Konkursní komise se nakonec rozhodla vybrat přece jen vysockou stavební firmu, protože slíbila vyhotovit plány zadarmo. Do plánů se snažil zasáhnout pan řídící učitel. Navrhoval, aby byty byly obráceny k jihu a aby se upustilo od stavby bytů na půdě. *„Avšak vše zůstalo marné, poněvadž tomu jistý pán nechtěl a jen na oko vše učiniti povolným byl, říká, že vše jest a musí býti dobré, jinak prý by nemohl býti plán schválen. Uvidíme, jak bude vše pohodlné. Ještě se připomíná, by nynějšímu říd. učiteli v ničem vina se nekladla, poněvadž jemu po vůli a i na prosbu pranic se nestalo.“*⁴⁸

12. dubna 1885 byla ve veřejné dražbě prodána stará školní budova za 495 zlatých panu J. Strnádkovi, který začal 25. dubna bourat a materiál si odvezl do horní části obce, kde si u cesty postavil nový dům.

12. května 1885 byl položen základní kámen k nové škole. Celá věc se odbyla rychle, bez oslav, a ani řídící učitel o tom nevěděl. V souvislosti se stavbou školy zaslala místní školní rada žádost okresní radě, aby byly prodlouženy prázdniny asi o tři týdny. Zatím by se dostavěla škola a začalo by se učit zrovna v nové budově. Této žádosti nebylo vyhověno. Zatím výuka probíhala v pronajatých místnostech. Od začátku školního roku 1885-86 však byla pronajata pouze jedna místnost, protože další v obci k dispozici nebyly. 2. a 3. třída se v ní učila polodenně a v 1. třídě se začalo s výukou až s otevřením nové školy 20. října 1885. Dva dny předtím proběhlo slavné vysvěcení budovy a její odevzdání školním účelům. Už večer 17. října hrála hudba, střídalo se z děl a probíhaly přípravy na oslavu. Ta začala následující ráno od 6 hodin. Účastnila se spousta občanů, roprachtické spolky i ty pozvané z okolí; odbývala se slavnostní mše a průvody. Nakonec byly odevzdány klíče správci školy a zazpívána hymna ‚Kde domov můj‘. Do večera si mohli přítomní novostavbu prohlédnout. Následující přehled je seznamem místností v jednotlivých podlažích:

- V přízemí: jedna učebna
 byt školníka (1 místnost / pokojík)
 byt řídícího učitele (1 kuchyň, 1 velký a 1 malý pokoj, spíž, 3
 záchody)
 pod chodbou prostranný sklep
- V poschodí: tři učebny
 kabinet
 3 záchody
- Pod střechou: tři byty – upraveny pro ostatní členy učitelského sboru, kteří za
 ně musí odvádět obci nájem

U školy byl postaven dřevník, rozdělený na tři části. Dvě malé využíval řídící učitel a jedna velká byla určena pro topivo školníka a vytápění vyučovacích prostor.

Na podzim 1885 byla u školní budovy vykopána 13 m hluboká studna a v červenci 1886 zřízena pumpa.

Po čtvrtstoletí, od roku 1910, bylo přikročeno k větším opravám školy a jejího okolí. Roku 1912 nechala místní školní rada vymalovat všechny místnosti a

chodby nejen v roprachtické škole, ale i na exposituře ve Škodějově, a to nákladem 180 K. Opatřila do všech tříd nové moderní tabule za 170 K, umyvadla s odkládacími stolky za 28 K, odpadkové koše a 10 hygienických plivátek. Do bytu řidičího učitele pak nová kamna v hodnotě 160 K.

Školní pomůcky často obstarávali sami žáci nebo obyvatelé obce a nebo na ně přispívali různí dárci peněžitými dary. Například roku 1885 daroval škole Petr Farský tchoře, ostříže a zmiji, další rok přidal veverku. Ignác Šindelář, žák 4. třídy, zase vránu a špačka. Řidičí učitel je nechal vycpat za peníze získané za žakovské divadelní představení. Peníze určené na nejrůznější účely, včetně na zakoupení školních pomůcek, získávala škola od dárců, kupříkladu od pana faráře, starosty apod. nebo jako výtěžek školních aktivit – nejčastěji to byly divadelní nebo loutková představení. Ve školním roce 1893-94 byl pro školu zakoupen nový šicí stroj za 37 zlatých 85 krejcarů. Na to přispěly spolky Občanská knihovna a Ochotnický spolek 26 zl. 92 kr., zbytek doplatil starosta obce z obecní pokladny.

Školní budova našla využití i pro veřejnost. 18. března 1883 byla 1. třída přeložena do prvního patra, protože v její dosavadní učebně se zřizovala stálá tělocvična. TJ Sokol dostala svolení, že v této tělocvičně mohou členové spolku v neděli a o svátcích od třetí do šesté hodiny odpoledne cvičit. Snad za zmínku stojí, že se mezi obyvateli zdvihla vlna nevole, co se týkalo zřízení tělocvičny i jejího zapůjčení.

Do roprachtické školní obce spadal Škodějov. O školní exposituře zde oznamuje záznam z roku 1896, že se už několik let učilo v čp. 4. Tento dům byl prodán novému majiteli, který dal škole z dosavadní vyučovací místnosti výpověď. Škodějovští obyvatelé se nijak zvlášť nezajímali o výuku svých dětí a neprojevali snahu hledat novou místnost. Vypadalo to, že se zde učit již nebude, „až tu konečně smíloval se p. Janda čp. 3 nad školní mládeží, povolil v domě svém vyučovati, kde se 30. dne m. listopadu [1896] skutečně vyučovati začalo.“⁴⁹ Okresní školní rada a místní školní rada provedly prohlídku a shledaly místnost naprosto nevyhovující požadavkům na řádnou školní třídu. Poprvé zde okresní školní rada předeslala, že nebude-li brzo nalezeno vhodnější místo pro výuku, bude obec nucena přikročit k výstavbě vlastní školní budovy. Ve Škodějově bylo obtížné najít volnou místnost pro výuku, proto se i přes záporné vyjádření okresní školní rady do 31. července 1898 v domě čp. 3 vyučovalo. Pak byla znovu pronajata místnost v čp. 4.

IV. Správa školy

Okresní školní rada nařídila 29. listopadu 1881 zimní vyučování v příškolené obci Škodějov. Dosud chodily děti ze Škodějova do školy jen v létě – to musely docházet do Roprachtic. Nyní se začaly učit i v zimě s tím, že učitel docházel za nimi do Škodějova, kde učil v pronajaté místnosti. Okresní školní rada stanovila zimní vyučování od 1. listopadu do 31. března třikrát za týden: v pondělí, středu a sobotu. Ve školním roce 1888-89 ale neprobíhalo, protože se nikdo nestaral o místnost k pronajmutí, která ani snad nebyla k dispozici. Děti tak zůstaly pět měsíců bez výuky a nikomu to nevadilo. Roku 1891 byla ve Škodějově zřízena stálá expositura, což znamenalo vyučovat zde po celý rok. Roprachtická škola se změnila ze čtyřtřídní na trojtřídní, čtvrtou třídou byla expositura.

Koncem roku 1899 se roprachtická školní rada usnesla podat zemské školní radě žádost o odškolení obce Škodějov od Roprachtic k Příkrému. Jako důvod uvedla, že již 14 let existuje nová školní budova v Roprachticích a po celou tu dobu neodevzdala obec Škodějov příspěvek na stavbu školy, který měla zaplatit. Činil tehdy 1 800 zlatých, roku 1899 již 3 380 zlatých. Veškeré upomínání zůstalo bez odezvy. „Škodějovští říkali: *Postavte nám školu, a my složíme dluh! zdejší opět: Složte, co jste dlužní a my budeme stavěti.*“⁵⁰ Ani jedna strana nechtěla ustoupit a vznikl tak začarovaný kruh. Aby došlo ke smíru mezi oběma obcemi, ustanovila okresní školní rada komisi, která toto měla zajistit. Nakonec byl podepsán protokol, že Škodějov složí u c.k. okresní školní rady v Jilemnici dlužnou částku 3 000 zl. a místní školní rada v Roprachticích se bude starat o vedení stavby školy ve Škodějově. Tak se stalo. Už 22. července 1900 se konal konkurs na stavební firmu. Vítězem se stal stavitel Josef Brodský ze Semil, který slíbil postavit budovu za 4 385 zl. (8 770 K). Stavbu dokončil do slíbeného termínu 14. října 1900 a škola obdržela povolení, že už od 22. října t. r., tři dny po kolaudaci, může probíhat výuka.

V. Život školy

I na zdejší škole se objevily aktivity v oblasti divadla. První zápis o divadelní hře secvičené a sehrané žáky pochází z roku 1880, ale to zajisté jen proto, že se v této době začala řádně vést kronika. Divadlo se hrálo zřejmě už předtím. Zisk z představení připadl vždy na potřeby školy, na náročnější výlety, jako byl například čtyřdenní výlet asi 65 žáků do Prahy a na Karlštejn roku 1914.

Velkou událostí pro školu bylo zaopatření školního praporu, což poskytlo příležitost 23. března 1885 uspořádat slavnost. Při ní proběhlo posvěcení praporu, bohoslužba a proslovy. Prapor nebyl žádnou levnou záležitostí, zato však velmi prestižní a nadřizenými vyžadovanou. V Roprachticích za něho zaplatili 86 zlatých.

Škola se snažila vytvářet a udržovat kontakt a pěstovat spolupráci a rodiči žáků. Zájem ze strany rodičů ovšem nebyl nijak valný. Například na 18. dubna 1909 byli pozváni na besedu o výchově dětí do šesti let v rodině a o výchově mládeže starých národů. Po delším čekání, když už se učitelé, kteří pořádali akci, chtěli rozejít, se dostavili tři lidé. Beseda byla odřeknuta a usneslo se, že až se bude za nějaký čas opakovat, měla by se konat v sále hostince, ne ve škole. V červnu 1910 se akce tedy opakovala, ale učitelský sbor čekal až do večera, aniž se dostavil jediný z rodičů. Řídící učitel Gottwald to okomentoval slovy: „Zdejší obyvatelstvo má málo porozumění pro ušlechtilou zábavu. Tak ani do hostince posluchači nepřišli.“⁵¹

c. Od roku 1918 do roku 1938

I. **Žactvo**

Stav počtu žactva během těchto dvaceti let měl převážně sestupnou tendenci. Nejvíce školou povinných dětí bylo ve školním roce 1919-20 a 1920-21 (189), tedy na počátku sledovaného období. Na konci (roku 1937-38) to bylo 120 žáků. Naopak nejméně dětí zaznamenal školní rok 1927-28 (109). Prudký pokles o 22 žáků nastal roku 1924-25, kdy nastupovaly ročníky narozené koncem první světové války. Až do roku 1938 se počet žáků pohyboval zhruba kolem čísla 120. Výjimkou byl rok 1933-34, kdy se vyšplhal na 139, což bylo nepochybně důsledkem hospodářské konjunktury poloviny dvacátých let 20. století.

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Počet žáků				
	Celkem	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída (expositurní)
1918/19	177	-	-	-	-
1919/20	189	-	-	-	-
1920/21	189	-	-	-	-
1921/22	170	61	49	46	14

Školní rok	Počet žáků				
	Celkem	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída (expositurní)
1922/23	176	51	58	55	12
1923/24	164	54	55	37	8
1924/25	142	40	50	42	10
1925/26	129	37	42	36	14
1926/27	119	39	32	32	16
1927/28	109	44	24	30	11
1928/29	112	51	25	20	16
1929/30	122	63	26	17	16
1930/31	126	52	36	26	12
1931/32	127	43	44	37	13
1932/33	127	32	53	26	16
1933/34	139	40	40	40	19
1934/35	128	43	31	40	14
1935/36	122	39	40	32	11
1936/37	118	41	37	31	9
1937/38	123	45	40	30	8
1938/39	120	38	41	30	8

Žáků německé národnosti navštěvujících roprachtickou školu bylo průměrně 3 až 4 ročně. Nejvýše dosáhl počet roku 1922-23 (9 žáků), od roku 1928-29 pak průměr činil 1 až 2 žáky ročně. Výsledný podíl německého žactva v Roprachticích za léta 1918-1938 byl 2,43%.

Mnoho dětí navštěvovalo školu v jiných obcích. Týkalo se to především okrajových částí Roprachtic, odkud děti chodily buď do Přívlačky (z dolního konce) nebo do Vysokého. Do posledně jmenovaného města docházeli žáci také na měšťanské školy. Jejich počet se pohyboval přibližně od 18 do 40 i více. Do podstatně vzdálenější Jilemnice, kde bylo gymnázium, si mohly dovolit docházet zpočátku jen některé děti, jejichž počet nepřesáhl číslo 3. Až koncem 30. let 20. století se počet zvýšil na 6.

Hned po skončení války zachvátila obec epidemie tzv. španělské chřipky, která si vynutila přerušení vyučování na tři týdny. Další epidemická nemoc je zmíněna v roce 1925 (příušnice), které způsobily, že školní docházka, která se pohybovala vždy kolem 95% (roku 1932-33 dokonce 97,70%), za školní rok 1925-26 dosáhla pouhých 83,77% nezameškaných vyučovacích dnů. Vyučování bylo

přerušeno například i v únoru 1928, kdy se hlavně v první třídě rozšířily spalničky.

II. Učitelstvo

7. prosince 1918 se v Jilemnici mimořádně konala první poválečná okresní učitelská porada, na které mimo jiné učitelé celého jilemnického školního okresu složili slib Československé republiky.

Co se týče hmotných poměrů učitelstva, 3. 12. 1918 povoluje zemská školní rada k dosavadnímu drahotnímu přídatku učitelům doplatek v takové výši, aby se jim alespoň částečně vypomohlo ve finanční tísni. Ročně obnášel pro řídícího učitele i pro učitele s dlouhou praxí 2 472,- K, pro mladší učitele 972,- K a pro industriální učitelku 548,- K.

9. 5. 1919 byl vydán zákon, který upravil příjmy a výslužné učitelů na veřejných školách obecných a měštanských. Učitelé jím byli postaveni naroveň státních úředníků. Během roků 1920 a 1921 byla postupně provedena ustanovení tohoto zákona a učitelé byli vřazeni do hodnotných tříd. Drahotní a nouzové přídatky měly platnost do konce 1921. V prosinci 1921 došlo k snížení platů učitelů a nákupní a nouzové přídatky byly sníženy na venkově o 30% (ve městech o 20%). Zákon také nařizoval učitelům povinnost platit penzijní příspěvek 8% a jednu čtvrtinu osobní daně z příjmu. V kronice je tato záležitost ohodnocena slovy: „*Smutná to vánoční nadílka!*“⁵²

3. a 4. března 1919 se učitelé významně podíleli na sbírání bankovek Rakousko-uherské banky, které proběhlo kvůli okolkování nařízené čsl. vládou. V Roprachticích bylo sebráno bankovek za 313 555 korun. Bankovky byly okolkovány ve Vysokém.

Po válce nastaly také změny v dlouhodobě stabilním jádru učitelského sboru: koncem školního roku 1921 opouští roprachtickou školu řídící učitel Klimenta, který odchází do Mříčné. Zatímním správcem byl jmenován František Martinec, od 1. 9. 1922 definitivním. Na odpočinek odchází koncem školního roku 1929-30, po 41 letech působení na škole. Jeho funkci převzal od 1. 7. 1931 Jan Urbánek, který byl přesně za rok přeložen do Lhotky a zatímním řídícím učitelem byl jmenován Jan Kuřík. Ten byl na krátkou dobu vystřídán Richardem Pitrmánem 1. 7. 1934, který si zde v podstatě dosloužil do penze, a od 1. 9. 1935 byl opět zatímním, posléze definitivním řídícím učitelem Jan Kuřík.

9. března 1923 zemřela industriální učitelka Marie Menclová ve věku 23 let. Už před Vánocemi se cítila nemocná, dále však učila, čímž si snad nemoc ještě zhoršila. Pohřbu se účastnil celý učitelský sbor. Na její místo nastoupila její o dva roky starší sestra Marta Menclová.

Učitelé si dobře uvědomovali cenu demokracie, na jedné straně nutnost práce pro ni a budování, na druhé straně její přínos a vzácnost. Když zemřel její čelní představitel a zakladatel TGM, všichni členové učitelského sboru odjeli v sobotu 18. 9. 1937 do Prahy, aby prvnímu prezidentovi vzdali na Hradě čest.

Napjatá politická situace konce třicátých let si vyžádala zvýšenou vojenskou aktivitu. Jan Kuřík jako poručík v záloze byl například od 21. do 25. 5. 1938 povolán na zvláštní vojenské cvičení ve zbraní. Od 15. září do 17. října 1938 opět vykonával mimořádnou vojenskou službu. Na roprachtické škole učil i po druhé světové válce.

III. Škola

Do oprav a úprav školních budov (v Roprachticích a Škodějově) bylo průběžně investováno mnoho peněz. V říjnu 1921 byl například postaven u roprachtické školy nový dřevník za 9 229 Kč, koncem téhož roku byla pořízena při škodějovské expozituře nová pumpa za 1 100 Kč. Další vydání 2 225 Kč si vyžádala troje nová kamna ve školním roce 1922-23.

Velká oprava škodějovské školy uvnitř i zvnějšku proběhla o prázdninách 1923. Za 4 851,85 Kč byla budova opravena tak, že vypadala jako nová. O dva roky později bylo investováno i do roprachtické školy, v které byla položena ve všech třech třídách nová podlaha a opraveny záchody. Celkový výdaj zde činil 8 182,86 Kč. Hned následující rok bylo zapláceno za nový drátěný plot kolem dvora a letní tělocvičny a za nové potrubí od pumpy 4 500 Kč.

Počátkem března 1927 začala elektrifikace Roprachtic. Stavěly se sloupy rozvodné sítě po obou stranách obce a dva transformátory. 30. 6. 1927 ve 14⁰⁰ byl přiveden do obce elektrický proud. Vydání na elektrifikaci 350 000 až 360 000 Kč hradilo „Elektrárenské družstvo“. Ve škole bylo elektrické světlo zavedeno až o prázdninách roku 1929, kdy zároveň byly po šesti letech vymalovány třídy a chodby nákladem 1 100 Kč. Do celé školní budovy bylo instalováno 14 světel – do tří tříd, tělocvičny a bytových místností, na chodby a schodiště – za 1 785 Kč. Tuto částku hradil ze svého řídící učitel Fr. Martinec, aby tak po sobě zanechal škole trvalou památku.

Na počátku 30. let se do školy dostal i školní rozhlas. Rádio sice zapůjčil učitel Jan Kuřík, nicméně děti mohly poprvé slyšet rozhlasové vysílání. Řídící učitel shledal prospěšnost rozhlasu ve škole, která si ho nemohla ze svých prostředků dovolit. To je patrné z jeho povzdechu zaznamenaném v kronice na straně 130: „*Kdyby se tak nějaký bohatý člověk v naší obci dal pohnouti ku koupi radia pro školu!*“ Toto přání mělo být vyplněno až v dubnu 1938, kdy MŠANO povolilo roprachtické škole příspěvek 1 500 Kč na zakoupení školního rozhlasového přijímače.

IV. Školní správa

Poválečná místní školní rada byla ustavena 30. 3. 1921. Dvě místa v ní měli učitelé.

Ve školním roce 1923-24 došlo ke změnám v organizaci výuky. Dosud platné uspořádání dvou oddělení v každé třídě a čtyř oddělení v expositurní třídě bylo nahrazeno novým: v 1. třídě 3 školní roky, v 2. třídě 4. – 5. školní rok, ve 3. třídě 6. – 8. školní rok. Roku 1930-31 se toto uspořádání trochu poupravilo, takže v 1. a 2. třídě bylo po dvou odděleních (každé oddělení bylo pro jeden školní ročník) a v 3. třídě dvě oddělení – jedno pro 5. a druhé pro 6. až 8. školní ročník. Na expozituře představovalo I. oddělení 1. školní rok, II. oddělení 2. a 3. šk. rok, III. oddělení 4. a 5. šk. rok a IV. oddělení 6. až 8. školní rok.

Do školy se zavedly dva nové předměty, a sice občanská nauka a výchova a ruční práce výchovné pro nižší stupeň. Tím přibýly 4 hodiny týdně, proto musely být naopak hodiny ubrány jiným předmětů. Těmi byly psaní, kreslení a vyučovací jazyk.

Roprachtická škola měla mnoho příznivců a dárců. Například TJ Sokol věnovala sádrové poprsí TGM za 300,- Kč, které bylo umístěno na hlavní chodbě školní budovy, Spořitelni a záložní spolek v Roprachticích daroval 150,- Kč na výzdobu školních místností – zakoupeny byly tři obrazy „Rodný dům prezidenta TGM“ určené pro každou třídu. Každoročně přispíval spolek „Budoucnost“ v Jablonci nad Jizerou, který měl v Roprachticích filiálku, Československý Červený kříž a Okresní péče o mládež ve Vysokém nad Jizerou na vánoční nadílku pro chudé děti, Hospodářská záložna a místní Kampelička každý rok věnovala každému prvňáčkovi vkladní knížku se základním vkladem 10 Kč. Příjmy plynuly z dětských divadelních představení. Peníze byly určeny na žakovské výlety, na nákup školních potřeb nebo knih do školní knihovny.

V říjnu 1930 mělo být zřízeno rodičovské sdružení. Pro nepatrnou účast a zájem rodičů, což ovšem nemohlo být pro učitelský sbor překvapení, se tak nestalo. Ustavující schůze se konala až 24. ledna 1932 a kromě dvou učitelů se jí účastnilo 28 rodičů. Následující schůzky však v tomto ohledu umíraly na úbytě. V dubnu se dostavilo jen 12 rodičů a v lednu 1937 byla dokonce kvůli tomu rozpuštěna. Až na druhý pokus se dostavilo 22 členů.

Z let 1931-32 pochází záznam o rozpočtu na školu. Na rok 1931 pro roprachtickou 8 484,- a škodějovskou 1 307,- Kč. Následující rok se rozpočet poněkud zvýšil, pro roprachtickou školu činil 8 606,50 a pro škodějovskou 1 323,50 Kč.

Škola si zřídila svůj fond, na který byly ukládány výtěžky z divadelních představení. Časem se totiž plánovalo zakoupení rádia nebo skioptikonu (=promítací přístroj).

V. Život školy

I po válce se nadále pokračovalo s vařením polévek ve stravovací akci probíhající v zimě. Navíc byla při roprachtické škole zřízena jedna z 2 613 stravovacích stanic v republice, které byly součástí americké pomocné poválečné akce (mimo to bylo republice věnováno 500 000 dolarů na ošacení 100 000 dětí, z nichž bylo opatřeno 100 000 párů bot, 100 000 párů vlněných punčoch, 137 km vlněné látky). 60 – 70 dětí dostávalo polévku a kakao.

Ve škole se dále slavily svátky, spojené s osobnostmi a událostmi našeho národa. Konaly se vlastivědné výlety do okolí Semil (Riegrova stezka), Českého ráje, na Krkonoše, na Jičínsko, ale i náročnější výlety do okolí Prahy, Mělníka, dokonce i na jižní Moravu do krasových jeskyní a k Macoše. Povozy, jimiž se žáci dopravili do Semil na vlak, zpravidla zdarma poskytovali obyvatelé obce. Od třicátých let využívala škola pro školní výlety autobusovou dopravu pana Čivrného z Vysokého. Autobusem například podnikli žáci výlet v červnu 1932 do Dvora Králové, na Kuks, Bílou Třemešnou a Horek.

Žáci se účastnili lyžařských závodů pořádaných buď ve Vysokém, nebo v Jilemnici. S učiteli si prohlédli továrny v okolí – prádelny Palme a Stumpe v Poniklé.

Žáci sami organizovali vánoční besídky, divadelní a loutková představení, výstavky ručních prací a výkresů, na které měla přístup i veřejnost a z nichž zisky plynuly na různé školní potřeby či finančně náročnější výlety. Z divadelních představení zde zmíním alespoň jedno, které se konalo v prosinci 1936 v sále

hostince pana Tichánka. Přestože byl vstup velmi nízký, vybralo se při premiéře 20. 12. celkem 276 Kč. O pět dní byla hra opakována s výnosem ještě vyšším: 489 Kč. Řídící učitel o tom napsal: „*K úspěchu přispělo pečlivé nacvičení žáků, krásné kroje, které hru doplnily, živý a pestrý průběh hry, který naše obecenstvo nepřivádělo z úžasu, zvláště těch nejmenších dětí, které odměnilo bouřlivým potleskem a dodalo našim hercům větší sebevědomí ve hře.*“⁵³

Fungovala také spolupráce mezi školami. Do roprachtické školy byl v březnu 1932 pozván řídící učitel z Horní Sytové, který přednášel o první pomoci a svůj výklad doprovázel diapozitivy.

Gesto nepotřebující komentář učinili žáci koncem roku 1937-38. Místo školního výletu darovali ušetřené peníze (140,- Kč) na obranu státu. Učitelský sbor doplnil částku na 300,- Kč.

Škola ve Tříči

Poznámka k pramenům:

K tříčské škole mi byly k dispozici dvě školní kroniky. První z let 1803-1928, druhá od roku 1928 do roku 1965, kdy byla škola zrušena. Sloužily mi jako hlavní východisko pro zpracování dějin školy. Částečnou konfrontaci mi poskytly zlomkové zprávy z fondu OŠV Jilemnice, kartony č. 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 22, 23, 24, 25.

a. Od vzniku školy do roku 1848

I. Žactvo

O počtech žactva nemáme v tomto období žádnou zprávu. Pravidelné zápisy se objevují až od školního roku 1877-78, kdy vyšel výnos o povinnosti a normách vedení školních kronik.

Ojedinělým jevem je však zmínka o sociálních podmínkách žáků, což nenalezneme pro tuto dobu u žádné ze zpracovávaných škol. Bývalý rychtář obce, již zmíněný Bernard Slavík, se rozhodl přilepšit školou povinným dětem darem. Roku 1836 věnoval před svou smrtí prostřednictvím své poslední vůle 65 zlatých tříčské škole, a to k tomu účelu, aby každý rok bylo nejpilnějším chudým dětem z těchto peněz něco koupeno. V této části Čech nebyly vzácností nemajetné rodiny, proto později, v druhé polovině 19. století, obec vedla ve svých účtech a výkazech o finančním hospodaření oddělení s vydáním na chudé, včetně zaplacení školného za ně a zakoupení pomůcek. 16. ledna 1844 nový rychtář Benedikt Hladík nechal rozdat 20 párů bot chudým dětem navštěvujícím tříčskou školu. V následujících letech tato akce pokračovala. Roku 1846 byla nouze zřejmě tak velká, že je o tom zmínka i ve školní kronice. Toho roku bylo ve Tříči 123 školou povinných dětí, z nichž 13 školu nenavštěvovalo, příčinou byla veliká nouze.

Něco o úrovni školy nám na tom samém místě v kronice poví údaj, že opakující mládeže bylo 66, z nichž 20 jich bylo v cizině: 8 chlapců se učilo řemeslo ve světě a někteří sloužili u cizích lidí, stejně tak i 12 dívek. Tato dílčí statistika je doplněna o záznam, který sděluje, že na začátku srpna a pak v září a říjnu 1846 zuřila v obci nemoc nazývaná červená úplavice, jež připravila o život kromě dospělých lidí také 19 dětí, většinou ve školním věku.

II. Učitelstvo

Zápisy v první ze dvou pamětních knih obecné školy ve Tříči, zachycující období od roku 1803 do roku 1928, nás informují, že prvním učitelem v této obci byl od r. 1803 František Kučera. Nepříznivé poměry v tehdejší školské situaci, kdy děti docházely do školy jen nepravidelně, podle toho, jestli je rodiče pustili, nebo si je kvůli práci nechali doma, zavinily nízký plat (tzv. sobotáles), učitele. Proto po necelých dvou letech své činnosti, roku 1804, František Kučera odešel „do světa na vandr“ a ve Tříči tak výuka ustala. Z vandru se navrátil na podzim roku 1805, zrovna v době vojenského odvodu, který neminul ani učitele. Ačkoliv obyvatelé obce tím, že posílali své potomky do školy jen občas a za výuku svých dětí s placením také rozhodně nespáchali, v podstatě zapříčinili učitelův odchod r. 1804, přesto nejspíše pociťovali absenci výuky, neboť jsou zaznamenány jejich stížnosti, kterými dávali vinu rychtáři Bernardu Slavíkovi, že jim poslal kantora na vojnu. Tříčská škola se tedy opět nedočkala vyučování, a to až do roku 1811.

Po roce 1811 se na žádost obyvatel obce a s povolením faráře Josefa Patočky z Vysokého, neboť pod vysockou farnost Tříč patřila, na učitelské místo dostal opět František Kučera.

Nový nástupce vysockého faráře (katechety) Josef Hradecký v té době několikrát týdně konal vizitace tříčské školy, aby zkontroloval průběh a obsah výuky, což tehdy spadalo plně pod pravomoc církve, a zřejmě nebyl zcela spokojen s úrovní. Od roku 1812 tedy připravoval Kučera do jičinské hlavní školy, v které si o dvě léta později učitel vyzvedl splněný c.k. test. Stejně jako předtím, tak také od roku 1811 byl učiteli placen sobotáles podle docházky dětí. Pokud totiž dítě do školy nešlo, pak rodiče za ten den výuky neplatili. To trvalo do roku 1817, kdy zasáhl semilský vikář a dozorce škol Josef Nigrin, který ustanovil, aby rodiče platili učiteli sobotáles, ať děti docházejí do školy každý den, nebo ne. Toto opatření mohlo snad i podpořit pravidelnou docházku dětí do školy, což ovšem zůstává na úrovni domněnky, protože se o tom bohužel nepodařilo získat důkazy.

Roku 1822 rozhodl vikář povolit učiteli ve Tříči pomocníka.

Až roku 1837 byl tento čin schválen vyššími instancemi. Pražské vysoké gubernium povolilo ve Tříči školu s jedním učitelem a pomocníkem a výnosem ustanovilo vybírat sobotáles 103 zlatých konvenční měny. Zámožnější občané se uvolili zvýšit tento obnos o 41 zlatých.

Jak se blížil proslulý rok 1848, byla patrná zvýšená aktivita snad všech oblastí společenského života. Roku 1847 se shromáždili učitelé okrsku ve vysocké škole, jednali o zlepšení učitelského platu a uspořádali sbírku peněz ode všech

učitelů, aby se mohli dva z jejich kolegů, a to učitel ze Semil a učitel z Jablonce nad Nisou, vypravit s žádostí o zmíněném zvýšení platu do Vídně k císařskému dvoru. Další akcí byla konference českých okrsků – semilského ve vysocké škole 14. prosince roku 1848, jíž se zúčastnilo 23 učitelů.

III. Škola

Komise, vykonávající každoroční vizitace a zkoušky, rozhodla kolem roku 1822 o tom, že se bude v Tříči stavět škola, v jejíž budově bude kromě prostory pro třídu i byt pro učitele.

Pod pojmem škola byla často, především v chudém Podkrkonoší, rozuměna jediná místnost pronajatá nebo propůjčená v některém z vesnických stavení, ve Tříči byla třída k roku 1821 konkrétně v čp. 21. Ke stavbě samostatné školní budovy se podobně jako v okolních vesnicích přikročilo až později.

19. června 1828 přijela komise vyslaná knížetem Karlem Rohanem, jejímž členem byl i vrchní dohlížitel nad knížecími stavbami, aby společně s tříčskými obyvateli vyměřil pozemek pro školní budovu. Na ni měl přispět jak kníže Rohan, tak i vesničané. Místo bylo pro školu určeno, ale stavět se ještě dlouho nezačalo. Příčinou, na kterou se kronika odvolává, byla těžká doba, vyjádření velmi všeobecné, ale nepochybně pravdivé, neboť lidé v horách svůj život neměli nikdy lehký. Výuka se několikrát přesunula, jak vypršela nájemní smlouva. Tak se vyučovalo roku 1831 v domě čp. 92, roku 1832 v čp. 95, roku 1833 opět v čp. 21 u Josefa Kučery, roku 1838 zase v čp. 95 a 1840 opět v čp. 21.

IV. Správa školy

Od začátku byla škola ve Tříči jednotřídní, učil v ní tedy jeden učitel, který měl od jistého roku i učitelského pomocníka. Učitel byl zároveň správcem školy. Musel spolupracovat s obcí, starat se o palivo, zodpovídat se nadřízeným církevním úřadům. O správě školy nemáme žádných dalších zpráv.

V. Život školy

Bližší nedatovaným ustanovením se kladla tříčské škole povinnost odbývat zkoušení sem docházejících dětí ve vysocké škole, aby si duchovní vytvořil představu o pili žáků i učitele. Kromě toho farář konal již zmíněné vizitace školy.

Kontrolu prováděla i krajská komise, první návštěva se konala roku 1812, další roku 1822.

b. Od roku 1848 do roku 1918

I. Žactvo

Obdarovávání chudých žáků pokračovalo i v tomto období. Vždy kolem deset dětí dostalo obuv roku 1848, 1850, 1860, 1866 a 1869. Hudebníci ve Tříči roku 1892 přispěli na sešity a jiné školní potřeby pro chudé děti 6 zlatých 30 krejcarů obnos, který vydělali koncertem pořádaným vysokým farářem Frant. Holým. V prosinci 1899 věnoval 15 zlatých stavitel železniční dráhy z Jilemnice do Rokytnice E. Gross a spol. Na ošacení chudé mládeže připadl výtěžek 66 K 75 h z divadelní hry se zpěvy a tanci ‚Tři halíře‘ od Frant. Jaroše předváděné žáky ve dnech 6. a 13. března 1904. Odbor Národní jednoty severočeské ve Tříči daroval r. 1912 na potřeby žákům 10 K. Takto se dělo častěji, ovšem nepravidelně. Spořitelní a záložní spolek ve Tříči, později Kampelička, věnoval také v tomto roce nově nastoupivším žákům vkladní knížku s 1 K vkladu. To se opakovalo asi po 40 let.

Kolem roku 1877 vzrostly ceny za sekání a navlékání koral. Zejména ta na druhém místě jmenovaná činnost byla v podkrkonošských domácnostech velice rozšířená. A tato skutečnost se znatelně promítla do školní docházky dětí. Ty byly buď ve škole neustále ospalé, jak musely dlouho do noci navlékat, nebo vůbec do školy nechodily. V kronice nalézáme zápis o návštěvě školního inspektora, jehož zprávy o tříčské škole se bohužel v archivním fondu okresního školského úřadu Jilemnice na rozdíl od škol ostatních nenalézají, a o jeho pozastavení se nad počtem přítomných žáků. V den inspekce totiž nebylo přítomno 34 dětí. Obdobné údaje ovšem nalézáme v inspekčních zprávách z tohoto období i v okolních školách.

Roku 1892 na jaře se vyskytly asi u dvaceti žáků osýpky. Proto bylo znova nařizeno očkování dětí.

Tabulky počtu žáků

Školní rok	Počet žáků
1877-78	118
1878-79	-
1879-80	119
1880-81	118
1881-82	112
1882-83	116
1883-84	107
1884-85	106
1885-86	99
1886-87	96
1887-88	93
1888-89	97
1889-90	101
1890-91	101
1891-92	101
1892-93	103
1893-94	104
1894-95	103
1895-96	99
1896-97	100
1897-98	91

Školní rok	Počet žáků
1898-99	99
1899-00	91
1900-01	84
1901-02	-
1902-03	78
1903-04	82
1904-05	78
1905-06	82
1906-07	79
1907-08	76
1908-09	85
1909-10	85
1910-11	83
1911-12	75
1912-13	71
1913-14	79
1914-15	74
1915-16	66
1916-17	64
1917-18	59

II. Učitelstvo

Potíže s vybíráním učitelského platu se ve Třiči vlekly. Obyvatelé byli chudí a i kdyby chtěli, zaplatit nemohli. Z roku 1949 pochází postesknutí učitele: „...kdyby se ten sobotálec jen pořádně dostával než ho je, co je, aby člověk nemusel nouzi trpět, neb já mám okolo 200 zlatých starého sobotálce dostat a snad nedostanu nic...“⁵⁴ Tato nemilá nutnost – vybírání platu od rodičů samotným učitelem – měla brzo skončit. Od 1. srpna 1850 měl být sobotálec vybírán od rodičů rychtářem a učitel jej pak měl obdržet až od kontribučního úřadu.

12. září 1855 se sešla ministrem nařízená komise, která se měla zabývat zvýšením školního platu pro učitele.

22. dubna 1861 zemřel první tříčský učitel, který začal vyučovat již rok 1803. Dožil se tedy úctyhodného věku. Po něm se ujal této povinnosti, kterému jeho předchůdce zasvětil téměř šedesát let, Rudolf Knop ze Světlé. Delší poznámka v kronice je věnována prozatímnímu učiteli Josefu Havelkovi, který nastoupil po Rudolfovi Knopovi 11. září 1875. Obyvatelstvo obce v něho mělo zpočátku velkou důvěru. To se ovšem změnilo, neboť po dobu vyučování nechtěl pouštět děti na záchod. Domlouval mu dokonce i starosta, ovšem marně. Číše trpělivosti občanů přetekla, když učitel rákoskou zbil žáka Antonína Koldovského přes ruku tak, že vysoký lékař Bareš musel konstatovat užití velké síly k tomu, aby vznikly takové rány. Otec zbitého chlapce žaloval kantora u okresního soudu v Rokytnici a ačkoliv obžalovaný spor vyhrál, dlouho poté ve Tříči nezůstal, protože byl brzo po incidentu přeložen. 18. ledna 1878 se výuky ujímá Josef Kalvach, za jehož působení se stavěla nová škola a byly nově rozvrženy platy učitelů. Obec Tříč byla vřazena do III. třídy s ročním služným 500 zlatých a přídavkem 50 zlatých.

Od ledna 1881 povolila c.k. zemská školní rada v Praze vyučování ženských ručních prací. Za industriální učitelku byla navržena a potvrzena manželka učitele Anna Kalvachová.

Řídící učitel J. Kalvach byl již delší dobu nemocný se zánětem ledvin, vyučoval však dál. Až 11. dubna 1902 dostal dovolenou. Už 15. května ale zemřel. Dědici prodali školku ovocných stromků a zákrsků, která byla zřízena učitelem Kalvachem na vlastní náklad. Na místo řídícího učitele byl jmenován Josef Kotyk.

III. Škola

Dům, určený pouze pro školní účely, získala obec tříčská 12. září 1855. Obyvatelé Tříče koupili od Josefa Kučery dům čp. 21, sloužící přerušovaně jako škola, aby toto stavení zajistili pro vyučování svých dětí. Pozemky a zemědělská stavení náležející k domu byly po částech rozprodány. Tak si obec na vlastní náklady pořídila školní budovu, jež ji stála celkem 1 480 zlatých konvenční měny. Při této události byli přítomni c.k. přednosta rokytnického okresu Kafka, vysoký farář Nečásek, již výše zmíněný představený obce Tříč Václav Nosál, radní Josef Hladík, dále členové výboru mlynář Jan Říha, školní dohlizitel Karel Slavík, Josef Slavík a Franz Holý, za občany pak Eliáš Zaidl a Josef Kučera.

Stavba školní budovy

Začátkem osmdesátých let se na pořad dostala opět otázka stavby nové školní budovy. Dne 1. května 1881 o tom, zda je nutno stavět a zda jednotřídní či

dvoutřídní, jednala místní školní rada na schůzi. Nakonec se jednohlasně usnesla aby ve Třiči škola postavena byla, a sice dvoutřídní. Uvedené důvody pro toto rozhodnutí zněly takto: a) Stávající škola je již sešlá a nevyhovuje požadavkům školního zákona, co se týče zařízení školních místností; b) Zdejší škola má průměrně 120 žáků, kteří navštěvují jen polodenní vyučování. Světnice určená k vyučování je nezpůsobilá, protože je malá, tmavá a nízká.

26. listopadu 1881 se dostavila do Třiče komise z Jilemnice, aby ohledala starou školní budovu. Komise se skládala z členů: c.k. komisař N. Lorenc, ředitel měšťanské školy v Jilemnici Ant. Regal, stavitel z Jilemnice pan Pošepný a MUDr. Frant. Heřmanský z Vysokého. Byli očekáváni a přijati starostou obce Josefem Hladíkem, školním dohlížitelem Janem Slavíkem a členy místní školní rady Josefem Metelkou a Josefem Háskem. Když komise provedla ohledání staré školy a uznala její budovu, vystavěnou ze dřeva, 14 m dlouhou, 6,6 m širokou, a krytou šindelem, v níž se nalézal byt pro učitele 6,20 m dlouhý, 3,55 m široký a 2,33 m vysoký a učebna o rozměrech 6,55 m × 6 m × 2,45 m, která podle slov komise postačí sotva pro 50 žáků, z hlediska nedostatečné velikosti, světlosti a vybavenosti za nevhodnou, odebrala se ke kříži, kde bylo místo určené pro stavbu nové školy. Jeho rozloha činila 228 sáhů (8,20 arů) a patřilo k majetku Karla Nesvadby čp. 18. To zřejmě komise neschválila, neboť ve své zprávě místní školní radě vyžadovala pozemek pro stavbu 380 sáhů (asi 14,5 arů). Byl proto vyzván Jáchym Sajdl z čp. 24, aby prodal své parcely o výměře 36 a 954 sáhů (celkem tedy 35,5 arů) za 450 zlatých, který po delším smlouvání 40 zlatých slevil a daroval mimo to 1,50 zlatých na školní knihovnu. Ta obsahovala roku 1902 55 svazků v učitelském oddělení a 249 svazků v žakovském. C.k. zemská školní rada v Praze povolila vzhledem k počtu školních dětí rozšíření dosavadní jednotřídní školy na dvojtřídní. Druhá třída byla ovšem otevřena až 1. května 1885.

16. února 1882 schválil c.k. hejtman vybrané místo a povolil stavbu. 14. května obec vypsal konkurs na stavitele a i když pan Josef Pošepný z Jilemnice nebyl tím, kdo nabídl nejnižší cenu, přesto mu byla jako řádnému a zkušenému staviteli stavba svěřena. 22. května 1882 se začaly kopat základy a dne 19. srpna t.r. byla hotová patra, takže se v dalším týdnu pokládaly trámy a upravovalo se pokrytí. V průčelí nad prostředním oknem byla zazděna památná listina a některé tehdejší mince. Na počátku října 1883 byla stavba školy dokončena a 11. října zkolaudována až na nepatrné předělávky. 21. října 1883 ve tři hodiny odpoledne vysvětil novou budovu vysocký farář Frant. Holý. Přítomni byli statkář ze Sklenařic Josef Patočka, bývalý starosta obce Třič Josef Hladík, jenž byl původcem stavby, dále Ant. Nigrin z Vysokého a mnoho jiných hostů. Vyučovat se začalo

v nové školní budově až 12. listopadu 1883, a to opět polodenně jako ve staré škole.

20. března 1884 se začalo s úpravou zahrady a tělocvičny u školy a skončilo se 19. dubna. Učitel Jan Kalvach vysadil do zahrady na památku pět šlechtěných třešní, které vypěstoval ještě v zahradě u staré školy. Zároveň byla přestěhována školka ovocná a zákrsky. Roku 1894 vysadili na louku pod školou chlapci z dozoru správce školy 10 jabloní ze školní školky. Roku 1909 byla rozdělena školní zahrada na dvě části, a sice botanický oddíl a školku ovocných stromků. Na jaře 1911 bylo třeba některé rostliny sázet nadvakrát, protože bylo takové sucho, že se nepříjaly a zalévat je nebylo možné, neboť voda u školy úplně vyschla. Musela se nosit od Hnyků ze vzdálené studánky. Následkem sucha utrpěla ostatně veškerá polní úroda, následkem čehož plodiny stále stoupaly na ceně. Následující rok byl naopak tak deštivý, že z úrody ve školní zahradě opět nebylo téměř nic. V době sklizně přšlo celé tři měsíce jen s malými přestávkami.

Už zápis z roku 1892 nás informuje o obci financované opravě střechy na škole a o správce části podlahy v 1. třídě, kde rostla houba. Staré sloupky hrázdy a stará bradla ve školní zahradě byly nahrazeny novými.

IV. Správa školy

V sedmdesátých letech došlo k dvěma důležitým změnám v tříčské školní obci. 21. března 1872 vyhověla okresní školní rada v Jilemnici společné žádosti občanů Blanska, což byla poměrně odlehlá část obce Tříč a také Sklenařic, za odškolení, takže děti od té doby mohly navštěvovat bližší školu v Jablonci nad Jizerou. A na počátku roku 1873 se vzdala obec dosud zastávané opozice proti školním zákonům a zvolila poprvé místní školní radu. Předsedou se stal starosta Josef Hladík, František Nosál byl zvolen za místního školního dohláze, dalšími členy byli Josef Patočka a Václav Nosál. Tato místní školní rada už měla 12. ledna 1873 na starosti zřízení školní knihovny, jak bylo nakázáno okresní školní radou v Jilemnici.

V. Život školy

Ze 7. července 1853 pochází první podrobnější zmínka v kronice o každoročním přezkoušení školou povinných dětí. O této zkoušce se zmiňuje ve svých zápiscích i všestranný pasecký učitel Věnceslav Metelka. Žáci ze Tříče, s nimi také sklenařičtí a starovesští, se museli dostavit ve čtyři hodiny do školy ve

Vysokém, kde je zkoušení podrobil školdozorce děkan a farář z Držkova, podle připojených oslovení evidentně velmi vážený a významný pán. Přítomni byli dále oba vysočtí páteři, učitel ve vysocké škole Josef Ďoubalík, představení všech třech obcí, za Tříč to byl Václav Nosál, školní dohlížitel Karel Slavík a jiní. Další poznámka o školní zkoušce, tentokrát konané ve tříčské škole, pochází z 10. června 1864, zkoušejícím byl v tomto případě školní dozorce děkan a farář v Semilech Josef Strnad, katechismus odzkoušel vysocký pater Josef Kouble.

V souvislosti se založením školní knihovny je v kronice poprvé zmiňována divadelní aktivita žáků a učitele. Ve prospěch školní knihovny pořádala školní mládež 10. prosince 1876 v hostinci Josefa Nosála divadelní představení 'Slepá babička'. Čistý zisk činil 5 zlatých 39 krejcarů, k čemuž přispěl ještě částkou 5 zlatých 43 krejcarů ochotnický spolek Jaroslav. Nebyl to ojedinělý případ, kdy děti nacvičily divadelní hru a pak ji předvedly veřejnosti. Tak 25. května 1874 sehrály opět v hostinci hru 'Rýbrcol druhý na Krkonoších' a za vydělaných 12 zlatých rakouského čísla si koupily nápoje a jídlo na výlet na Nístějku, který podnikly s učitelem v červenci téhož roku.

Vedle každoročních záznamů o oslavách výročí císařské rodiny najdeme také zápis z 24. dubna 1879. To se konala školní slavnost na den stříbrné svatby Jejich Cís. Král. Veličenstva. Žáci šli mimo jiné v průvodu pod školou ke kříži a vsadili každý jednu lipu. Další dvě lipky byly u kříže vsazeny 10. května 1881.

24. července 1904 učitelstvo uspořádalo 'Dětskou slavnost', při které proběhly hry 'Cvičení s tyčemi', 'Muzika' aj., byly zpívány písně 'My jsme a budeme Češi', 'České písně', 'Bývali Čechové' a přednášely básně 'Tři doby v zemi české' atd. Pak se konaly závody v skákání v pytlicích, běhu a v lezení. Nebyla nouze o obecenstvo ze Tříče a z Jablonce n. Jiz., které odcházelo velmi spokojené. Další akcí byla 27. července 1905 exkurse do Nového Světa (Harrachova), kde si žáci prohlédli sklářské hutě náležející Janu hraběti z Harrachu. Podobné kratší výlety, ale i časově náročnější na Krkonoše nebo k Jizeře na koupání byly pořádány každoročně.

Každý rok se také žáci účastnili svaté zpovědi a svatého přijímání, ve školním roce 1911-12 to bylo třikrát: 6. října, 10. května a 9. července. Mimo to nevynechali ani bohoslužby v den sv. Václava, sv. Jana, na den Božího těla, v neděli 30. června a v první křížový den.

V období před Vánocemi byly často pořádány různé 'Dětské dny', jakési vánoční besídky, a divadelní představení. 15. a 22. prosince 1912 sehrálo žactvo divadlo 'Perníková chaloupka', jehož výtěžek byl určen na školní výlet.

První světová válka

Válka se promítla i do školství, pro které vycházela zvláštní nařízení: nařízení o pěstování zeleniny ve školní zahradě, zákaz půjčování knih, sběr kovů, léčivých bylin, pletení čepic, punčoch, šálů, šití košil a podvlékaček pro vojáky v poli. Řídící učitel se každoročně několikrát účastní s komisí sepisování zásob obilí a mouky. Okresní hejtmanství ho jmenovalo komisařem osevních ploch a předsedou žnové komise a obilní sběrný. Děti školou povinné sbíraly kovy – olovo, cín, mosaz, měď, dále ostružinové a jahodové listí, kopřivy, různá semena, vlněné a jiné látky, prádlo, kosti.

Ve školním roce 1915-16 byl dekretem ustanoven zatímním učitelem Václav Pavel, ačkoliv byl v činné vojenské službě; místo tedy zůstalo neobsazeno. Povídalo se, že se Pavel dostal do ruského zajetí. To se potvrdilo, když se po válce vrátil jako ruský legionář. Výuka zatím zřejmě probíhala, ale ve ztížených podmínkách – nejspíše byly obě třídy spojeny nebo se v každé vyučovalo polodenně.

V totéž roce došlo ve Tříči na zřízení „polévkového ústavu“ pro žáky. Vaření polévek se ujala manželka správce školy a vařilo se třikrát týdně v zimním období průměrně pro 50 žáků celkem po tři roky. Každé dítě obdrželo půl až tři čtvrtě litru polévky.

Potlačování národního ducha pokračovalo a projevilo se například v zákazu používat rozvrh hodin v bílo-červeno-modré úpravě.

Válka spotřebovala ohromnou spoustu peněz; rakousko-uherské mocnářství řešilo svou finanční situaci vypisováním tzv. válečných půjček. Celkem se jich uskutečnilo sedm. Probíhaly i ve škole. Ve Tříči byl organizací půjček pověřen správce školy. Při páté v pořadí se vybralo od žáků, spolků a občanů 5 400 K, při šesté půjčce 11 350 K a při další 4 650 K. Půjčky byly upsány zčásti u Živnostenské, zčásti u Ústřední jednoty v Praze. Nikdy nebyly splaceny.

c. Od roku 1918 do roku 1938

I. Žactvo

O žactvu jsou v tomto období jen nepatrné zmínky. Především v souvislosti s divadelními představeními a ve statistických přehledech o počtu žactva.

Na začátku druhé školní kroniky je uveden odstrašující případ, kdy ve školním roce 1929-30 musela být udělena čtyřka z chování žáku Josefu Votočkovi

a trojka jeho bratrovi Karlovi, a to za jejich špatné chování ve škole i mimo ni, kdy se dopouštěli i krádeží. Jejich chování se zhoršovalo především od doby, kdy byl učitel bez příčiny napaden ve svém bytě jejich otcem.

Tabulky počtu žáků

Školní rok	Počet žáků
1918-19	59
1919-20	62
1920-21	61
1921-22	54
1922-23	48
1923-24	41
1924-25	35
1925-26	29
1926-27	29
1927-28	36

Školní rok	Počet žáků
1928-29	37
1929-30	42
1930-31	42
1931-32	48
1932-33	51
1933-34	52
1934-35	51
1935-36	44
1936-37	51
1937-38	-

II. Učitelstvo

Učitelstvo nadále zůstávalo středobodem vesnického života, oporou a reprezentantem státu. Obtížná situace, v které se mladé Československo po válce ocitlo, musela být řešena stejným způsobem, jakým řešila finanční tíseň rakousko-uherská monarchie za války: republika vypsalá státní prémiovou půjčku. Ohlas byl velký. I když by občané měli být znechuceni těmito státními akcemi, které byly za první světové války na denním pořádku, zřejmě skutečnost byla jiná. Existovala tu totiž motivace – udržovat si svůj nový stát a všemožně jej podpořit. Proto se ve školní kronice obce Tříč dočítáme: „*Učitelstvo horlivě působí pro půjčku mezi žactvem, členové obecního zastupitelstva chodí po obci, aby získali občany pro půjčku.*“⁵⁵

Od 1. února 1919 byl novým učitelem ustanoven Josef Císař. K 31. srpnu 1920 byl přeložen na odpočinek řídící učitel Josef Kotyk, který na zdejší škole působil bezmála dvě desítky let. Od 1. září nastoupil Josef Hartl. Tento učitel byl v roce 1923 povolán na dva roky do služeb menšinových škol a nastoupil na nově zřízenou obecnou školu v Budišově na severní Moravě. Následoval tak příklad učitele Josefa Císaře, který se dobrovolně přihlásil už v roce 1921 a učil nedaleko

- v menšinové škole v Dolní Rokytnici - Havírně. „Vykonalí tak oba povinnosti národního učitele.“⁵⁶ Roku 1922 se škola stala jednotřídní, učil zde tedy jen jeden učitel - Josef Hartl. Na dva roky, 1932-34, je sem ustanovena Zdeňka Šanderová, která vyučuje v dočasně zřízené druhé třídě.

III. Škola

Na školní budově a jejím okolí probíhaly v tomto období jen rutinní opravy.

Budova tříčské školy posloužila jednu dobu také jiným účelům než jen výuce dětí. Stala se roku 1934 přechodným místem, kde spolky Národní jednota severočeská a TJ Sokol hrály společně divadlo, když se předtím nepohodly s panem Františkem Stěhulem, v jehož hostinci se už po mnoho let scházely a hrávaly. Na valné hromadě těchto dvou spolků se pak ujednalo, že si postaví vlastní budovu v sousedství školy. Pozemek od pana Karpíška zakoupila obec za 2 500 Kč, na stavbu přispěla i místní Kampelička, a to částkou 20 000 Kč, aby si mohla v budově zřídit vlastní úřadovnu. Národní jednota severočeská přispěla 10 000 Kč a vše ostatní hradila TJ Sokol. Členové těchto spolků, ale i nečlenové, přispěli dobrovolnou prací a stavebním dřívím. Většina obyvatel přivítala s nadšením úmysl postavit tuto budovu, která bude pýchou nejen spolku, ale i celé obce. O práce na stavbě se staral stavební výbor, který obstarával materiál a vyplácel dělníky a jehož předsedou byl učitel Josef Hartl. Stavební plány zhotovil stavitel z Vysokého nad Jizerou O. Zítek. Stavební kámen do základů nalámali členové zdarma v lomu Fr. Bartoně na Prolomi a částečně i v lomu pana Bouzka na Kamenci. S kopáním základů se začalo 16. dubna 1935, 31. května bylo dosaženo rovnosti základů a začalo se se stavbou zdí, 29. června byla dána vazba nad sálem, 2. července nad přístavkem, 18. července pokryta střecha eternitem a začalo se s omítáním zdí uvnitř i zvenčí. Dokončení stavby vyžadovalo vyšších finančních nákladů, než se původně předpokládalo. Stavba byla dokončena koncem října 1935. Spolky propůjčovaly budovu i škole, která tak získala krytou tělocvičnu.

IV. Správa školy

Změny, které přinesl vznik ČSR, se uskutečnily i ve školství. Okresní školní rada, později přejmenovaná na okresní školní výbor, přičemž pravomoc mu

zůstala v podstatě stejná, jakou disponovala rada, zprostita žáky povinné účasti na bohoslužbách a jiných náboženských úkonech.

Zemská školní rada v Praze uveřejnila své rozhodnutí, aby školní prázdniny začínaly 1. července a končily 30. srpna. Podle tohoto ustanovení se řídil už školní rok 1920-21, který začínal 1. září 1920.

Jak se dozvídáme už ze zápisů o stavbě školní budovy ve Třiči na jaře roku 1881, rozhodovalo se tehdy o tom, má-li se stavět škola jedno- či dvoutřídní. Nakonec zvítězil návrh na stavbu dvoutřídní školy. Pro tento krok hovořil fakt, že průměrný počet dětí, navštěvujících tříčskou školu v sedmdesátých a osmdesátých letech, byl 120. Zemská školní rada povolila zřízení druhé třídy ve Třiči, ta byla otevřena až 1. května 1885. Tento stav byl změněn roku 1922, kdy Prezidium zemské školní rady v Praze nařídilo od 1. září t. r. zrušit druhou definitivní postupnou třídu obecné školy, a to z důvodu malého počtu školou povinných dětí (48). Tím se zdejší škola stala jednotřídní, učil zde jeden učitel, a proto muselo dojít i ke změně v místní školní radě: místo čtyř členů zůstali jen dva.

Ve školním roce 1932-33 zřizuje zemská školní rada v důsledku zvýšení počtu žáků na 51 opět druhou třídu. Ve školním roce 1935-36 se zapsalo jen 44 žáků, škola se stala tedy opět jednotřídní s pěti postupnými ročníky. Hned následujícího školního roku ovšem počet dětí zase překročil rozhodující padesátku (bylo jich 51), což si vynutilo opětovné zřízení zatimní 2. třídy s výpomocnou učitelkou Jarmilou Žalskou. Roku 1937-38 se škola stala s 39 žáky definitivně jednotřídní.

V. Život školy

28. října 1918 byla vyhlášena samostatnost. Na den výročí bitvy na Bílé hoře, v pátek 8. listopadu 1918, se uspořádala ve Vysokém nad Jizerou velká slavnost, které se zúčastnily kromě spolků hasičů, sokolů a odborů nejen z Vysokého, ale i ze všech okolních obcí, také všichni žáci, a to průvodu a oslavy u sochy K. Havlíčka v parku.

Zrod a první roky samostatného Československa provázely těžkosti a důsledky sotva ukončené války. Ve Třiči, ale nejen zde, byl velký nedostatek knih a sešitů, které nebylo možné ani koupit, protože jednoduše nebyly. Od 20. prosince 1918 do 4. února 1919 bylo zastaveno vyučování, neboť nebylo čím topit. Za celou dobu války obdržela obec jen jeden vůz uhlí. Ze zprávy o vysvědčení, které se rozdávalo 30. června 1920, můžeme usuzovat buď na přetrvávající

nedostatek a nebo snad na zmatek v administrativě okresní školní rady, neboť správa školy neobdržela blankety a známky z prospěchu a pilnosti musely být žákům napsány na papír, který si předtím sami podle vzoru upravili jako formulář.

Škola se musela často sama postarat o finanční příjmy. Jedním ze způsobů, jak získat peníze nebo přímo školní potřeby, bylo sponzorství, užijeme-li dnešní terminologii. O vánoční besídce roku 1920 obdržela správa školy od firmy Herzfeld a Fischel Hradsko 50 Kč, od Národní jednoty severočeské 210 Kč a pro žáky byly zakoupeny školní potřeby. Národní jednota severočeská vystrojila ve Tříči dětem vánoční stromeček ve školní budově. Žáci přednesli několik vánočních básní, písní a humorných výstupů, za což byli obdarováni školními potřebami. Takové besídky se pak opakovaly téměř každý rok.

Jinou možností, jak získat prostředky, byla divadelní aktivita školáků. Bylo nacvičováno k různým příležitostem a mělo ve školním prostředí dlouhou tradici - už v 19. století nalézáme zmínky. Sehráním dětského divadla byl oslaven například 1. květen roku 1921. Odpoledne pro děti a večer pro dospělé. Na programu byly básně, písně, ženský sbor a dětské divadlo: Prodaná nevěsta o třech jednáních, které nacvičili žáci z obou tříd obecné školy ve Tříči pod vedením učitele Josefa Hartla. O hudební doprovod pěti hudebníků se postaral listonoš pan Jindřich Hladík. Představení se setkal s velkým zájmem diváků, bylo totiž vyprodáno a znovu hráno 5. května. Čistý výnos 791 Kč byl věnován ve prospěch žákovské knihovny.

20. dubna 1919 byla na louce před školou zasazena 'lípa svobody'. Tato akce probíhala v ten čas téměř všude, v každé obci, u každé školy. Lípy svobody či *stromy svobody* byly vysazovány nejen školami, ale i tělovýchovnými jednotami Sokol a dalšími spolky. V tomto případě se slavnosti účastnila školní mládež, tělovýchovné jednoty z Vysokého a ze Tříče a také mnozí občané.

K oslavám specifickým pro období první republiky už od začátku patřily slavnosti konané u příležitosti narozenin prezidenta T. G. Masaryka. První proběhla 7. března 1920, kdy prezidentovi bylo 70 let, a opakovala se každoročně. Škola vyvěšovala pokaždé prapor a včlenila do vyučování výklad o T. G. M.

Školní rok 1937-38 s sebou přinesl do škol poplachové cvičení v případě náletu nepřátelských letadel. Cílem cvičení bylo dosáhnout co nejrychlejšího vyprázdnění školy. 25. května 1938 se konaly po celé republice branné srazy mládeže. Školní mládež z celého jilemnického okresu se sešla ve Vysokém nad Jizerou na Petruškových vrších, kde bylo mimo jiné vzpomenu to na tábor lidu v roce 1868.

V září 1938 proběhla v Mnichově konference čtyř velmocí, kde se rozhodlo o zabrání pohraničního pásma Československa. Kromě německých obcí byly však zabráný i ryze české. Německé pohotovostní oddíly zabrali Tříč ve stejný den jako ostatní české obce: ve čtvrtek 24. listopadu 1938 v 10 hodin. Byly postaveny hraniční závory na silnici k Vysokému n. Jiz., obecní úřad převzal německý komisař R. Slabinak jmenovaný vrchlabským hejtmanstvím. Obecní kancelář byla umístěna v sokolovně a brzy nato byla Tříč spolu se Sklenařicemi přičleněna k *Gemeinde Amt Jablonetz am Iser*. Škola byla přidělena k okresnímu školnímu úřadu ve Vrchlabí. Výuka pokračovala dál, došlo však k jistým změnám. Již pololetní vysvědčení například bylo psáno podle německých klasifikačních vzorů: žáci obdrželi známky ve stupnici od 1 do 6. Škola obdržela nové školní kulaté razítko s nápisem *Leiter der tschechischen Volksschule in Trschitsch* a říšskou orlicí a hákovým křížem uprostřed. Z nařízení obecního úřadu v Jablonci n. Jiz., kterému Tříč podléhala, byl 22. dubna 1939 odstraněn ze školní budovy český nápis *škola* a 14. června opatřena německým nápisem *Volksschule*.

Škola ve Staré Vsi

Poznámka k pramenům:

Za hlavní pramen mi sloužila kronika školy ve Staré Vsi 1879-1931, která na svém začátku shrnuje některé skutečnosti z dějin školy před rokem 1879, a sice od roku 1812. Dozvídáme se stručně o vzniku vyučování, učitelích, dozorcích škol a zkouškách, o školní budově a přispěvatelích.

Pro období následující (od roku 1931) byla v archivu k dispozici navazující kronika z let 1931-1940.

Od roku 1878 byly vedeny inspekční zprávy, které se nalézají v kartonu č. 9 fondu OŠV Jilemnice. V tomtéž fondu, v kartonech 4, 7, 10-12, 17, 18 a 20-25, jsem našla prameny k dějinám staroveské školy, především pro období první republiky.

a. Od vzniku školy do roku 1848

Kdy přesně se ve Staré Vsi začalo s výukou vůbec, nevíme. Je ovšem zřejmé, že vyučování nebylo zpočátku pravidelné. Pokud probíhalo, pak převážně v zimě, kdy byl jeden z obyvatel obce pověřen učit, nebo byl někdo povolán odjinud. V létě, kdy bylo mnoho práce v hospodářství, na výuku většinou nezbyl čas. Když se ale vyskytl osvěcenější hospodář či hlava rodiny, kterému navíc nescházely při práci pilné ruce jeho ratolestí, chodily děti do školy do sousední obce Roztoky (u Semil) nebo do Vysokého. Pravidelné vyučování je datováno od roku 1812. Zprávu o tom nám zanechal učitel František Netuka:

„Již drahý čas se v obci Staroveské tak nepořádné vyučování dítek v literním umění drželo, že buď některý soused k tomu trošku schopný, aneb od jinud k tomu od sousedů pozvaný pár, neb několik neděl v zimě to vyučování držival, a pak v létě, chtěl-li některý otec své dítky do školy posílat, tak je buď do Vysokého, aneb jest-li se v Roztokách vyučování dítek drželo, do Roztok posílával. – První, který zimního času k vyučování dítek do Staré Vsi od sousedů povolán byl, byl Kaneček ze Semil, druhý František Strnad z Roztok, třetí Josef Valášek z Vysokého, čtvrtý František Jiroš z Kobylky⁵⁷ od Trutnova, který se toho času v městě Vysokém zdržoval. A takové vyučování trvalo až do roku 1812.“⁵⁸

I. Žactvo

O žactvu z počátečního období existence výuky v obci nemáme žádné zprávy. Ostatně ani v období druhém nejsou v tomto ohledu prameny úplné. O počtech žáků se zápis vedl až od konce 90. let 19. století. Charakteristika poměrů, v kterých žactvo žilo, by se jistě výrazně nelišila od charakteristik žactva v okolních školách.

II. Učitelstvo

Již v úvodu této podkapitoly jsem zmínila první vyučující ve Staré Vsi a povahu výuky zde. Roku 1812 tedy došlo ke změně. Ta spočívala v tom, že školní dozorce pro semilský okres Josef Nigrin schválil, aby obec vydržovala učitele. Musela se mu postarat o stravu a zajistit místnost pro školní výuku, která měla probíhat v zimě i v létě. Vyučování se změnilo na pravidelné.

V letech 1812-1815 učil ve Staré Vsi Jiří Haba z Olešnice. 9. srpna 1815 byl na učitelské místo v obci dosazen Josef Neřuka, kterému bylo tehdy asi 18 let a pocházel z Vysokého. Vyučovat začal 19. srpna 1815. Svůj úřad zastával až do roku 1843, tedy 28 let. 26. června se vzdal svého místa a dva dny nato zemřel. Vyučoval i tehdy, když se zdravotně necítil dobře, trpěl často prsní slabostí. Jeho předčasnou smrt, můžeme se domnívat, zapříčinilo snad i přepínání sil.

Z doby jeho působení máme zprávu o hmotném zajištění učitele. Výnos zemského gubernia z 15. dubna 1837 upravil služné učitele následovně: vybíraný sobotáles činil 82 zlatých 38 a půl krejcaru konvenční měny a obec měla 17 zl. a 21 a půl kr. učiteli doplácet, aby částka dosáhla 100 zl. Obec tento výnos plnila a navíc přidala později 6 zl. a pole o výměře 3,5 větele, z něhož se pronájem 3 zl. vpočítával do služného.

Josefu Neřukovi vypomáhal s výukou Václav Končinský, původně loukovský pomocný učitel.

Po smrti Josefa Neřuky se o učitelské místo ucházelo více žadatelů, přednost byla dána Josefu Dolenskému, učiteli z Přivlaky. Začal učit 6. listopadu 1843, když si týden předtím odbyl nezbytnou prezentaci u vrchnosti a potvrzení dekretem litoměřické konsistoře. Svou funkci zastával až do roku 1869. Jeho příjmy sestávaly ze školního platu (sobotáles) 76 zl. 15 kr., z částky od obce na

dorovnání do 100 zl. – 23 zl. 45 kr., z c.k. školní pokladny obdržel 10 zl. 57 kr., celkem tedy činily 110 zl. 57 kr. Do stanovené částky vyměřené jako životní minimum (130 zl) pro učitele mu chybělo 19 zl. 3 kr.

20. října 1855 se ve Staré Vsi jednalo o zvýšení školního platu a příjmu a bylo stanoveno, že školní plat bude činit 115 zl. 9 kr., z normálního fondu 10 zl. 57 kr., výnos z obecního pole činil 3 zl. a od obce bude učitel dostávat 82 zl. 54 kr. Příjem se tak náhle zvýšil na 212 zl. konvenční měny; z této částky bylo nutno odečíst 12 zl. na úklid školy, který obstarávali rodiče chudých dětí.

III. Škola

Zpočátku se vyučovalo střídavě v soukromých, prostrannějších budovách. Před rokem 1812 učil například vysloužilý voják pan Kaneček v čp. 53. Obecní kronika uvádí, že psal křídou na dřevěnou stěnu stavení, protože neměli tabuli. Později se vyučovalo v čp. 18, domě V. Heváka, který obec najala.

Zde začal výuku i první řádný učitel Josef Neřuka, který od obce dostával 20 zl. na otop. Roku 1822 byla výuka přeložena do čp. 79, domu Františka Vodseďálka. Poté zakoupil J. Neřuka stavení čp. 14, v němž učil. Pro sebe a svou ženu měl zvláštní světničku. Po jeho smrti roku 1843 bylo stavení jeho dědici prodáno. Učitel Josef Dolenský vyučoval a bydlel v pronajmutých místnostech, jejich činže činila 30 zl. Patronátní vrchnost hradila $\frac{2}{3}$ z této částky, $\frac{1}{3}$ obec. Dům určený výhradně pro školu byl zakoupen až roku 1858.

IV. Správa školy

O správě školy nemáme příliš zpráv. Jako ve většině okolních obcí i zde byl jediný učitel jednotřídní školy zároveň jejím správcem. Škole platila obec dříví na vytápění, úklid učitel hradil ze svých příjmů. V letech 1822 a 1823 přispěla škole dvěma sáhy dříví patronátní vrchnost, t.č. Veithové, a podělila 10 chudých žáků obuví. 1824 darovala 3 sáhy dříví už nová vrchnost, Rohanové. 6. října 1840 ustanovila kněžna Rohanová, aby staroveská škola dostávala každý rok 7 sáhů měkkého polenového dřeva a 8 zl. školního nájmu.

Další dar pocházel od Václava Vodseďálka z Tiefenbachu⁵⁹, majetnějšího obyvatele, který podělil roku 1844, 1846 a 1849 děti poučnými knihami a

papírem na psaní. V tomto ohledu přispíval i páter Zdobinský z Vysokého, starosta obce a obec sama.

V. Život školy

Nejdůležitější událostí byla každoroční zkouška – tzv. hlavní, která se odbyvala před školním dozorcem pro daný obvod. Jím byl většinou biskupský vikář. První hlavní zkouška se konala roku 1817, a to před Josefem Nigrinem, který je vykonával až do roku 1821. Od roku 1821-22 byl dozorcem semilský farář Josef Jakš a po něm od roku 1823 do roku 1844 Josef Kramář, vysocký farář a biskupský vikář. Od roku 1845 do roku 1854 to byl Joachim Šourek, držkovský děkan.

b. Od roku 1848 do roku 1918

I. Žactvo

Souvislejší záznamy o žactvu pocházejí až z konce 80. let 19. století. Týkají se především nemoci a počtu žáků.

I ve Staré Vsi se čas od času vyskytla epidemie chřipky, osýpek, neštovic apod., zavlečených sem z okolí. Protože zde byla jednotřídka, docházelo většinou k přerušení výuky a úplnému zavření školy. Například epidemie osýpek někdy před rokem 1890 si vyžádala ukončení vyučování už 1. června namísto 1. července. Měsíc volna byl vynucen i na jaře 1892. Několik let se epidemické nemoci Staré Vsi vyhýbaly. Například od roku 1908 do roku 1916 přesahovala školní docházka 90 %, roku 1912-13 dokonce 94,88 %. V roce 1916-17 klesla ale na 83,08 %, což komentoval učitel tím, že za 12 let působení na zdejší škole tak nízké číslo nepamatuje. Na vině byla, jak jinak, válka a nouze, kterou s sebou nesla, děti pak zůstávaly doma a pomáhaly v domácnosti a v hospodářství. Docházka během roku kolísala. Nejslabší bývala v měsících říjnu, tedy v době polních prací, a pak v květnu a červnu.

Ve školní kronice je zaznamenáno několik úmrtí školou povinných dětí. V roce 1900-01 zemřeli dva žáci, jeden na záškrť a druhý na střevní tyfus. Roku 1907-08 zemřel jeden chlapec na zánět mozku.

První údaj o počtu žáků pochází z roku 1896-97. Tehdy chodilo do jednotřídní obecné školy ve Staré Vsi 79 dětí, které byly rozděleny do třech oddělení (od roku 1915-16 do roku 1923-24 fungovala oddělení čtyři), navíc osm dětí navštěvovalo měšťanskou školu ve Vysokém nad Jizerou a tři žáci obecnou školu tamtéž. Důvod, proč některé děti chodily na obecnou školu do Vysokého, byl prostý. Stará Ves se k městečku těsně přimyká a tyto děti to do Vysokého měly zkrátka blíž. Od tohoto roku 1896 je počet žáků víceméně pravidelně každý školní rok zaznamenáván.

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Celkem žáků	Chlapců	Dívek
1896/97	79	46	33
1897/1898	70	38	32
1898/1899	72	35	37
1899/00	62	32	30
1900/01	55	26	29
1901/02	50	23	27
1902/03	50	22	28
1903/04	54	22	32
1904/05	57	24	33
1905/06	67	26	41
1906/07	64	28	36
1907/08	66	27	39
1908/09	65	28	37
1909/10	61	29	32
1910/11	51	21	30
1911/12	62	28	34
1912/13	57	29	28
1913/14	51	23	28
1914/15	50	26	24
1915/16	50	26	24
1916/17	52	25	27
1917/18	52	28	24

Počet žáků neměl v tomto období jednoznačně klesavou tendenci (viz tabulka), jako to bylo u ostatních škol v okolí. Roku 1902-03 klesl na 50, následující rok začal však stoupat a roku 1905-06 stoupl dokonce o 10 oproti předchozímu roku. Naopak o 10 klesl roku 1910-11, což bylo způsobeno vystěhováním několika rodin. Hned následujícího roku opět o 11 stoupl. V letech 1903-04 až 1908-09 byl výrazný rozdíl mezi počtem chlapců a dívek zapříčiněn tím, že chlapci ve větším počtu navštěvovali měšťanku ve Vysokém. Postupně tento rozdíl mizí, jak začaly i dívky v hojnější míře chodit na tuto školu. V tabulce jsou uvedeny počty žáků, navštěvujících obecnou školu ve Staré Vsi. V samotné obci tedy bylo dětí školou povinných více, například roku 1908-09 celkem 81, z toho do staroveské obecné školy chodilo 65 žáků. Jen jeden žák je uváděn, že navštěvuje střední školu v Jilemnici, a to v letech 1913-14 až 1915-16. Průměrně chodilo do vysockých škol 8,66 % z celkového počtu školou povinných dětí v 90. letech 19. století, 19,44 % v 1. desetiletí 20. století a 21,13 % v desetiletí druhém. Učitel Jos. Dlabola přistupoval k měšťankám ve Vysokém rezervovaně, což vyznělo z jeho zápisu do kroniky: *„Příčiny tohoto neúspěchu pochopí každý, kdo místní poměry žáků i rodičů poznal. Sluší se připomenouti i to, že žáci dbalejších rodičů a nadanější chodí do školy ve Vysokém, odkudž nám žáky neprospívající po 3 - 4 letech vracejí.“*⁶⁰

Co se týkalo prospěchu žáků, výše zmíněný učitel okomentoval jeho neuspokojivý stav tím, že neodpovídal docházce a že jeho příčiny tkvěly mimo jiné i ve „... 1. Veliké nechuti rodičů ke škole, 2. úmorné, vysilující navlékání koral, které trvá od časných ranních do pozdních hodin nočních. Dítky nevyspalé a nezdravé, šetrností rodičů chatrně živené, přicházejí umdlené do školy, kde na vyučování mají chatrný zájem. Chápavost žactva tím ovšem trpí velice.“⁶¹

S kázní, soudě alespoň podle jediného zápisu v kronice, zřejmě velké problémy nebyly. Onen zápis je z roku 1910-11 a týká se stížnosti na chlapce, který byl už předtím kvůli chování vyloučen z měšťanské školy ve Vysokém. Jos. Dlabola vyjádřil to, co platí ve většině případů i dnes: *„V případě tom nesou největší část viny rodiče, kteří se o své dítky pranic nestarají nebo jim ne-smyslně nadřžují.“*⁶²

Válečná léta měla nesporný dopad i na školou povinné děti. Nezbyvá mi, než citovat výstižné výroční zprávy z let 1916-17 a 1917-18: *„Nedostatečná, jednotvárná a špatná strava neposílila ani těla, ani ducha. Žáci často ve škole naříkali na nevolnost, časté dávení, bolesti hlavy a břicha bezpečně ukazovaly*

původ zla. Na nohou a rukou vyskytovaly se zvláště často dlouho trvající nežity a na hlavě exémy. Zmalátněli žáci ovšem špatně a s nechutí chápali se učení.⁶³ „Mnoho dětí přicházelo do školy bez snídaně. Valná většina živena po celý den jen a jen suchými brambory, není tudíž divu, že špatná tato výživa měla velký vliv na prospěch žactva, který opravdu byl chatrný při sebevětší horlivosti učitele.“⁶⁴

II. Učitelstvo

Jak již bylo v předchozím oddíle napsáno, do roku 1869 vykonával učitelskou funkci ve Staré Vsi Josef Dolenský. Zastával ji dlouhých 26 let. Učitelé, kteří přišli po něm, se rychle střídali. 70. léta byla v tomto smyslu obdobím změn. Učitel N. Kysela, velice oblíbený u obyvatel vsi, zde působil 3 roky; roku 1872 nastoupil N. Farský, kterého za dva roky vystřídal Ant. Dobravský. Toho po roce nahradil Jan Myslivec, vykonávající své poslání ve Staré Vsi od roku 1875 do roku 1879.

Od roku 1883 zastával učitelské místo František Mařatka (známý také jako tvůrce plastických map), a to za stále stejně vysoké služné 400 zlatých ročně plus 50 zlatých funkčního přídatku. Vyšší služné, 500 zl. plus 80 zl., bylo zmiňováno až u nového učitele Jana Vaňka roku 1895, který nastoupil do Staré Vsi po Mařatkovi, jenž přešel na měšťanskou školu ve Vysokém. Z roku 1895 byla také první zmínka o industriálních učitelkách. Tohoto roku odchází M. Nigrinová učitelka do Vysokého a na její místo nastupuje Marie Kobrová.

Od roku 1896 učil ve Staré Vsi Fr. Mejsnar, dosud učitel ve Stanovém. Po 9 letech získal místo řídícího učitele v Martinicích a na jeho místo správce školy a učitele přišel Josef Dlabola. Za své poměrně dlouhé učitelování (17 let 10 měsíců ve Staré Vsi, jinak učitelskou profesi vykonával celkem 42 let) se zapsal výrazně do života vesnice, především v době války. Hned po nástupu se ujal zarostlé školní zahrady, kterou s žáky v rámci školní výuky (vyučovacích hodin k tomu určených) uvedl do vzorného stavu. Zahrada byla roku 1908 také jedním z mnoha střetů učitele a obyvatel vesnice. Obecní zastupitelstvo neschválilo požadovaných 20 K na rozpočet zahrady, ale jen 10 K. Učitel to vyřešil návrhem přes místní školní radu, aby si obec vzala správu do vlastní režie. Starosta obce si pak hned pospíšil se schválením oněch požadovaných 20 K, protože správa ve vlastní režii by obci přišla na mnohem více.

Střety nebyly jen na poli školském. V době první světové války byli učitelé pověřeni mnoha vedlejšími povinnostmi, jako soupis osiva, soupis zásob mouky a obilí, aktivní účast na sbírkách apod. To jim přirozeně na oblíbenosti přidat nemohlo. Roku 1915 nařídilo hejtmanství, aby vesnice odevzdaly přebytek obilí, které mělo být následně přerozděleno okolním chudým obcím bez zásob. Stará Ves měla odevzdat 100 q žita, což bylo množství příliš velké na malou obec, jejíž hlavní složkou potravy byl chléb. Správce školy a učitel Josef Dlabola a starosta obce se tedy vydali na hejtmanství do Jilemnice s žádostí o stanovení menší dávky. Byli vyslyšeni a hejtmán změnil množství na 50 q. Když se ale mělo žito naložit a odvézt, všechny ženy z vesnice se shlukly a nedovolily to. Vydržely hlídat dokonce několik dní. Ženy uvěřily pomluvám, že učitel sám od sebe slíbil hejtmánovi ono obilí, že žádné oficiální nařízení nebylo a že teď učitel vesnici poroučí. Pár dní nato, 25. června 1915, našel učitel na svých dveřích přibytý papír s hrozbou, aby se vystěhoval, nebo že bude zastřelen. K papíru byla provázkem přivázána kulka a před dveře někdo položil velký kámen. Učitel, roztrpčený nevděkem lidí, kterým pomohl, „rozsudek lidu“ zaslal na hejtmanství, seznámil s touto příhodou starostu obce a předal mu veškeré spisy o zásobách, které dosud vedl, aby dál nepopouzel obyvatele.

Roku 1905 bylo služné učitele 1 600 K plus 200 K funkčního příplatku. Od roku 1917, v době, kdy válka byla v plném proudu, obdržel učitel poukázku na drahotní výpomoc, která činila 250 K na rok a měla být vyplácena čtvrtletně. Po skončení války a vzniku Československa došlo k další nutné úpravě učitelských platů.

III. Škola

Roku 1858 byl pro školu zakoupen dům č. 49 za 700 zlatých, kde se od roku 1860 začalo vyučovat. Toto stavení ovšem nevyhovovalo školním požadavkům, protože bylo původně stavěno pro soukromé potřeby. Byly tedy provedeny značné stavební úpravy za 1 792 zl. 67 kr. rakouského čísla. Obec odmítla zaplatit částku 167 zl. 67 kr. za neplánované, ale nutné opravy, což se dostalo až před soud. Částka byla nakonec roku 1866 uhrazena.

Stavba nové školní budovy

Roku 1878 se usnesla místní školní rada na některých větších opravách školy. Vyučovat se proto mělo jen do 20. července. To okresní školní rada nepovolila a navíc se vyjádřila k stávající školní budově, že stojí u potoka a na bahně, je tedy prostoupena vlhkostí. Dále u ní není žádný vhodný pozemek pro školní zahradu a cvičiště. Proto okresní školní rada uložila místní školní radě aby přikročila ke stavbě nové školní budovy. Ta sice projevila ochotu, ale podmínila ji tím, že obdrží subvenci ze zemského fondu. Jinak trvá na opravě staré budovy. Ostře proti stavbě byli především obyvatelé obce. Důvodem byla opět finanční stránka. Stavbu školy by museli hradit ze svého, a to v podobě zvýšených daní, školní přirážky apod. 16. února 1879 obecní zastupitelstvo odsouhlasilo stavbu čtyřmi hlasy proti třem. V červnu pak komise ohledala a schválila stavební pozemek. Veškeré nařízení a snahy okresní školní rady o novou stavbu však byly rázem zmařeny stížností, zaslanou přímo zemské školní radě. Ta povolala technického znalce, který v září 1880 starou školu ohledal a povolil opravy. Tyto opravy se později ukázaly příliš finančně náročné, obci se rozpočet oprav vypracovaný vysockým stavitelem Vodsedálkem zdál příliš velký na to, že má být investován do staré budovy. Navíc si velmi dobře spočítala, že na 'pouhé' opravy neobdrží od státu žádné subvence. Jednání ustrnulo na mrtvém bodě. Aby obecní zastupitelstvo k něčemu pohnul, vystoupil starosta Antonín Koldovský a prohlásil, že se vzdá svého úřadu, jestli se v příštím sezení 8. prosince 1881 nerozhodne. Tento krok měl úspěch a bylo tedy usneseno, že se stavět bude a byl vybrán i pozemek. Když tedy konečně projevilo vůli zastupitelstvo, ozvali se proti obyvatelé obce, začali štvát proti obecní radě a starostovi především. Napadání se rozhodli požádat na hejtmanství o propuštění z funkce, vyslané deputaci to však hejtman rozmluvil.

V dubnu 1882 byl schválen plán a rozpočet 5 443 zl. 96 kr. Stavbu provedl stavitel Vodsedálek. Slavnostní předání nové budovy proběhlo 13. srpna 1883, koncem září byla posvěcena vysockým farářem. To vše bez oslav a ceremonií. Stará školní budova byla prodána. Dodatečně byla povolena subvence od zemského výboru ve výši 1 500 zl. a dokonce František Josef I. věnoval 200 zl. ze své soukromé pokladny. Odpor obce proti stavbě školy měl pak dohru - v brzkých obecních volbách zvolili občané do obecní rady zástupce z řad odpůrců. Do

příštích voleb jejich zášť zřejmě vyprchala, neboť do rady byli zvoleni opět Ant. Koldovský a jiní zastánci nové školy.

V následujících letech probíhaly drobnější stavby a rutinní úpravy. V dubnu 1884 byla upravena školní zahrada s tělocvičnou. Ostatně jisté zpátečnictví místních obyvatel se projevilo ještě nejméně jednou. Uprostřed května 1885 večer byla poškozena školní zahrada a neznámý vandal zanechal po sobě jen lístek s textem *„Děti se mají učit ve škole a ne v zahradě, u nás nepotřebujeme žádných zahradníků. To musí přestat.“*⁶⁵

Po více než 20 letech hodnotí výroční zpráva z roku 1909-10 školní budovu jako nevyhovující, vlhkou a tmavou. Chodby není možné účelně ozdobit, chybí šatna, učebních pomůcek je sice hojně, ale zastaralé a zchátralé. R. 1926 se usnesla místní školní rada provést generální opravy, jejichž výše nakonec dosáhla 7 693 Kč 31 h.

IV. Správa školy

První záznam o volbě místní školní rady pochází z roku 1893. Existovala-li tato instituce ve Staré Vsi již předtím, se mi nepodařilo zjistit.

Od roku 1905-06 přispívala pravidelně na psací potřeby (většinou 10 až 20 K), na žádost správce školy zakoupila i učebnice a sešity například roku 1906-07. Finanční prostředky získávala škola nejen od místní školní rady, ale také od různých „dobrodinců školy“, např. stálým dárcem byla hospodářská záložna ve Vysokém nad Jizerou, pak různé spolky, firmy apod.

Důležitým elementem ve vedení školy se měli stát i rodiče. První záznam o jejich schůzce s učitelem pochází z března 1909.

Ne vždy vycházel správce školy s místní školní radou nejlépe. Například roku 1910-11 nařídila okresní školní rada, aby si škola ve Staré Vsi pořídila prapory. Místní školní rada se tím odmítla zabývat a předala celou záležitost obecnímu zastupitelstvu, které obstarání praporů vůbec zamítlo. Správce školy musel dlouho naléhat, aby nakonec pořízeny byly.

V říjnu 1912 vyzvala okresní školní rada správu školy ve Staré Vsi, aby předložila výkazy žáků z let od 1909-10 až 1912-13. Na jejich základě zažádala posléze okresní školní rada o zřízení 2. postupné třídy. Tento požadavek byl přednesen na schůzi místní školní rady v prosinci, jeden z členů měl však již

připravenou řeč, v které se snažil vyjmenovat všechna důležitá proti. Za prvé: obec není schopna stavět novou školu (v té staré, beztak již nevyhovující, je jen 1 místnost vhodná pro třídu), za druhé: náklad na vydržování by byl zajisté vysoký, a za třetí: už teď si občané stěžují na vysoké přirážky. Na schůzi poté vystoupil správce školy: *„Škola je chloubou každé obce. Každá uvědomělá obec domáhá se, aby škola její byla dokonalejší. Na jisto postaveno jest, že na škole jednotřídní jest vyučování nejen nejobtížnější, ale také žáci při sebe svědomitějším učiteli nemohou tolik vědomostí nabýti, jako na škole více třídní.“*⁶⁶ Učitel uznal pak finanční zatížení vzniklé stavbou, ale zdůraznil, že budova bude pak majetkem obce, která tak bude mít kapitál uložený v nemovitosti. Vyvrátil připomínku o přirážkách, protože náklad na vydržování školy je zcela krytý výnosem z pivní dávky, školní přirážky jsou již po několik let nulové. Připomněl situaci před 30 lety, tedy nechut a rozbroje o stavbu nové školy; kdyby se k stavbě tehdy přistupovalo jinak, byla by i budova jinak postavena a jinde, v lepších podmínkách pro rozšíření o druhou třídu. Nakonec upozornil, že o stavbě nové školní budovy nebylo v nařízení okresní školní rady ani zmínky, jen o opatření místnosti pro třídu.

Zřízení 2. třídy bylo zatím zamítnuto. Nikdy k němu pak nedošlo, a to kvůli snižování počtu žáků.

Zároveň byl na této schůzi projednán rozpočet školy na rok 1913:

- vytápění školní místnosti ... 150 K
- čištění a úklid školní budovy ... 35 K
- kancelářské výdaje (ink., křída) ... 17 K
- na ošetření a řízení školní zahrady ... 20 K

Jen na porovnání s rozpočtem na šk. rok 1897/98:

- vytápění ... 55 zl. (=110 K)
- úklid školy ... 12 zl. (=24 K)
- kancelář. potřeby ... 8 zl. (=16 K)

Navíc měla obstarat místní školní rada vazbu úředních knih, potřebné tiskopisy pro správu školy a zaplatit porto zásilek správě školy.

Výdaje na natření oken a dveří se podle výpočtu měly zcela uhradit z výnosu pivní dávky a úroku z hotového majetku školy, který činil kolem 1 600 K. Po sečtení položek se zjistilo, že opět nebude třeba školních přirážek.

Správa školy byla během války pověřena různými mimoškolními činnostmi. Záležitosti školy jako by šly do pozadí, hlavní starostí se stalo sepisování zásob

obilí v obci, sbírky, válečné půjčky. Ostatně, nálada obyvatel vůči sbírkám byla stejná jako v okolí.

V samotné kronice uhodí do očí velké kontrasty. Na straně 109 je zápis o oslavě narozenin císaře 4. října 1915, který obsahuje výroky „*všichni jásají*“ a „*v celé říši zaznívá hlahol zvonů*“, a na téže straně dole, pod oddělovací čarou stojí poznamenáno v dalším zápise: „*Za velmi těžkých válečných poměrů staral se správce školy ... o to, aby pro budoucí školní rok škola dostatečně zásobena byla uhlím.*“ Učitel sám musel shánět uhlí, místní školní rada se v tomto ohledu příliš aktivně nestarala o školní potřeby. Kdo by jí to ale mohl ve válce vyčítat! Také ve Staré Vsi musela být kvůli nedostatku topiva přerušována výuka, nejdéle to bylo od 17. ledna 1918 do 8. dubna, kdy vyučování dovolilo až teplejší počasí.

V. Život školy

Od roku 1879 obsahuje kronika pravidelné zápisy o oslavě narozenin, svátků a výročí členů vládnoucího rodu a o nejrůznějších náboženských povinnostech, kterých se žáci museli účastnit, a také o zkoušce z náboženství, kterou skládali ve Vysokém.

Roku 1883 bylo ve Staré Vsi zavedeno vyučování ženských ručních prací. Plat industriálních učitelek činil 48 zl. ročně. Pro porovnání činil plat učitele a správce školy 400 zl. + 50 zl. funkčního příplatku.

Už roku 1867 založil staroveský rodák Václav Vodseďálek z Tiefenbachu nadaci pro studenty ze Staré Vsi a z Vysokého. U obecní rady složil 200 zlatých, z jejichž úroků se zakupovalo ošacení pro chudé a také knihy do školní knihovny.

Od roku 1906-07 se žáci účastnili lyžařských závodů pořádaných ve Vysokém. Dalšími aktivitami byly vycházky do blízkého okolí, ale i výlety například do Harrachova, kde si prohlédli sklárny.

c. Od roku 1918 do roku 1938

I. **Učitelstvo**

Jak již bylo v předchozím oddíle zmíněno, po vzniku Československa došlo k úpravám učitelského platu. Drahotní příplatek správci školy ve Staré Vsi činil 3 000 Kč; částka to byla sice vysoká, nicméně stále neodpovídala stávající drahotě. Koncem května 1919 bylo učitelstvo konečně zařazeno do státní úřednické třídy a v září a říjnu pak rozděleno do hodnotných tříd. Správce školy ve Staré Vsi byl od 1. září 1919 vřazen do 7. hodnotní třídy 4. stupně. Dekretem okresní školní rady z 20. července 1920 (podle nařízení zemské školní rady z 9. dubna t.r.) byl jeho roční příjem následující:

- služné ... 9 408 Kč
- funkční přídavek ... 300 Kč
- aktivní přídavek ... 2 112 Kč
- drahotní přídavek ... 3 600 Kč
- celkem ... 15 420 Kč

V prosinci 1922 správce školy Dlabola vážně onemocněl. Lékař mu doporučil půl roku zdravotní dovolené, po které v říjnu 1923 požádal do výslužby. Zatímním učitelem a zastupujícím správcem byl ustanoven na 1 rok dvacetiletý Josef Knob. Jak sám zapsal do kroniky: *„Žáci neradi loučili se se školním rokem, který tak pěkně uplynul. Neveselá nálada byla způsobena zvláštními, skrytými city, které nás ve škole pojily v harmonický celek.“*⁶⁷ Ve Staré Vsi pak učil ještě přes dva roky.

25. listopadu 1924 se definitivním učitelem a správcem školy stal Vojtěch Lavický, který nastoupil na své místo až v prosinci 1925 po skončení vojenské služby. Od roku 1931 do roku 1933 se zde vystřídalo několik učitelů (mezi nimi opět Josef Knob, dále pak Anna Vránová) a od roku 1933 na místo staroveského učitele nastoupil Jan Mecnar. Jako většina učitelů v té době, i on učil na menšinové škole, a to 4 roky v Beni u Berehova na Podkarpatské Rusi. O svém návratu do Vřesníkova u Nové Paky roku 1932 napsal (píše o sobě ve třetí osobě): *„...jemu nové působiště nepřineslo nijakých radostí. Často vzpomínal na zastrčenou podkarpatskou ves, odkud české, židovské i maďarské děti - bývalí žáci - neustále posílaly listky, aby se vrátil ...“*⁶⁸ Nové působiště - Stará Ves - na něho

udělalo dobrý dojem: hory, škola, ves i lidé. „Čím chudší, tím víc je třeba je milovat.“⁶⁹ Později si musel trochu názor na obyvatele a obecní správu poopravit.

Byl neoblomný, co se týkalo uvolňování žáků ze školy na polní práce. Viděl, jak je v hospodářství potřeba každé ruky, ale neudělal jedinou výjimku. Řídil se heslem „špatné příklady kazí dobré mravy“. Ovšem když si někteří hospodáři přesto tu a tam nechávali děti doma, trestní oznámení nikdy nepodal, protože byl dobře obeznámen s těžkými hospodářskými poměry stávající doby (hospodářská krize).

II. Žactvo

Ještě na konci války, v září a říjnu 1918 se do českých zemí dostala epidemie chřipky, nazvaná „španělská“ podle státu, kde začala. Vyznačovala se vysokou úmrtností, ke které přispěla i špatná výživa, nedostatek léků a lékařů. V říjnu 1918 už byli v každé rodině nemocní, byla zrušena výuka téměř na celý měsíc.

Na podzim 1919 se začaly v rámci americké pomoci pro žáky vařit polévky čtyřikrát týdně a kakao pro děti do šesti let šestkrát týdně. Vaření se bezplatně ujala paní Dlabolová, manželka tehdejšího učitele a správce školy. Strídavě ji pomáhaly dívky z vesnice. Do Vánoc 1919 bylo rozdáno 580 litrů polévky dvaceti dětem a přes 200 litrů kakaa osmi dětem. Příčiněním správce školy pokračovala tato akce po celý školní rok až do 31. července 1920, a to i přes nepřízeň majetnějších (rolnických) vrstev v obci. Učitel si pochvaloval, jak příznivě působila tato stravovací akce na docházku. 280q uhlí darovala obecní správa, dříví jednotlivci, režijní výdaje byly hrazeny z příspěvků.

V důsledku špatné a nevydatné stravy byly nejčastějšími onemocněními u dětí po válce vředy.

Markantním jevem po roce 1918 byl prudký pokles katolíků a naopak vzrůst počtu jednotlivců hlásících se k církvi československé. Například ve školním roce 1931-32 bylo 5 žáků římskokatolického vyznání, 31 československého a 8 bez vyznání.

Další krušné období představovala hospodářská krize ve 30. letech. Zde uvádím slova tehdy právě nově příchozího učitele J. Mecnara (píše v třetí osobě): „Školní rok začal [chybí údaj] září s 35 žáky ve 4 odd. 35 dětí, většinou z rodin

nezaměstnaných sklářů. Na mnohých byla znát podvýživa a snad proto celková úroveň třídy neprojevila se nijak skvěle. A přece je třeba ty děti připravit, aby se snáze protloukly životem a vedlo se jim lépe. Těžký úkol, který vyžaduje všech sil. Začalo tedy učení ztuha a hlavně mluvnice, čtení a počty, neboť v těch předmětech zjistil spr. školy značné nedostatky. Sám se však časem přesvědčil, že opravdu je to práce na úhoře, ale neklesal. Mluvnický diktát, daný v říjnu a pak na konci škol. roku, přesvědčil spr. školy, že přece práce nebyla marná.⁴⁷⁰

Nakažlivé nemoci se přihlásily o slovo po dlouhé odmlce až roku 1937-38, a to spálou.

Tabulka počtu žáků

Školní rok	Celkem žáků	Chlapců	Dívek
1918/19	50	25	25
1919/20	47	24	23
1920/21	47	20	27
1921/22	47	23	24
1922/23	37	16	21
1923/24	33	14	19
1924/25	12	12	14
1925/26	28	14	14
1926/27	32	11	20
1927/28	36	10	26
1928/29	41	15	26
1929/30	44	19	25
1930/31	45	-	-
1931/32	44	20	24
1932/33	-	-	-
1933/34	35	18	17
1934/35	25	11	14
1935/36	26	12	14
1936/37	24	11	13
1937/38	23	8	15

Do měšťanské školy ve Vysokém chodilo ve dvacátých letech 26,6 % z celkového počtu školou povinných dětí ve Staré Vsi. Pro třicátá léta jsem bohužel nenašla podklady, z nichž bych udala procentuelní zastoupení.

Celospolečenské události měly přirozeně na počet dětí, a tedy žáků, výrazný vliv. Šest let (což je věk nástupu do školy) po válce, ve školním roce 1924-25, je zaznamenáno jen 26 dětí, výsledek klesající tendence. Od tohoto roku, jak se začaly opět hojněji rodit děti po vzniku ČSR, se stav opět zvyšuje. Svého poválečného maxima dosáhl roku 1930-31: 45 žáků. Šest let po hospodářské krizi je opět patrný hluboký propad.

III. Škola

Na budově školy se v tomto období prováděly jen běžné opravy, roku 1926 již zmíněná generální oprava. Další údaje kronika neobsahuje.

IV. Správa školy

Po vzniku Československa došlo k reorganizaci místní školní rady a školství vůbec podle zákona z dubna 1920. Rada se měla skládat ze zástupců obyvatel obce a ze zástupců učitelstva.

Propastné změny oproti minulému režimu nenastaly.

Ze školního roku 1928-29 pochází následující školní rozpočet:

- uhlí, dříví a dovoz ... 1 125 Kč
- školníkovi ... 200 Kč
- kancelářské potřeby ... 100 Kč
- tiskopisy pro školu ... 50 Kč
- na udržování školní zahrady ... 50 Kč
- pojistné školy ... 55 Kč
- vazba úředních knih ... 18 Kč
- na opravy školní budovy ... 400 Kč
- Úřední list a Věstník ministerstva školství ... 35 Kč
- na písařské potřeby ... 30 Kč
- nepředvídaná vydání ... 300 Kč
- kominíkovi ... 13 Kč
- mimořádná čištění a úklid ... 50 Kč
- bílení třídy ... 80 Kč
- na dluh ... 7 000 Kč
- celkem ... 9 506 Kč

Následující místní školní rada zřejmě neplnila představy, jaké o její činnosti měl učitel. Když byla 29. 7. 1937 zvolena nová místní školní rada, uvítal to zejména správce školy. O té minulé se vyjádřil: *„Dosavadní m. š. r. ukončila svou působnost 29. července t. r. Není čeho litovati. Za jejího působení se pro školu mnoho neudělalo.“*⁷¹

V. Život školy

Po roce 1918 byly zrušeny náboženské úkony, kterých se až dosud žáci museli účastnit. Účast byla od toho roku pouze dobrovolná. Učitel to zhodnotil ve výroční zprávě z roku 1919: *„Svobodnější tento duch ve vyučování prospěje velice dětem i občanům. Rázem ovšem převrat ten nenastane - neboť k tomu bude třeba času ... Naprostý nedostatek papíru a drahota asi hodně oddálí tento důležitý moment ve školství.“*⁷²

Ve 20. letech se začala dětmi častěji hrát divadelní představení, která měla v obci nemalý úspěch. Na druhé straně si tak žáci vydělali na větší školní výlety, případně na školní potřeby.

Další zápisy v kronice se týkají každoročních oslav vzniku republiky a prezidentových narozenin a výletů.

Stejně jako ostatní školy v okolí, kromě těch zabraných už v roce 1938, i staroveská musela být po březnu 1939 poslušna protektorátních nařízení a projevovat loajalitu Německu. Například 20. dubna 1939 zavlály na škole prapory na počest Hitlerových 50. narozenin.

Škola ve Sklenařicích

Poznámka k pramenům:

K obecné škole ve Sklenařicích jsem měla k dispozici jen velmi málo pramenů, které byly navíc jen kusé, zlomkovité. Kde se dnes nachází sklenařická školní kronika se mi nepodařilo zjistit. Předpokládám, že se nalézá v soukromém vlastnictví. Ani fond Archiv obce Sklenařice neobsahuje nic ke škole, pouze plány a domovské listy. Proto jsem tuto kapitolu dále nečlenila a pokusila se sestavit pouze celkový obrázek ze získaných podkladů.

Ve Sklenařicích se začalo vyučovat už roku 1744 – ovšem jen v čase postním. Vedení výuky se ujal vždy některý z obyvatel obce nebo starý vysloužilý voják. Takto to trvalo až do roku 1800. Zásluhou vysockého kaplana Josefa Hradeckého začal ve Sklenařicích 2. listopadu 1801 nastálo učit Michal Nečásek z Vysokého. Za práci dostával skromný sobotáles, který musel sám na rodičích dětí vymáhat. Dokud neměla obec stálého učitele, nosily děti do školy knihy, jakou kdo měl doma – kancionálek, snář, postilu.

15. října 1812 byl definitivním učitelem ustanoven Matěj Hájek, rodák z Vojtěšic, toho času také učitelský pomocník ve Vysokém n. Jiz. Byl výborný varhaník a houslista a v tomto směru se stal učitelem Věnceslava Metelky. Vyučovalo se v čp. 38, dokud majitel nevypověděl smlouvu s obcí, která budovu pro školu zajišťovala. Tehdy Matěj Hájek koupil ve Sklenařicích stavení čp. 115, kde vyučoval až do roku 1853. Pro výuku domek brzo nevyhovoval, proto byl pronajat velký dům čp. 11 od Matěje Metelky. Učitelem se stal Filip Novák, rodák ze Staré Vsi. Ve Sklenařicích vyučoval až do roku 1868. Už od roku 1855 se začalo pracovat na stavbě nové školní budovy. 14. května 1856 byl slavnostně položen základní kámen. Přítomni byli: přednosta rokytnického okresu, někteří duchovní a mnoho obyvatel místních i z okolních obcí. Na stavbu přispěl Ferdinand Habsburský, císařovna a arcikníže František Karel. Škola byla dostavěna ještě téhož roku nákladem přes 4 000 zlatých.

Po učiteli Novákovi nastoupil P. Tarant, po něm Petr Bouda. Roku 1878 byla škola rozšířena na dvoutřídní. Druhá třída byla až do roku 1882 v pronájmu. Když vypršela smlouva s majitelem prostor, rozhodla se místní školní rada přistavět ke školní budově další místnost. Během několika měsíců roku 1882 byla hotova. Jako dvoutřídní existovala sklenařická škola s menšími přestávkami 44 let, až do roku 1921-22, kdy klesl počet žáků na 42. Roku 1930-31 vzrostl však na 50 žáků, proto byla na rok zřízena opět dvoutřídku. Po P. Boudovi byl ve Sklenařicích

ustaven František Gottwald, za podučitele František Roček. V roce 1879 se definitivním učitelem stal Karel Klér a podučitelem František Janata. Roku 1878 bylo ve Sklenařicích zřízeno s povolením školní rady v Praze industriální vyučování, první učitelkou ručních prací se stala Amálie Patočková.

Karel Klér působil na sklenařické škole až do roku 1908, tedy 29 let. Po něm zastával učitelské místo ve Sklenařicích do roku 1923 Vilém Nykl. Třetím dlouholetým učitelem v této obci, a k tomu ještě v řadě za sebou, byl Josef Votoček. Ten zde setrval až do roku 1947-48. V období, kdy ve Sklenařicích byla dvoutřídka, zde působil i druhý učitel. Od roku 1907 to byl J. Bělka, který byl roku 1913-14 povolán na frontu. Zastupovali ho postupně Václav Pavel, Vojtěch Štěpánek, Josef Skála. Po řadě byli však také povoláváni na frontu nebo přemísťováni na jinou školu. Nebylo vzácností, když jeden učitel vyučoval v obou třídách – jednu dopoledne a druhou odpoledne, jak tomu bylo ve druhém pololetí roku 1914-15, nebo když byly obě třídy spojeny v jednu. Když byl odveden i řídící učitel, zastupoval ho Josef Skrbek z Poniklé. Řádné pravidelné vyučování ve druhé třídě začalo opět až v březnu 1919, ale trvalo jen tři roky, protože pak ubylo dětí a druhá třída byla zrušena.

Náboženství vyučoval katecheta z Vysokého, někdy i z Pasek. Od března 1923 se ve Sklenařicích vyučovalo i československé náboženství.

Příjmy učitelů nebyly nikterak velké. Například Vilém Nykl, řídící učitel, měl v roce 1922-23 ročního služného 16 452 Kč, 250 Kč funkčního přídatku, 3 150 Kč místního přídatku, 1 500 Kč přídatku na děti a 9 484 Kč drahotního přídatku. Celkem tedy jeho roční finanční zajištění činilo 30 836,80 Kč, což měsíčně bylo necelých 2 570 Kč. To byl ale hrubý plat, protože 8 % se odečítalo na penzijní fond a odečítaly se daně podle osobní stupnice.

Až do roku 1872 byly Sklenařice jedna školní obec. Od tohoto roku byla část Sklenařic zvaná „Blansko“ přiškolená ke škole v Jablonci n. Jiz.

O žácích máme málo údajů. Víme, že to byly většinou velmi chudé děti z rodin drobných zemědělců, navlékačů koral a dělníků Kunovy tkalcovny. Trpěly obvyklými nemocemi, které se nezřídka objevovaly epidemicky, což často ochromilo výuku i na několik týdnů. Např. v říjnu roku 1929 musela být kvůli planým neštovicím na 10 dnů uzavřena škola. Docházka byla poměrně dobrá, ovšem byly i případy, že rodiče dostali pokutu za to, že neposílali své děti do školy. Tak se stalo v prosinci 1887, že rodiče museli zaplatit 2 zlaté, protože nechávali syna doma.

Počty žáků měly, stejně jako v okolních obcích, sestupnou tendenci. Příčinou bylo zřízení měšťanek ve Vysokém n. Jiz. roku 1894 a 1898 (sem chodilo ze

Sklenařic vždy 15 až 20 dětí), dále první světová válka a v neposlední řadě i nedostatek pracovních příležitostí. Byla období, kdy počet žáků podstatně vzrostl, ovšem pak zase rapidně klesl. Tím se neustále střídal název školy z jednotřídní na dvoutrídni a naopak.

O první světové válce žáci i učitelé se účastnili půjček a sbírek. Od 1. prosince 1917 se začalo ve Sklenařicích s vařením polévek pro děti. Zdarma se vařilo pro 40 dětí. Řadě dětí byly poskytnuty úlevy ve školní docházce.

V červnu 1919 až červenci 1920 získala sklenařická škola americkou potravinovou pomoc, která se konala v rámci americké pomoci dětem evropských zemí postižených válkou. V uvedeném období došlo do Sklenařic:

Druh potravin	Váha v kg
kakao	60,6
slanina	33
rostlinný tuk	4,3
sádlo	127,2
rýže	133,6
fazole	151,9
mouka	179,8
cukr	31,3

suchary	4 304 ks
neslazené mléko	582 plechovek
slazené mléko	884 plechovek

Americkou podmínkou bylo, aby z potravin bylo uvařeno jídlo (vařily se polévky a kakao) a aby toto jídlo snědly skutečně děti – ve společné jídelně. Roku 1919 se nepodařilo vaření ve Sklenařicích zajistit, první dodávka byla tedy dětem rozdána nevařená. Proto byla Sklenařicím žádost o druhou dávku zamítnuta. Situaci zachránila na poslední chvíli paní Svárovská z čp. 115 ze sousedství školy tím, že nabídla kamna a místnost k vaření. Otop zčásti hradila obec, zčásti rodiče. Vařily matky vybraných dětí. Potraviny došly v červenci 1919 a pak přicházely vždy měsíčně. Vařit se začalo 5. srpna.

Tabulky počtu žáků

Školní rok	Počet žáků
1873-74	142
1874-75	155
1875-76	152
1876-77	133
1877-78	130
1878-79	130
1879-80	132
1880-81	130
1881-82	138
1882-83	138
---	---
1884-85	138
---	---
1889-90	118
---	---
1891-92	114
1892-93	101
1893-94	83
1894-95	85
1895-96	90

Školní rok	Počet žáků
1896-97	77
1897-98	85
1898-99	75
1899-00	72
1900-01	72
1901-02	73
1902-03	72
1903-04	68
1904-05	72
1905-06	76
---	---
1907-08	69
1908-09	68
1909-10	60
1910-11	56
1911-12	61
1912-13	62
1913-14	68
---	---
1915-16	70

Školní rok	Počet žáků
---	---
1917-18	69
1918-19	66
1919-20	51
1920-21	41
1921-22	37
---	---
1923-24	35
1924-25	37
---	---
1926-27	42
1927-28	44
1928-29	49
1929-30	43
1930-31	52
1931-32	46
---	---
1937-38	26

Největší událostí v období první republiky byla stavba nové školní budovy. Už roku 1902 se v místní školní radě hovořilo o nutnosti nové budovy pro školu. V listopadu 1911 byl zakoupen pozemek za 1 200 Kč. V následujících dvou letech se jednalo o plánech a rozpočtu na stavbu. Tvrdě proti stavbě nové školy vystupoval zástupce Kunovy továrny, neboť by to pro firmu znamenalo stoprocentní přírůžku k dani. Protest zaslal dokonce zemské školní radě. Do začátku války však nepřišla odpověď. Jednání se znovu rozběhla až po válce, a to teprve roku 1924. Tentokrát jevil o stavbu větší zájem spíše okres než samotná místní školní rada, která se pro stavbu konečně rozhodla až v prosinci 1927. Ve vesnici pak nastaly spory o to, komu stavbu svěřit. V září 1929 konečně započaly práce, oslava položení základního kamene se však velké přízni a účasti netěšila kvůli různým názorům na správnost volby stavitele. Hlavní stavební práce skončily v září 1930, koncem měsíce byla škola slavnostně otevřena. Škole bylo povoleno nést název „Masarykova jubilejní obecná škola ve Sklenařicích“.

Ve školním nařízení se objevila od školního roku 1933-34 povinnost konat pravidelná poplachová cvičení. Od poloviny března 1937 se ve sklenařické sokolovně konaly kurzy protiletecké civilní obrany, které pořádali hasiči. Po květnové mobilizaci se všichni žáci jilemnického okresu účastnili branného srazu na Petruškových vrších.

24. listopadu 1938 byly Sklenařice zabrány okupačními jednotkami. Školní budovu obsadilo německé vojsko, nově jmenovaný starosta obce, pan Rudolf, ředitel Kunovy tkalcovny, zažádal o vyvěšení německé vlajky, kterou přinesl, na školní budovu. O den později obsadila školu německá policie a zdržela se zde tři týdny. Po jejich odchodu byla ve škole zřízena celní dohlédací komise tvořená 15 celníky a ze školy se staly napůl kasárna, čímž vyučování samozřejmě trpělo.

Vyučování po roce 1938 ve Sklenařicích pokračovalo, došlo ale k jistým opatřením jako ve Tříči. Sklenařice byly přiřazeny ke *Gemeinde Amt Jablonetz am Iser*, škola připadla k okresnímu školnímu úřadu ve Vrchlabí a obdržela kulaté razítko s německým popisem. Zavedlo se více vyučovacích hodin němčiny, známkování bylo šestistupňové a na budovu byl vyvěšen německý nápis (*Volksschule*).

Škola ve Stanovém

Kapitolu *Obecná škola ve Stanovém* jsem nerozčlenila do podkapitol a oddílů, protože jsem k těmto dvěma školám měla k dispozici jen velmi málo pramenného materiálu. Pokusím se tedy udělat jen celkový obrázek o zdejší škole.

Poznámka k pramenům:

Hlavním materiálem, ze kterého jsem čerpala podklad pro tuto kapitolu, byla publikace od Fr. Jílka-Oberpfalzera *Jak žili naši otcové*, která obsahuje vzpomínky otce a bratra známého spisovatele a advokáta Antala Staška. Některé informace mi poskytl fond OŠV Jilemnice.

Ve Stanovém, stejně jako v okolních obcích, byly počátky školního vyučování spojeny s neexistencí školní budovy, tj. budovy speciálně postavené pro školní účely. Výuka, která se ve Stanovém datuje už před rok 1770, probíhala v soukromých domech. Ve Stanovém to byla chalupa č. 7, jistý pan Petříček při vyučování předl len. V pozdějších letech docházela školní mládež v letním období buď do Vysokého, nebo do Zlaté Olešnice. V zimě se buďto nevyučovalo, nebo měly děti za učitele někoho ze sousedů. Protože obě výše zmíněné školy byly od Stanového dosti vzdálené, než aby tam mohly děti každodenně docházet, dostavila se přičiněním vikáře Josefa Nigrina do Stanového roku 1812 komise, která uznala velkou vzdálenost od obou farních obcí, a ve Stanovém byla zřízena filiálka vysoké farní školy. Tento název nesla škola až do roku 1869, kdy byl zrušen dozor farních úřadů nad školami. Ve výuce náboženství se po vydání tohoto zákona střídali po roce katechetové z Vysokého a ze Zlaté Olešnice. Učitelem byl ustanoven Josef Knop z Jeseného, který nastoupil 5. října 1817. Vyučoval opět v čp. 7, a to po 10 let. Následující léta se v hostování školy střídala stavení čp. 13 a čp. 10. V září roku 1834 dokonce čp. 10 zachvátil požár a veškeré vybavení školy zničil. Roku 1836 byla škola v čp. 25, roku 1839 v čp. 19, pak v čp. 26 a čp. 46. Až roku 1861 byl pro školu zakoupen domek čp. 14. Na pozemku tohoto domu byla roku 1877 postavena nová školní budova za 4 800 zlatých. I nadále však neměla budova k dispozici pitnou vodu a na půdu si starosta obce ukládal seno. Vodovod nechala zřídit místní školní rada (která jen zřídka kdy konala schůzky) až kolem roku 1894.

Před rokem 1861 zde byla také ustavena industriální učitelka M. Mrázková. Od roku 1891 vyučovala ručním pracím slečna Marie Tarantová.

Další zmínka o učitelích je v inspekční zprávě z roku 1881. Správcem jednotřídní školy byl Václav Smrž. Roku 1879 založil školní knihovnu o 25 svazcích, která se v následujících patnácti letech rozrostla na 83 svazků a roku 1896 dosáhla počtu sta kusů. V roce 1889 byl Václav Smrž ustanoven řídícím učitelem do Benecka a správcem ve Stanovém se stal František Mejsnar, který předtím učil v Poniklé. Po sedmi letech, roku 1896, však byl přeřazen do Staré Vsi a místo něho nastoupil Josef Kotyk. Jeho manželka Marie začala vyučovat ručním pracím. Roku 1898 vzniká také učitelská knihovna. Nechal rovněž upravit a nářadím vybavit cvičiště pro hodiny tělesné výchovy. Učitelské platy jistě neohromovaly ani tehdy svou výší, proto se dozvídáme, že měl i vedlejší „zaměstnání“ – včelařil. Vždy jeden celý týden chodil na oběd k rodičům jednoho ze svých žáků, příští týden zase k dalšímu, až přechodil rodiče všech dětí, které vyučoval.

Učitel Josef Kotyk se v obci těšil oblibě. Přičinil se o založení hasičského sboru, jehož se stal velitelem i cvičitelem. Prosazoval do praxe metodu profesora Petráka ve vyučování čtení. Pokrokový byl však například i o hodinách kreslení. Nechával žákům na vůli, jak zobrazí daný předmět, nenutil je k přísnému obkreslování a dokonalému zobrazení skutečnosti. Roku 1901 získal dokonce pochvalné uznání od c. k. okresní školní rady.

Od počátku školního roku 1902-03 byl Josef Kotyk ustanoven řídícím učitelem do Tříče a místo něho přišel do Stanového Antonín Klimenta. Po svém předchůdci převzal místo i v hasičském sboru, aktivitu projevoval především co se týkalo pojištění hasičů pro případ úmrtí. Po vzoru svého kolegy založil také jeden spolek, a to čtenářský. Zanedlouho se však v inspekčních zprávách objevila stížnost na učitele, protože se až příliš začal věnovat hasičskému spolku na úkor svého hlavního zaměstnání. Na jeho stole byly místo metodických příruček brzy jen samé hasičské časopisy, pomůcky v kabinetě neměl srovnané, navíc tam měl umístěné hasičské uniformy a jiné tam nepatřící předměty. Neustále byl inspektorem napomínán, aby si hleděl školy a jejich záležitostí. Roku 1912-13 zřejmě trpělivost inspektorovi došla a Antonín Klimenta byl ze Stanového přeložen jinam. Místo něho přišel Josef Anděl, který byl hned za rok nahrazen Otakarem Kabelákem. V průběhu první světové války shledala monarchie, že je nutné připomínat národům jejich loajalitu císaři. Na všech školách proběhla v letech 1916 a 1917 akce „loajálně vlastenecká výchova“. 16. září, 4. října a 2. prosince (začátek školního roku, jmeniny císaře a výročí jeho panování) proběhly vlastenecké školní slavnosti, při kterých byla probírána témata týkající se výjimečnosti císařské rodiny a rakouské monarchie. Žáci psali dvě slohové úlohy

na téma ‚Vnuk a děd‘ a ‚Dětský den‘. Učitel O. Kabelák držel v obci čtyři patriotické přednášky na téma ‚Hospodářská síla naší říše a nynější válka‘ a ‚Rozkvět našeho národa a říše za panování Jeho Veličenstva našeho císaře Pána. Dále se konala slavnost vysazení pamětního válečného stromu a sbírky mezi žáky. Vybralo se poměrně dost: jednou 16 a podruhé 20 korun. Jako učitelé v okolí, i Otakar Kabelák byl za války předsedou žňové komise, jednatelem zásobovací komise, jednatelem soupisové komise, členem agitační komise pro válečné půjčky a rádcem ve vojenských záležitostech.

Po válce, roku 1925, zavádí Otakar Kabelák v třídě schránku, do které mohou děti házet lístky se svými dotazy. Učitel jim zase písemně odpovídal. Tato korespondence se setkala se zájmem mezi žáky.

Po O. Kabelákovi se učitelem stal na krátkou dobu Josef Knob. Po něm byl do Stanového ustanoven roku 1927 Jan Kuřík. Pečlivě dbal na to, aby všichni žáci byli pojištěni proti úrazu a aby se snažili naučit spořit. Podobně jako to bylo na školách v okolí, také zde byli všichni žáci členy dorostu Červeného kříže. V říjnu 1928 učitel Kuřík vážně onemocněl zánětem mozkových blan a byl zastupován Jar. Pavlíčkem. O sporech učitele s občany pochází zpráva například z roku 1931, kdy se učitel dostal až před disciplinární řízení. O tom, čeho se přesně dopustil, bohužel zpráv není.

Tabulky počtu žáků

Školní rok	Počet žáků
1877-78	53
1878-79	54
1879-80	60
1880-81	53
1881-82	56
1882-83	51
---	---
1892-93	53
1893-94	46
1894-95	43
1895-96	46
1896-97	39
1897-98	43
1898-99	37

Školní rok	Počet žáků
1899-00	42
1900-01	37
1901-02	45
1902-03	45
1903-04	41
1904-05	36
1905-06	46
---	---
1907-08	50
1908-09	48
1909-10	45
1910-11	46
1911-12	40
1912-13	40

Školní rok	Počet žáků
1913-14	41
1914-15	46
1915-16	44
1916-17	47
---	---
1919-20	47
---	---
1922-23	22
1923-24	22
1924-25	22
---	---
1926-27	23
1927-28	25
1928-29	28

Školní rok	Počet žáků
1929-30	25
1930-31	23
1931-32	19
1932-33	17

Školní rok	Počet žáků
1933-34	11
1934-35	10
1935-36	13
1936-37	12

Školní rok	Počet žáků
1937-38	14
1938-39	15

Roku 1898 muselo být přerušeno vyučování kvůli epidemii ovčích neštovic a zarděnek. V dubnu 1914 vypukla epidemie pravých neštovic.

Ani žáci stanovské školy nepřišli zkrátka, co se týkalo darů občanů a institucí škole. Například roku 1934 obdržela škola v rámci vánoční nadílky pro své žáky 200 Kč od čes. zemské komory pro péči o mládež v Čechách, 100 Kč od Aero Praha, po padesáti korunách od dvou pražských firem, po dvaceti korunách od pivovaru Malý Rohozec, firmy Petrof z Hradce Králové atd. V hostinci pana Richtra ve Stanovém se obvykle konaly besídky s recitací, divadlem, scénkami či hudbou. Výtěžek byl určen obvykle ve prospěch výletu nebo vlastivědné vycházky. V lednu a únoru 1938 začalo stravování žáků polévkou.

Roku 1933-34 chodilo do školy pouze 11 dětí, z toho jen 9 po zákonu započitatelných (ve věku mezi 6 a 14 let). Prezidium zemské školní rady uvažovalo o zrušení tamní školy s tím, že by stanovské děti docházeli do škol okolních. Tím by se opakovala ovšem situace před začátkem školního vyučování v této obci. Okresní školní rada však sdělila zemské radě, že tento stav je jen přechodný. Informovala, že nejbližší školy se nacházejí ve Vysokém n. Jiz. (trojtřídní, 4 km), ve Zlaté Olešnici (trojtřídní, 2,7 km) a jednotřídní ve Lhotce (5 km). Vědoma si obtíží, které by nastaly se zrušením školy ve Stanovém, připojila následující slova: „Občanstvo Stanového věnuje každoročně na svoji jednotřídní školu seč jeho síly jsou, jest na školu svoji hrdo, váží si jí a působilo by zdrcujícím dojmem, kdyby jim měla škola býti zavřena. Mimo to Stanový leží v kraji, kde blízko sousedí Němci a tu i ze stanoviska národnostního doporučuji školu ve Stanovém nezavíratí.“⁷³

ZÁVĚR

Každá ze sledovaných obcí měla svou školu. Stejná situace byla ostatně i v obcích v okolí. Snad jen malé odloučené osady, jako například Hradsko, školu neměly. Ač chudé, snažily se obce poskytnout svým obyvatelům, tedy především dětem, vzdělání. Vliv snad na to měla i blízkost německého prostředí (Rokytnice n. Jiz.), která nutila Čechy, aby nezaostávali a usilovali o to, vyrovnat se německému školství, ne-li ho předstihnout. Škola znamenala pro obec obrovskou finanční zátěž, přesto byly školy zakládány. A to i tam, kde nebyl kostel a fara, což byl případ Sklenařic, Staré Vsi, Stanového a Tříče. Můžeme usuzovat, že v těchto podhorských oblastech opravdu byl zájem o gramotnost a základní vzdělání. Na Vysocku se o to nemálo zasloužili osvěcení faráři z vysocké fary, kteří často zastávali i vyšší funkce v církevní hierarchii a svých kontaktů a pravomocí využili pro tyto účely.

Chudoba obcí způsobila, že škola byla od počátků v podstatě jedna pronajatá místnost pro výuku. Většina škol v okolí Vysokého i v městečku samém byla postavena až v 80. letech 19. století. Všechny sledované školy dodnes stojí a některé dokonce slouží i svému původnímu účelu. Ve školní budově ve Vysokém n. Jiz. je základní devítiletá škola a v Roprachticích se o budovu od roku 1991 dělí málotřídní škola a obecní úřad. Ve Stanovém a ve Sklenařicích se v budovách zřídily byty, ve Staré Vsi se z ní stal v 90. letech 20. století penzion a restaurace. Nejhuře postihl osud školu ve Tříči. Po roce 1989 byla prodána, ale majitel o ni doposud nejví zájem a škola již deset let chátrá.

Ne všechny školní budovy byly postaveny bez problémů a odporu obyvatelstva. Tak tomu bylo ve Staré Vsi, kde byla stavba dlouho odkládána a důvodem byla například i stížnost obyvatel zaslaná samotné zemské školní radě. Naopak v Roprachticích se nakonec všichni shodli na nutnosti stavby nové školní budovy, velký spor ale vyvstal, když se mělo rozhodnout, kde bude stát.

Když se plánovaly a stavěly nové školní budovy, obec vždy počítala s tím, že musí postavit i byt pro učitele.

Kulturní úloha školy je nejvíce patrná ze záznamů o vysocké a roprachtické škole, které velice často nacvičovaly a pak hrály divadlo i pro veřejnost, pořádaly vánoční besídky a dokonce i výstavky prací svých žáků. Význam školy spočíval i v tom, že do obce přišla v osobách učitelů vzdělanější a osvěcenější vrstva.

Spolupráce rodičů a učitelů nebyla vždy ideální. V zápiscích některých školních kronik najdeme často postesknutí, že rodiče nemají zájem o založení rodičovského sdružení a tedy o společný postup při řešení problémů žáků a školy.

Už od doby, kdy bylo zákonem nařízeno založení místních školních rad, se tu a tam objevovaly problémy a neshody učitelů s členy těchto institucí, složených ze zástupců obce. Většinou se však jednalo jen o maličkosti, alespoň podle záznamů v kronikách. Případ, kdy by místní školní rada vyštvala neprávem učitele třeba jen kvůli odlišnému názoru na úpravu školní zahrady, se nevyskytl.

Školní docházka byla především v 19. století velmi ovlivněna ročními obdobími. Na jaře a na podzim, v době polních prací, chodilo na vyučování jen málo dětí, naopak v zimních měsících byly třídy plné. Vliv měla ale i chudoba většiny zdejších lidí. Mnoho dětí muselo místo výuky být doma a pomáhat například s návlekm koral. Po školském zákonu, vydaném roku 1869, se docházka zlepšila, děti ovšem musely navlékat stále – na úkor spánku.

Učitelé zde nebyli a nemohli být jen učiteli. Skoro vždy to byly osobnosti. Museli být úředníky, účetními, dobrými psychology a řečníky a organizátory. A tyto své „profese“ neuplatňovali jen při výuce. Schopný učitel znamenal pro obec neuvěřitelně mnoho. Nazkoušel s žáky divadelní kousek nebo hudební besídku a přispěl tím ke kulturnímu životu obce. Se starostou chodil orodovat k vyšším instancím, sousedé se na učitele obraceli o radu. Zkouškou ohněm pro něho byla v tomto ohledu první světová válka, během níž se musel zhostit jako často jediný státní zaměstnanec v místě mnoha úkolů v životě obce.

POZNÁMKOVÝ APARÁT

- 1) kolatura = farnost, farní obvod
- 2) fond: Archiv města Vysoké n. Jiz, karton č. 1
- 3) Držkova
- 4) Roprachtic
- 5) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 3
- 6) tamtéž, s. 6
- 7) zde: neboť
- 8) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 7
- 9) Další grafické varianty jména Nigrin vyskytující se u různých zapisovatelů:
Nykrýn, Nikryn, Nikrin, Nikrín
- 10) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 9
- 11) lokálie = místní duchovní správa, menší fara se skromným obročím
- 12) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 9-10
- 13) Sborník Kde se bělí Krkonoše, Vysoké n. Jiz. 1934, s. 55
- 14) vizitace = kontrola, kontrolní návštěva
- 15) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 11
- 16) Další grafická varianta jména Hille: Hyllé
- 17) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 19
- 18) tamtéž, s. 42
- 19) tamtéž, s. 150
- 20) český překlad: 'To je lesní zvěř!'
- 21) Sborník Kde se bělí Krkonoše, Vysoké n. Jiz 1934, s. 58
- 22) tamtéž, s. 58
- 23) Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885), s. 112
- 24) tamtéž, s. 117
- 25) tamtéž, s. 132
- 26) tamtéž, s. 158
- 27) tamtéž, s. 159
- 28) tamtéž, s. 166
- 29) tamtéž, s. 131
- 30) tamtéž, s. 108
- 31) tamtéž, s. 108
- 32) tamtéž, s. 109
- 33) tamtéž, s. 110
- 34) tamtéž, s. 116
- 35) tamtéž, s. 123
- 36) Pamětní kniha obecné a měšťanských škol ve Vysokém nad Jizerou (od 1. září 1930 do r. 1941), s. 55
- 37) fond: OŠV Jilemnice, karton č. 16
- 38) Do 20. let 20. století se užíval název Ruprechtice, roku 1927 došlo k změně názvu na Roprachtice
- 39) zde: osvícenost
- 40) Kronika obecné školy v Roprachticích (1820 - 1939), s. 2
- 41) tamtéž, s. 132
- 42) tamtéž, s. 30
- 43) tamtéž, s. 97
- 44) Jablonec nad Nisou
- 45) Kronika obecné školy v Roprachticích (1820 - 1939), s. 43-44
- 46) tamtéž, s. 20
- 47) tamtéž, s. 26
- 48) tamtéž, s. 26
- 49) tamtéž, s. 69
- 50) tamtéž, s. 82

- 51) tamtéž, s. 121
- 52) tamtéž, s. 177
- 53) tamtéž, s. 277
- 54) Kronika obecné školy ve Trčici (1821 – 1928), s. 46
- 55) tamtéž, s. 222
- 56) tamtéž, s. 235
- 57) dnes: Kobyla u Turnova
- 58) Kronika obecné školy ve Staré Vsi (1879 – 1931), s. 1
- 59) Tiefenbach = Potočná u Desné
- 60) Kronika obecné školy ve Staré Vsi (1879 – 1931), s. 79
- 61) tamtéž, s. 58
- 62) tamtéž, s. 68
- 63) tamtéž, s. 134
- 64) tamtéž, s. 142
- 65) tamtéž, s. 17
- 66) tamtéž, s. 76
- 67) tamtéž, s. 188
- 68) Kronika obecné školy ve Staré Vsi (1931 – 1940), s. 9
- 69) tamtéž, s. 9
- 70) tamtéž, s. 9-10
- 71) tamtéž, s. 34
- 72) tamtéž, s. 154
- 73) fond: OŠV Jilemnice, karton č. 11

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Použité prameny

- Fond č. 682: NSŠ do roku 1953 SOA Semily
- Pamětní kniha pro farní školu v městě Vysokým (1829-1885)
- Pamětní kniha obecné a měšťanských škol ve Vysokém nad Jizerou (od 1. září 1930 do r. 1941)
- Kronika obecné školy v Roprachticích (1820 – 1939)
- Kronika obecné školy ve Staré Vsi (1879 – 1931)
- Kronika obecné školy ve Staré Vsi (1931 – 1940)

- Fond č. 89: Archiv města Vysokého n. Jiz. 1612 – 1945 SOA Semily

- Fond č. 7: Okresní školní výbor Jilemnice 1870 – 1942 SOA Semily

- Fond č. 164: Archiv obce Sklenařice 1850 – 1945 SOA Semily

- Fond: OP (osobní pozůstalosti) *Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. J.*

- Fond: OV 32 *Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. J.*

- Fond: RK 21- Zápisky učitele Zajíčka *Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. J.*

- Kronika obecné školy ve Tříči (1821 – 1928)
- Kronika obecné školy ve Tříči (1928 – 1965) *Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. J.*

Použitá literatura

- Efmertová, Marcela: *České země v letech 1848 – 1918*. Praha, Libri 1998, 464 s.
- Hlaváček, I. – Kašpar, J. – Nový, R.: *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, Svoboda 1988, 500 s.
- Jílek-Oberpfalzer, František: *Jak žili naši otcové. Mezi písmáky pod Krkonošemi*. Vrchlabí 1946, 349 s.

- Kinský, František: *Jak žili lidé před sto lety*. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 1, 1923, č. 1, s. 13 – 15
- *Kde se bělí Krkonoše*. Vzpomínkový sborník Vysoké n. Jiz. 1834 – 1934. Vysoké n. Jiz. 1934, 128 s.
- Lněničková, Jitka: *České země v době 1792 – 1848*. Praha, Libri 1999, 464 s.
- Lukáš, Václav: *Vysoké nad Jizerou. Pohledy do minulosti daleké i nedávné*. Vysoké n. Jiz. 1992, 95 s.
- Mizera, František: *Paměti města Semil a okolí*. 7. vydání, Semily 1997, 278 s.
- Klika, J.: *Školství v devatenáctém století*. In: XIX. století slovem i obrazem, díl I., svazek 2., redakce: Jan Klecanda, Praha
- *Věnceslav Metelka – ze života zapadlého vlastence*. Uspořádal Jaromír Jan Jech. Praha, Mladá fronta 1977, 455 s.
- Doc. PhDr. R. Vaňová-Tichánková, CSc.: *Školství na Vysocku*. Větrník - Zpravodaj městského úřadu ve Vysokém n. Jiz., roč. 34, 1994, č. 3 – 12; roč. 35, 1995, č. 1 – 5

- Müller, E.: *Das Ortsnamenbuch des ehemaligen Bezirkes Starkenbach*. Reichenberg (Liberec) 1939
- Elsner, V.: *Heimatskunde des Rochlitzer Gerichtsbezirkes mit Berücksichtigung der Gemeinden der Gerichtsbezirke Starkenbach und Hochstadt*. Rochlitz 1893
- *Darstellung der mit allerhöchster Entschließung ddto. 4. August 1849 genehmigten politischen Eintheilung des Kronlandes Böhmen*.
- Sommer, J. G.: *Das Königreich Böhmen – Bunzlauer Kreis (2. Band)*. Praha 1834
- Chromec, B.: *Místopisný slovník Československé republiky*. Praha 1929
- Profous, Ant. – Svoboda, J.: *Místní jména v Čechách. III. a IV. díl*. Praha, Nakladatelství čsl. akademie věd 1957
- Schaller, Jaroslav: *Topographie des Königreichs Böhmen. Viertel Theil. Bunzlauer Kreis*. Praha a Vídeň 1790
- Watterich von Watterichsburg, F. C.: *Handwörterbuch der Landeskunde des Königsreichs Böhmen*. Praha 1845

SEZNAM PŘÍLOH

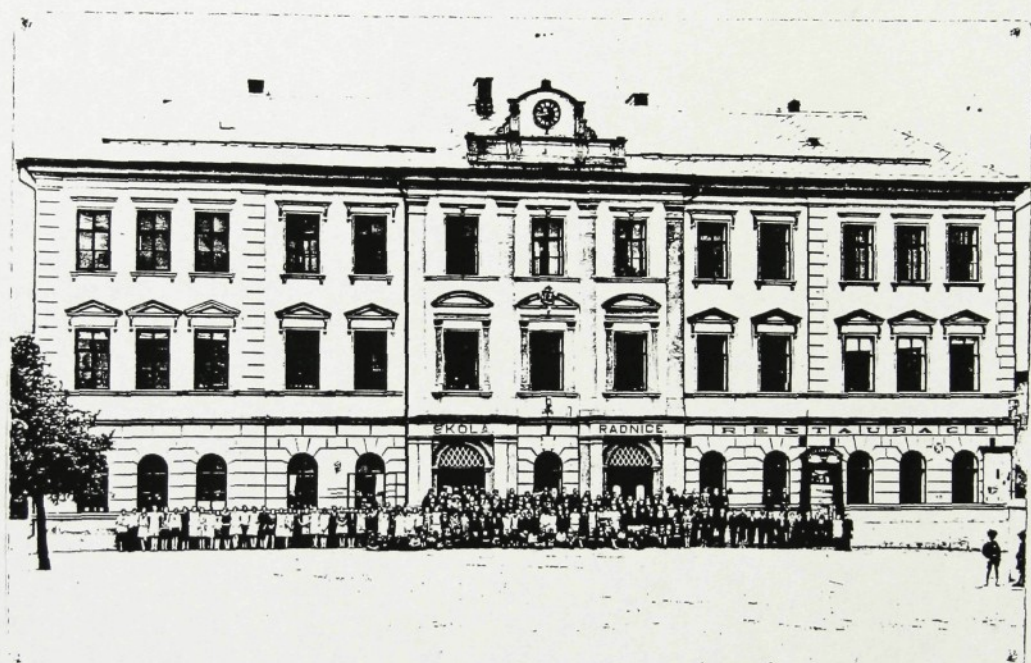
- Příloha č. 1 - „Příjezd litoměřického biskupa do Vysokého“, přepis z *Knihy pamětní pro farní školu v městě Vysokém 1830-1885*, s. 104
- Příloha č. 2 - kopie fotografie školní budovy ve Vysokém n. Jiz., fond OV 32/2, Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jiz.
- Příloha č. 3 - kopie fotografie školní budovy v Roprachticích, tamtéž; přílohy 3 až 7: foceno pro Národní výstavu v Praze roku 1895
- Příloha č. 4 - kopie fotografie školní budovy ve Trčici, tamtéž
- Příloha č. 5 - kopie fotografie školní budovy ve Staré Vsi, tamtéž
- Příloha č. 6 - kopie fotografie školní budovy ve Sklenařicích, tamtéž
- Příloha č. 7 - kopie fotografie školní budovy ve Stanovém, tamtéž
- Příloha č. 8 - kopie fotografie 4. třídy obecné školy ve Vysokém n. Jiz. z roku 1889, tamtéž
- Příloha č. 9 - kopie fotografie žáků na lyžích s učiteli, tamtéž
- Příloha č. 10 - kopie fotografie učitelského sboru z roku 1929, tamtéž
- Příloha č. 11 - kopie vysvědčení V. Špičky z roku 1838, tamtéž; zmenšeno ($\times 0,707$)
- Příloha č. 12 - kopie vysvědčení Ant. Junka z roku 1909-10, pozůstalost po Ant. Junkovi, Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jiz.; zmenšeno ($\times 0,707$)
- Příloha č. 13 - kopie vysvědčení Ant. Junka z roku 1912-13, pozůstalost po Ant. Junkovi, Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jiz.; zmenšeno ($\times 0,707$)
- Příloha č. 14 - kopie plakátu pěveckého a hudebního představení žáků vysockých škol, fond OV 32/2, Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jiz.; zmenšeno ($\times 0,707$)
- Příloha č. 15 - graf „Počet žáků trčické školy od roku 1877-78 do roku 1937-38“, vychází z údajů v tabulkách o počtu žáků v textu diplomové práce
- Příloha č. 16 - „Rozvrh hodin 3. třídy hlavní farní školy ve Vysokém n. Jiz. z roku 1866-67“, fond OV 32, Vlastivědné muzeum ve Vysokém n. Jiz.
- Příloha č. 17 - přehled učitelů působících na škole ve Trčici, seznam je sestaven podle údajů v obou kronikách trčické školy

„Dne 6. července 1867 o 4^{té} hodině odpoledne zavítal do našeho města Jeho Milost, nejdůstojnější Pán, Pan Augustin Pavel Vahala, biskup Litoměřický. Uvítání se strany obecního zastupitelstva stalo se před městem. K oslavení příchodu bohumilého pastýře vystavena byla u sochy sv. Jana Nep. na silnici brána ze zeleného chvojí. V městě Jej přijali žáci celé osady Vysocké po dvou stranách rozstaveni se svými učiteli; u vchodu chrámu pak místní a vůkolní duchovenstvo. Zde Jej oslovila Ema Nigrinova, dcera místního pana měšťanosty řečí dojemnou od P. Josefa Koubla, při které Jeho Milosti podala věnec. Při vstoupení do chrámu zpíval sbor „Ecce sacerdos magnus“ od Škroupa. Nato počalo sv. biřmování mládeže osady Vysocké. U večer téhož dne zapěl zpěvácký spolek Krakonoš před farou, kde nejvyšší Pastýř biskupské osady Litoměřické byl ubytován, dva čtvero zpěvy od Jelena.

Druhého dne, totiž dne 7. července v neděli shromáždila se zde záhy mládež Rochpratická k sv. biřmování.

O sedmé hodině ráno sloužil Nejdůstojnější Pan biskup tichou mši svatou, po níž držel k shromážděným věřícím kázání, jež dojísta v srdcích všech posluchačů hluboko se zakořenilo. Po ukončení přijala mládež Rochpratická svátost sv. biřmování, načež odpoledne ve 3 hodiny střelba z moždířů zvěstovala odjezd Toho, Jehož příchod předešlého dne hlásala.“

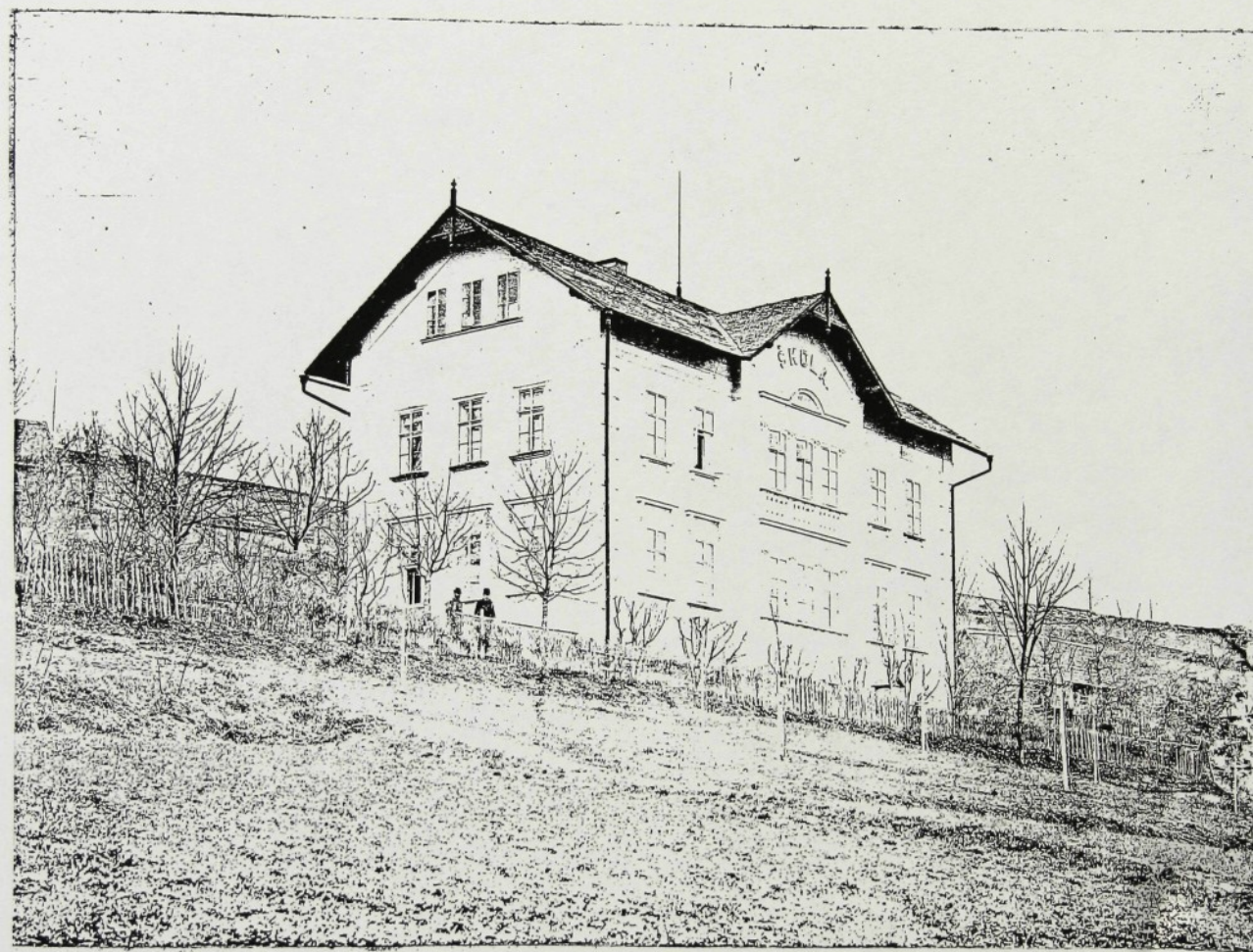
Popis příjezdu litoměřického biskupa do Vysokého k udílení svatého
biřmování

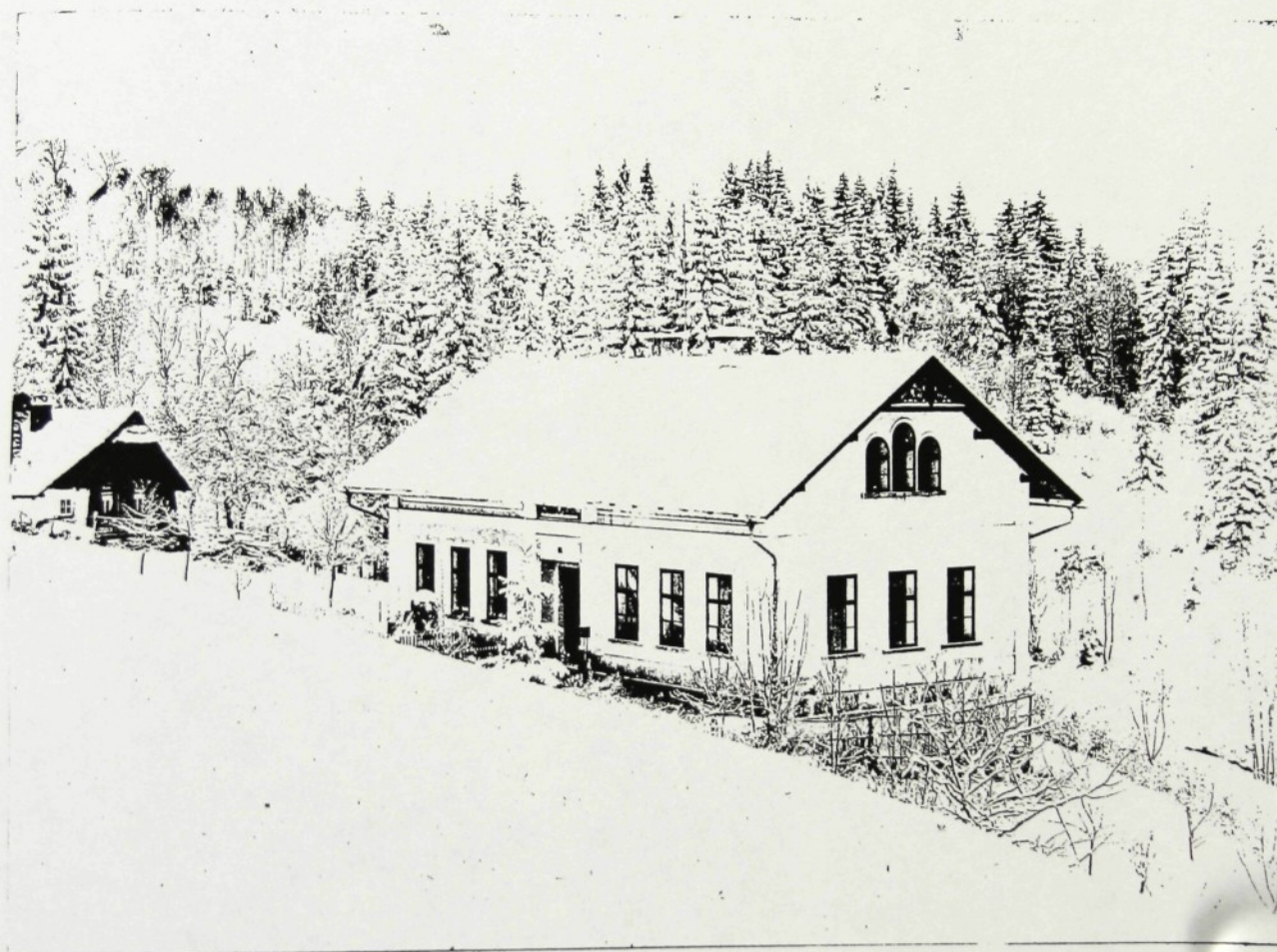
Školní budova ve Vysokém nad Jizerou postavená roku 1882

Škola v Roprachticích
(rok 1895)

Škola ve Tříči
(rok 1895)

Škola ve Staré Vsi
(rok 1895)

Škola ve Sklenařicích
(rok 1895)

Škola ve Stanovém
(rok 1895)

Čtvrtá třída obecné školy ve Vysokém n. Jiz. roku 1889

Vysocké děti na lyžích s učitelem Josefem Ďoubalíkem
a Josefem Jodasem

Učitelský sbor škol ve Vysokém n. Jiz., červen 1929
Zleva: L. Kavan, Jos. Ďoubalík, Kynčlová, P. Nesvadba
Dole: Štěp. Kubátová, M. Menclová, Jos. Skrbková,
J. Schovánek (řed.), M. Bubeníková

Zeugnis.

Vorzeiger dessen *Henzl Spika* Sohn, *Kläge* aus *der Stadt* *Hochstadt*
 hat dem Allerhöchst vorgeschriebenen sonntäglichen Wiederholungsunterrichte an der *Wittelsbacher*
Königlichen Schule zu *Hochstadt* *flüchtig* — beigewohnt, sich in *seiner* Sitten
guts — verhalten, in den vorgetragenen Lehrgegenständen sich — *nützigen* — Kenntnisse
 erworben, wie auch bei der Prüfung aus der Religion und christlichen Sittenlehre
 bestanden.

Hochstadt den *1. Juli* 1838.

Joseph Winkler
Wittelsbacher

*Seiner Majestät dem Kaiserlichen Hofrat und
 Hofkanzler in Wien
 Herrschaftlichen Hofkanzler in Wien
 wird hiermit gütlich begnadigt.*

Datum ut supra.

Joseph Winkler
Hochstadt

Království české.

Školní okres jilemnickýČíslo 29.Školní rok 1909-10.Obecná a měšťanská škola v Vysokém n. Jiz.

Školní zpráva.

Antonín Junkanarozený dne 18. července 1899 v Vysokém n. Jiz.náboženství kathol., začal chodit vůbec do školy dne 16. října 1905do školy zdejší dne 1. září, a jsa žákem I. oddělení III. třídy,

obdržel tyto známky:

ve čtvrtletí		I.	II.	III.	IV.
Mravy		1	1	1	1
Pilnost		1	1	1	1
Prospěch:					
v náboženství		1	1	1	1
v jazyce vyučovacím	ve čtení	1	1	1	1
	v mluvnici a v pravopise	1	1	1	1
	v slohu (věcném učení)	2	1	2	1
v psaní		2	2	2	3
v počtech a v nauce o tvarech měřických		1	1	1	1
v přírodopise a v přírodopysl		2	2	2	2
v zeměpise a v dějepise		2	2	2	2
v kreslení		2	1	2	2
ve zpěvu		1	1	1	1
v tělocviku		1	1	1	1
v tělocviku		1	1	1	1
Vnější úprava písemných prací		1	1	1	2
Zameškal půldní	omluvených	-	1	2	-
	neomluvených	-	-	-	-
Zpráva vydána dne		22. II. 1909	15. II. 1910	30. II. 1910	15. II. 1910
Žák ten <u>just</u> způsobilý postoupiti do vyšší <u>třídy</u> .					
Razítko:	Čtvrtletí:	Podpisy			
		správce školy	třídního učitele	rodičů neb jejich zástupců	
	I.	<u>Hynek Pavlík</u>	<u>Oldř. Junka</u>	<u>Frant. Junka</u>	
	II.	<u>Hynek Pavlík</u>	<u>Oldř. Junka</u>	<u>Frant. Junka</u>	
	III.	<u>Hynek Pavlík</u>	<u>Oldř. Junka</u>	<u>Frant. Junka</u>	
	IV.	<u>Hynek Pavlík</u>	<u>Oldř. Junka</u>	<u>Frant. Junka</u>	

Stupnice známek.

Známky	1	2	3	4	5
Mravy	chvalitebné	uspokojivé	zákonné	méně zákonné	nezákonné
Pilnost	vytrvalá	náležitá	dostatečná	nestálá	nepatrná
Prospěch	velmi dobrý	dobrý	dostatečný	sotva dostatečný	nedostatečný
Vnější úprava písemných prací	velmi úhledná	úhledná	méně úhledná	neúhledná	nebdalá

Tiskopis pro školy obecné a měšťanské. — C. k. školní knihosklad v Praze.

Vysvědčení (školní zpráva) Antonína Junka ze 3. třídy obecné školy
ve Vysokém n. Jiz. školního roku 1909-10

Království české.

Číslo 10.

Školní okres *jilemnický*.

VYSVĚDČENÍ.

Antonín Junek, narozený dne *28. července 1899*
 ve *Vysokém n. J. v Čechách*, náboženství *katolického*,
 žák třetí třídy chlapecké školy měštanské ve *Vysokém n. Jiz.*
 dostává tímto za *první* pololetí školního roku *1912/13* známky tyto:

Mravy: *chvalitebné*.Pilnost: *nabírá*.

V jednotlivých předmětech učebných:

Předmět		Prospěch
Náboženství		<i>chvalitebný</i>
Jazyk vyučovací		<i>výborný</i>
Zeměpis		<i>výborný</i>
Dějepis		<i>výborný</i>
Přírodopis		<i>dobrý</i>
Přírodopyt		<i>chvalitebný</i>
Počty		<i>chvalitebný</i>
Měřítví a rýsování		<i>chvalitebný</i>
Kreslení		<i>chvalitebný</i>
Krasopis		<i>chvalitebný</i>
Zpěv		<i>dobrý</i>
Tělocvik		<i>chvalitebný</i>
Předměty nepovinné	Jazyk německý	<i>výborný</i>
		<i>chvalitebný</i>

Vnější úprava písemných prací: *úhledná*.Počet zameškaných půldnů učebných: omluvených *4*, neomluvených *4*.Ve *Vysokém* dne *15. února* *1913*.

Hynek Pavlík
 ředitel

Jos. Zajíček
 učitel

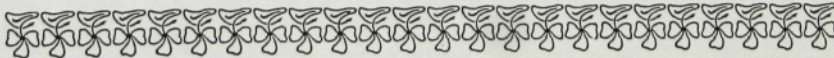
pořádají

PĚVECKOU

A HUDEBNÍ PRODUKCI
 školní mládeže
 v sále městské radnice ve Vysokém n. Jiz.

1. (Tř. I. ob. šk.) a) „Až já budu velká“, — b) „Malí hudebníci“ od Hausmanna — „Ko-
zličkovo naučení“ od V. Mladýho.
2. (Tř. II. ob. šk.) a) „Pod dubem“, — b) „Ach synku“, — c) „Já jsem z Kutny Hory“, —
d) „Sivá holuběnko“. České národní písně.
3. (Tř. III. ob. šk.) a) „Žalo děvče“, — b) „Zelení hájové“, — c) „Jeteličku náš“, —
d) „Cibuláři“. České národní písně.
4. (Žáci m. šk.) Bradáčova tercetta pro housle: a) „Matčina píseň“, — b) „Žali jsou
travičku“, — c) „Valčíkova serenáda“.
5. (Žáci I. tř. m. šk.) „Skřivánčí písně“ s průvodem pianu: a) „Skřivánek“, — b) „Sova“, —
c) „Na zahradě“. *pro Žijící, nejlépe Moravské.*
6. (Žákyň m. šk.) Písně trojlhásné: a) „Pochod k tělocviku“ od Jechličky, — b) „Troufám“,
česká národní, — c) „Chycený ptáček“ od Pivody, — d) „Proč bychom se netě-
šili“ od Smetany.
7. (Žáci m. šk.) Bradáčova tercetta pro housle: a) „Scherzino“, — b) „Lovecká“.
8. (Žáci II. a III. tř. m. šk.) Moravské národní písně trojlhásné: a) „Hradišská brána“, —
b) „Zahučaly hory“, — c) „Přijdi ty šuhajko“, — d) „Zahrádečka“. *pro Žijící, nejlépe Moravské.*
9. (Žáci m. šk.) Bradáčova kvartetta pro housle: a) „Kdybys měl chaloupku“, — b) „Uko-
lébavka“, — c) „Menuetti“, — d) „Píseň beze slov“.
10. (Žákyň m. šk.) a) „Žnecká“ od Bendla, — b) „Anděl lásky“. Die sonaty Bethovena, —
c) „Cikáni“. Nápěv dle cikánské písně.
11. (Žáci II. a III. tř. m. šk.) Trojlhásné sbory z oper Smetanových: a) „Ukolébavka“, —
b) „Skřivánčí píseň“ z „Hubičky“, — c) Píseň poutníků z „Tajemství“. *pro Žijící, nejlépe Moravské.*
12. (Žáci m. šk.) Bradáčova kvartetta pro housle: a) „Kominčku můj“, — b) „Mlýn“, —
c) „Valčík“.
13. (Žáci I. žákyň m. šk.) „Kde domov můj“ pro 2 hlasy s průvodem houslí a pianu.

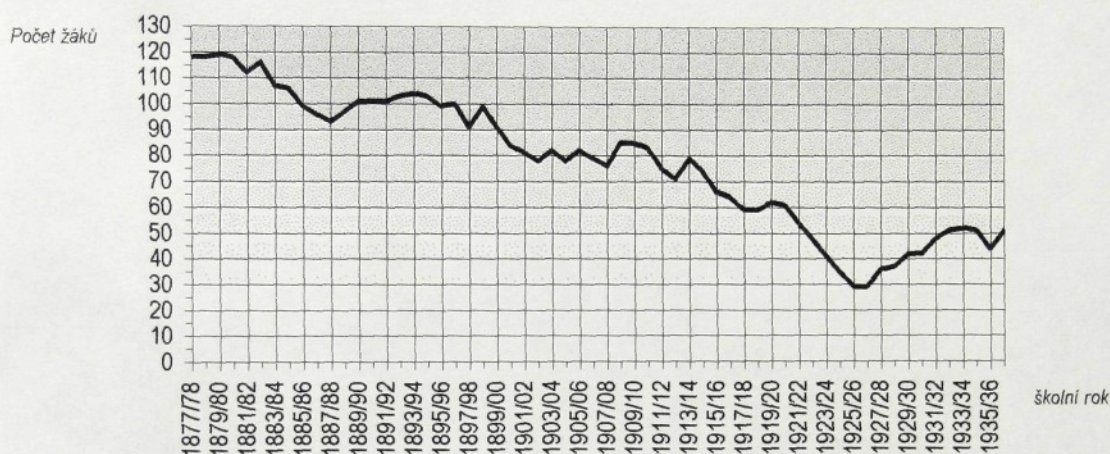

Vstupné: sedadlo 1. miesto 1 K, 11. miesto 60 h,
k sídni 40 h, galérie 20 h.

Knihtiskárna Josefa Glose v Semilech.

Plakát s pozváním na jedno z mnoha vystoupení učitelů a žáků

Počet žáků tříčké školy od školního roku 1877/78 do školního roku 1937/38

Graf zaznamenávající počet žáků s postupujícím časem

V grafu je zaznamenán jen počet žáků navštěvujících obecnou školu ve Tříči. Děti školou povinných bylo v obci v průměru až dvakrát tolik, ale docházely do okolních škol (obecných a od devadesátých let devatenáctého století do měšťanských ve Vysokém n. J.; jednou za deset let se vyskytl žák, který navštěvoval střední školu – nejspíše šlo o gymnázium v Jilemnici).

	dopoledne		odpoledne	
	od 9. do 10. hod.	od 10. do 11. hod.	od 13. do 14. hod.	od 14. do 15. hod.
Po	počty	česká mluvnice, pravopis	krasopis	čtení české
Út	německá mluvnice	opakování náboženství	počty	čtení německé
St	česká mluvnice	náboženství	čtení české	krasopis a $\frac{1}{2}$ hod. zpěv
Čt	-	-	-	-
Pá	česká mluvnice	počty	čtení německé	náboženství
So	počty	německá mluvnice	čtení české	krasopis a zpěv

Rozvrh vyučovacích hodin 3. třídy hlavní farní školy
ve Vysokém z roku 1866/67

<i>Učitelé</i>	<i>Doba působení</i>
František Kučera	1803 (1811) - 1861
Petr Bouda	1861 (duben-září), 1864-71
Rudolf Knop	1861-64
Benjamin Knop	1864 (leden-květen)
Jan Trnka	1871-75
Josef Havelka	1875-76
Bohuslav Tindl	1876-78
Josef Kalvach	1878
Josef Heřman	1885 (květen-červenec)
Josef Kovář	1885-90
František Lukeš	1890-91
František Martinec	1891-93
František Janoušek	1893-1903
Jindřich Zapletal	1902 (červen-červenec)
Josef Kotyk (říd. uč.)	1902-20
František Mejsnar (zat. uč.)	1903-04
Viktor Holubec (zat. uč.)	1904-05
Čeněk Nedomlel	1905-13
František Zemanec	1913-14
Karel Štrobach	1914-15
Václav Pavel	<i>nenastoupil</i>
Josef Císař	1919 (únor-říjen), 1923-24
Alois Frýba	1919-22
Vojtěch Štěpánek	<i>nenastoupil</i>
Josef Hartl	1920-23, 1925-39
Josef Faistauer	1924-25
Zdeňka Šanderová	1932-34
Marie Čmucharlová	1939-40

<i>Industriální učitelky</i>	<i>Doba působení</i>
Marie Nigrinová	1881-95
Marie Kobrová	1895-97, 1898-1912
Anna Kobrová	1897-98, 1912-23
Františka Kučerová (výpomocná uč.)	1909-10
Božena Holubcová	1922-29
Marta Menclová	1929-34
Marie Jančová	1934-35
Lidmila Drahoňovská	1935-38

Seznam učitelů vyučujících na škole ve Třiči
(chronologicky, do roku 1938)